

SLOVENSKE

V. EČERNICE

za

pouk in kratek čas.

Izdala in založila

Družba sv. Mohorja v Celovcu.

51. zvezek.

Natisnila tiskarna družbe sv. Mohorja v Celovcu.

1898

Slovenske
Večernice

za
pouk in kratek čas.

51. zvezek.

Izdala in založila

Družba sv. Mohorja v Celovcu.

Kary Ushovany

V Celovcu 1898.

Tiskarna družbe sv. Mohorja.

Z dovoljenjem prečastitega krškega knezoškofijstva.

II 26085 4, 8

IN 2030003340

Dr. Jožef Muršec.

(Životopis,¹ Spisal J. G. Vrbanov.)

I. Mladostna leta.

Malokdo se je povzpел do skrajne meje človeškega življenja in je poleg ohranil tako bistrega duha, tako čilo telo in zdrava čutila, kakor znameniti slovenski rodoljub, o katerem se bo govorilo v nastopnih vrsticah. Ta mož je bil dr. Jožef Muršec, vpokojeni profesor veronauka, ki je umrl dne 25. vinotoka l. 1895. v nemškem Gradcu — starosta med duhovniki obeh štajerskih škofij. Bil je menda zadnji izmed krdelca onih odličnih rodoljubov, ki so že v prvi polovici tekočega stoletja pričeli neumorno delovati za svoj narod, dramili ga iz tisočletnega spanja k narodni zavesti in omiki ter mu branili z »uma svetlim mečem« njegove pravice. Med njimi je stal svoje dni rajni Muršec v prvi vrsti, odlikujoč se po učenosti, vnetosti, blagem srcu in jeklenem značaju — obče spoštovan kot človek in duhovnik, kot narodnjak in pisatelj. Ta plemeniti pokojnik je zaslužil brez dvombe, da ga naš narod ohrani v hvaležnem spominu, in da se mu postavi dostojen spomenik v knjigah družbe sv. Mohorja, katero je posebno pospeševal in ljubil — zvest ji poverjenik od njenega početka do svoje smrti.

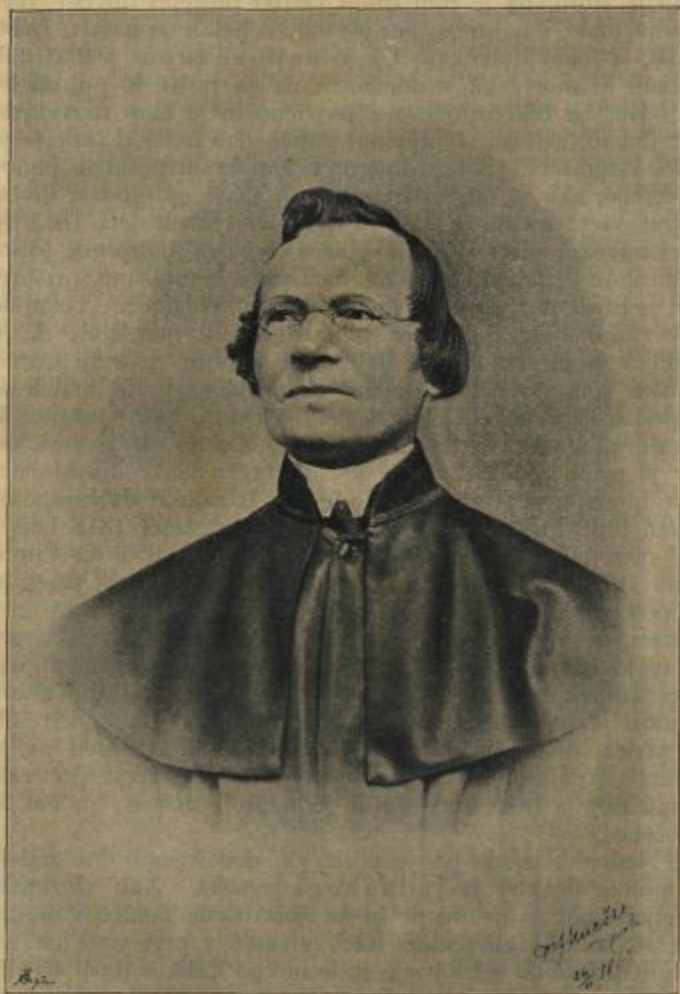
Rajni Jožef se je porodil dne 1. sušca leta 1807. pri »Živkovih« v Bišu, vasi šentbolfanske župnije v Slovenskih Goricah na Štajerskem. Oče mu je bil Janez, pošten in skr-

¹ Sestavljen po rajnega lastnih zapiskih, po podatkih njegove nečakinje in mnogoletne strežnice G. G. in po spominih pisateljevih.

ben kmet, mati pa Katreja, rojena Kranjčeva. Imela sta šestero otrok, med katerimi je bil Jožef najstarejši. Prvi prigodek, ki ga je iz dobe otroških let ohranil v spominu, je tá-le: Bil je petletnik, ko so prišli nekega dne v vas ruski vojaki, zavezniki našega cesarja Franca I. zoper nasilnika Napoleona, pred katerim se je tresla tedaj vsa Evropa. Vaški župan jih je poslal v vsako kmetsko hišo po dvanajst. Bili so sami veliki in zali ljudje, tako čednega vedenja, da so se vaščanom močno prikupili, zlasti pa otrokom, s katerimi so se za silo porazumeli in malo pošalili. Na malega Jožka so napravili tako globok in ugoden vtisek, da je še v svojih mladeniških letih pravil: »Ako bo mir, ko dovršim latinske šole, oblečem duhovniško suknjo, ako bo pa vojska — vojaško«.

Zeló huda je pela v dobi bojov zoper Francoze našim slovenskim kmetom. Po več dnij daleč so morali prevažati vojaško prtljago in hrano; konji, utrujeni in lačni, obležali so jim včasih na cesti. Enkrat so se vrnilo vozniki — brez kónj in vozov. Prišedše dol do Legrada, hoteli so prisiliti, da bi še peljali dalje naprej. A poskrili so se drug za drugim stražam, pustili vse blago na cesti in bili zadovoljni, da so mogli odnesti zdrave peté. Matere in žene so med tem domá kaj premolile in preplakale, zlasti v onih družinah, kjer so tudi sina imeli med vojaki; kajti malokteri je videl zopet svojo domovino.

Sedem in polletnega so poslali stariši Jožka o veliki noči v domačo šolo, tedaj še nizko leseno bajto, v kateri je učil učitelj Belec. Ker je dečko pokazal takoj bistro glavico, dali so ga na jesen potém k materinemu uju Jakobu Šalamunu, dekanu v bližnjem trgu Sv. Lenartu, kjer so imeli že dvorazrednico. Kakšna odlika zanj! Smel je bivati v gosposki hiši ter sedeti za gosposko mizo. V družbi izobrazjenih duhovnikov se je že zgodaj privadil onemu lepemu vedenju, ktero ga je dičilo vse žive dni. Ker si je tedanji pridni gospod kaplan fantiča, ki je služil dekanu tudi za pastirja, vzel dobro v strah, izvršil je prvi razred povoljno. Toda gorjé! V drugem je vladala zgolj nemščina, in ta je slovenskemu dečku lazila prepočasi v glavo. Izgubil je veselje do uka, ktereга ni razumel, in ne da bi šel v šolo, skrtil se je nekolikokrat s svojo živino v »lormanjski« hosti. »No,« mislila sta si katehet in učitelj, »ako ne pojde z dobra, pa pojde s huda; šiba novo mašo poje«. In zarés, enkrat je zapela v kaplanovi in enkrat v učiteljevi roki — tako občutljivo, da je Jožka vsega spokorila in poboljšala. Začel si

Dr. Jožef Muršec.

je na vse pretege v glavo vbijati iz knjige stavek za stavkom, učil se od zore do mraka, da mu je pot lil raz čelo; in glejte, strah je storil, da je tudi drugi razred pošteno dovršil, dasi je prav malo umel tega, kar je znal blebetati na pamet. Dosti muke, a malo dobička! Uk v nepoznanem jeziku duh le slabi in mori, uk v domačem pa ga bistri in poblažuje!

Ker je bilo izpričevalo povoljno in je tako nasvetoval ujec dekan, sklenili so previdni stariši, dati tedaj desetletnega sinka »študirat«. Saj je kmetu v tem kraju poseben ponos in veselje, ako si odgoji izmed svoje dece »gospoda«, ki bo enkrat vsej družini v čast in pomoč. Jeseni leta 1817. je torej odvedel stari »Živkov« Janez svojega ljubljenca Jožka v Maribor. Spravil ga je na stanovanje k meščanu, pri katerem je bival tudi sorodni mu šestošolec Poljanec. Tukaj se je v vsakdanjem pogovoru toliko privadil nemščini, da je učiteljev pouk v šoli čim dalje bolj umeval in tretji razred ljudske šole dovršil dostojno. A v knjige je le malokdaj pogledal, kajti učitelj je imel slabo navado, klicati učence k izpraševanju po abecednem redu; zato se je vsak to, kar je njega zadelo, v šoli kar sproti naučil. Takšna neprevidnost pospešuje pri dečkih lenobo in zakrivi slabe uspehe. Kazen tudi Jožku ni izostala. Ko je prestopil 1818. leta v prvi razred latinskih šol (v gimnazijo), ostal je na starem stanovanju, toda brez nadzorstva, kajti sorodnik Poljanec je bil potegnil v Gradec v višje šole; hišni gospodar pa ni imel ne časa, ne volje, gledati na dečka. Ta pa se je zanašal zopet na svojo bistro glavico in srečo, ni se pobrigal za uk in naloge, ampak udal se rajši pohajkovanju in dijaškim igram. Mladost je pač norost, potrebna je vodnika. Na koncu šolskega leta je bil, s kratka povedano, naš Jožko med vsemi učenci — najzadnji! Ta nesreča pa ga je vsega pretresla in mu odprla oči; sram ga je bilo pred učenci, in bal se je očeta.

Jednaka usoda pa je odtlej do današnjega dne zadela na stotine dijakov iz jednakega vzroka. Naši slovenski kmetje, dajoč svoje mlade in še neizkušene fantiče v mesta, kjer so latinske ali realne šole, gledajo v prvi vrsti na to, da jim pridobijo stanovanje in hrano po kolikor moči nizki ceni; zakaj huda je dandanes za denar. Toda pregovor: »najcenejša roba — najslabša roba,« velja tudi v tem oziru. Dijaku v 10.—15. letu je odgoje, nadzorstva, lepih vzgledov in izpodbuje, v sili pak tudi strahú treba, kakor ribi vode. V teh letih se vzbudé v njegovem srcu razne strasti in hudi

nagibi; gorjé, ako je zdaj, ko se odločuje usoda vsega njegovega življenja, prepuščen samemu sebi, morebiti še povrh izpostavljen izkušnjavam in pohujšanju slabega društva, v katerem živi. Podoben je čolnu, ki plava na nemirnih valovih morja brez jadra in krmila. Največ nevarnostij je za dečke v takozvanih »študentovskih kasarnah«, kjer so stlačeni po 4, 5, 6 v jedni sobi, in so torej vsled tesnega prostora drug drugemu na potu ter drug drugega motijo. Razun postelj, nastavljenih ob stenah, najdeš v sobi le jedno mizo in nekatere stole. Vsak je tukaj svoj gospod, nikdo mu ne dela strahú. Poleg malih zagledaš dijake višjih šol; ti že pohajajo gostilne, puhajo tobak, igrajo na kvarte in krožijo dijaške pesni; v vsem tem postanejo učitelji — mlajšim vrstnikom. Še sreča, ako ni med njimi kakšnega razuzdanca, ki se rad pobaha s svojim »junaštvom« pred drugimi. Tudi zdravju mladine so škodljiva taka stanovanja, polna smradú in včasi mokrotna. Ko bi stariši zunaj na kmetih poznali vse te nerednosti in nevarnosti, niti jednega dne bi v taki hiši ne pustili svojega ljubega otroka. Pri izbiri stanovanj se je obrniti ali do šolskega vodje, ali do učiteljev, ali do ktereга duhovnika v dotičnem mestu, da se poprašajo za pouk in nasvet. Tudi bo šel dober oče v teku šolskega leta pozvedovat, ali se bo pismeno do jednega ali drugega gospoda obrnil, da zvé, kako je z njegovim otrokom na tujem. Malomarnost v tem je pogostoma kriva — prepoznega kesal!

Sevéda je Jožkovega očeta zgrabila jeza, ko je prišel po njega ter zvedel golo, žalostno resnico in nje vzrok. A izprevidel je, da je sinkovega propada bil nekoliko tudi sam kriv; zató se je pomiril in pomiloval plakajočega fantiča. Ujec dekan mu je svetoval, naj z njim poskusi še jedno leto, in Jožek je pred obema delal obljube in sklepe, da seboljša. Zatorej ga oče, ko so bile potekle počitnice, o »vseh svetcih« zopet odpelje v Maribor; a poiskal mu je drugo, primernejše stanovanje. Ta prva škoda in sramota, ki jo je naš dijaček pretrpel, spametovala ga je ter mu služila v korist vsa poznejša leta. Ponavljajoč prvi razred gimnazije, dovršil ga je z odliko; ostal je zeló priden in marljiv tudi v vseh višjih razredih in pozneje tudi v bogoslovju, tako da je bil vedno odličnjak in vselej med prvimi! Posebno pa se je svojim učiteljem še prikupil z dostojnim, mirnim vedenjem in z vestno, odkritosrčno pokornostjo.

Gimnazije so bile v ohem davno minulemu času zgolj

nemške ter urejene po drugem načrtu, kakor dandanes. Imele so samo po šest razredov, in v vsakem po pet predmetov. Knjige niso bile one debelosti, kakor so zdaj, toda pridnejši učenci so jih znali od besede do besede na pamet. Vodja gimnazijski se je imenoval prefekt, in v vsakem razredu je učil vse predmete jeden profesor, razun veronauka, v katerem je mladino poučeval poseben duhovni profesor v vseh razredih; ta je imel vsak dan pred začetkom šole tudi opravljati božjo službo, po nedeljah pridigovati in pred veliko nočjo voditi duhovne vaje. Po štirikrat v letu so dijaki skupaj hodili k izpovedi in k sv. obhajilu; vsa ta sredstva pospešujejo dobro krščansko odgojo. Od 1. do 4. razreda, ki so jih imenovali »gramatikalne«, učil in odgojeval je Muršeca profesor Čeh, blag in miren mož, v 5. razredu profesor Zupančič, v 6. pa mladi profesor Riegler, mož globoke učenosti, ki je bil pozneje mnogo let šolski nadzornik v Gradcu. Vodja gimnazije je bil Esenko, in verske predmete je učil duhovnik Humpl. Poleg teh je vredno še omeniti starega profesorja Arherja, prednika Rieglerju, ki je bil redek čudak. Nosil je po šegi, v minulem stoletju gospodi splošni, še jedinec v Mariboru svoje lase v dolgo kito spletene, kakor jih vidiš dandanes le pri ženskah. Veliki prevrat na Francoskem je tudi v šegah in nošah ljudij mnogo izpremenil. Začeli so si lase na kratko striči, na poprej obritem obrazu pa nositi brke. Napoleon I. je dal vsakemu vojaku, ki se je držal še stare navade, meni nič, tebi nič odrezati kito. Samo naš starina Arher je bil na svojo dolgo kito ponosen, kakor kakšno rudečelično dekle, in ni maral ne za jezo in klepet svoje žene, ne za posmeh in zabavljanje meščanov. Pa česa si ne izmislijo predrzni dijaki! Na koncu šolskega leta so oni najvišjega razreda priredili v slovo veselico in povabili k njej med drugimi tudi profesorja Arherja z zakonsko polovico vred. Tej so natihoma bili razodeli svoje črne nakane, in rada jim je pritrčila. Častiti mož »starega kopita« je bil vnet prijatelj rujnemu vincu; kmalu ga je tako razgrela, da je v dobri volji popeval in napival, kakor bi bil za 50 let omladel. Tudi njemu je napil ljubljeneč šestošolec. V tem hipu ga vsi obkolijo, trkajo s svojimi kupicami ob njegovo in kličejo: živio, živio! — kar potegne porednež, stoječ mu za hrbtom, iz žepa morilne škarje, z drugo roko pa prime rahlo za kito — čik! — in ta je ležala, kakor bi trenil, na tleh. »O vi hudobneži!« zakričal je profesor in skočil v stran, ko bi ga bil piknil gad. Zagledavši svoj kras, preljubo kito

pred nogami, stresel se je ves od jeze in žalosti. Hitro jo je pobral in, pograbilši svoj klobuk, popihnil skoz vrata, kakor bi gorelo za njim. Od tega nesrečnega dne ga nisi videl več dobre volje, in ogibal se je ljudij, zlasti dijakov. Za njim pa noben Mariborčan ni kazal več kite, malo da ne vsi so dolgobrkeži.

Muršec, bivajoč kot dijak v Mariboru, dobival je hrano nekoliko let od doma; seveda mu jo je — enkrat na dan — kuhala domača gospodinja; za zajuterk in južino je snedel samo kruhek, za večerjo pa — nič. Jedno leto ga je pa preživljal cestinar (mitničar) brezplačno, samo da mu je moral dijak po noči pobirati cestnino in še kak manjši posel opravljati. A v tej hiši ni bilo krščanskega reda. Takoj prvi dan mu je zabičal gospodar v glavo: »Kar pri nas vidiš, bodi ti, kakor bi ne videl, in kar slišiš, kakor bi ne slišal.« S prva ni umel pomena teh besed; a ko so mu počasi postale jasne, obvarovali so ga opomini pobožne matere, molitev in nedolžna vest izprijenja v tej malovredni družbi. Nastopno šolsko leto si je prosil od starišev, da so ga dali v drugo, pošteno hišo. Tu so morali zanj plačevati po sto goldinarjev dunajske veljave (= šajna) v letu, kar je bilo za ono dobo visoka svota, a bil je v vsakem oziru dobro oskrbljen. V višjih dveh razredih pa si je vedel nekoliko drobiža tudi že sam prislužiti, in to s poukom mlajših učencev in jednega ali drugega premožnejšega sošolca. Ubožnim vrstnikom pa je tudi brezplačno rad postregel, zlasti v računstvu, v katerem je bil posebno dobro podkovan. Iz šole domú gredé, vedel je že ponavljati vse dokaze, ki jih je profesor ravno učil; to izpričuje, da ni bil samo dobre glave, nego tudi zeló pazljiv. Da bi imel pravico poučevati, napravil je po tedanji šegi posebne izkušnje, prvo leta 1823., drugo l. 1825., tretjo za pouk velikih dijakov pa pozneje v Gradcu. To je bila modra uredba; kajti kdor hoče biti drugim učitelj, naj dokaže poprej svojo zmožnost; kakšen šušmar koristi samo svojemu žepu. Vsled njegove postrežljivosti, pa tudi zaradi njegovega lepega vedenja so Muršeca vsi součenci cenili in ljubili; saj pa je bil tako odkritosrčen in miroljuben, da ni imel niti z jednim svaje ali prepira.

V onem bolj treznem in resnem času je postava dijakom ostro prepovedovala, puhati tobak in zahajati v gostilnice. Profesorji in mestni biriči so prežali na nje kakor jastrebi, na rokodelske učence pa njih mojstri, tedaj združeni po obrtih v posebne zadruge ali cehe. Ne, da se ne bi bili

zdaj pa zdaj vtihotapili v katero krčmo, da bi pokusili poliček piva, ki je stal bornih 5 soldov; saj ima, kakor uči pregovor, »prepovedan sad vselej poseben slad«. Toda ponočevanja in popivanja do pijanosti dijaki tedaj niso imeli v šegi, izgredev ni bilo. Naš Jožef, še dijak, slišal je iz ust modrega učenjaka zlate besede: »Kdor preveč pije, ta malo popije«, t. j. kratko živi; in te so mu ostale v spominu vse žive dni. Tobak in omamljive pijače so škodljive osobito mladini, ker škodujejo rasti in razvitku telesa, živcem in možganom. Poznal sem mladeniča, ki je po zlorabi omenjenih stvari, zbolel na umu, in drugega, ki se ga je lotila »bolezen sv. Valentina«, t. j. božjast.

Kot peto- in šestošolec je bival Jožef na istem stanovanju z nekterimi mlajšimi dijaki, na ktere je imel paziti. Jeden med njimi je bil odličnjak Ilešič, kateri se je vpisal pozneje med vojake, postal polkovnik in si pridobil veliko slave v boju zoper Dance l. 1864. Drugi je bil kraján L—c, kteremu pa uk ni tekel tako gladko, da je Jožef imel z njim precej muke; pozneje je baje prestopil k finančni straži. Ta mladenič je Muršecu slučajno razodel čudovito dušeslovno skrivnost. Nekega večera je prišel namreč Muršec nekoliko pozneje domú, in prižgavši si luč, je zapazil, da spi L—c celó na robu postelje, tako da bi utegnil pasti z nje. Zató ga je malo dregnil, da se vleže bolj v sredino. Nenadoma se L—c zravna, pogleda kakor speč zajec srpo Muršecu v obraz ter ga vpraša, kaj neki želi. Tega posili radovednost, zató vpraša sanjača: »Kako si izvršil minulega dne nalogo v šoli?« Ta pa odgovori: »Na dveh mestih sem jo nekoliko pomazal in napravil sem nekaj pomot.« Muršec, čudeč se tej nenavadni odkritosrčnosti, vpraša dalje, kako sta nalogo izvršila sobna tovariša, kam so šli po šoli, in kaj so počeli tam. Na vsako vprašanje je dobil točen odgovor. Potém je še vedno spečemu L—cu velel, naj se zopet vleže, kar je ta brž storil. Jožef pa je v pozno noč premišljal prikazen, o kateri prej nikoli ni slišal. Drugo jutro je pokregal krajána zaradi pomot in madežev v nalogi, ktere je bil sam izpovedal. Ta ga je pogledal ves pobit ter vprašal tovariša, zakaj sta ga zatožila. Seveda sta oba to odločno zanikala. — Na isti način, kakor prvikrat, spravil je Jožef še večkrat v noči na dan, kar so mu zakrivali dečki po dne, in vsled tega so dobivali zdaj opomine, zdaj ukore. To jih je spravilo navzkriž, in jeli so drug drugega sumničiti, da je ovaduh; toda vsak je odločno trdil, da ni nič izdal, svojega nadzor-

nika Muršeca pa so se grozno bali, češ, da je vseveden; kajti vsaki nerednosti ali laži je prišel na sled. Naposled so se mu fantje smilili, zatoorej jim je proti kraju šolskega leta razodel izvirek svoje domenjive vsevednosti ter hkrati dokazal, da človek za to, kar stori ali govori v spanju, ni odgovoren. Navzlic temu se ga je L—c od tega dne še hujše bal in kolikor moči ogibal. — Zadnja leta se je o enakih prikaznih mnogo pisalo in govorilo; delali so tudi slične poskušnje, a kazale so se škodljive zdravju dotičnih oseb.

Jesenske počitnice je Jožef vselej preživel v rojstni vasi in se rad bavil z vsakim kmetskim delom, da bi nekaj tega odslužil, kar so plačevali za njim. Po nedeljah se je shajal z drugimi dijaki, katerih je bilo že tedaj tukaj in v sosednih vaseh zdatno število. Dva blaga moža, ki ju župljani ne bodo tako hitro pozabili, delovala sta v oni dobi pri Sv. Bolfanku: župnik Jakob Peklar in školnik Janez Rojko. Prvi je bil vzgleden duhovni pastir, drugi izvrsten, pa tudi strog učitelj — okoli 40 let. V lepi složnosti sta učila ljudstvo, in če sta zapazila v šoli dečka bistre glavice, izpodbujala sta njegove stariše z vso vnetostjo, naj ga dajo učiti za »gospoda«, dokler niso privolili. Ta ali drug je sicer v šolah obtičal, a po večini so dospeli do zaželjenega smotra, tako da si je mala duhovnija, obsegajoča malo čez 1000 duš, vzgojila polagoma večje število učenih gospodov mimo vseh sosednih župnij. Pomrli so že mnogi, a vedno še živi kakih 13—14 duhovnikov, nekteri doktorji prava in zdravilstva, sodni in finančni uradniki, učitelji itd. Kmet pa je svoje dni lažje spravil sina v višje šole, kakor dandanašnji; čeravno so bili podložni grajščakom, in čeravno so imeli nadležno raboto in desetino, bili so Biščanci in njih sosedje v plodovitih Slovenskih Goricah premožnejši nego sedaj. Vsak je imel 1—2 vinograda in mimo goveje živine po 4—6 konj v hlevu; saj daje plodovita Pesnička dolina dobre krme v obilici. Davki pa so bili tako nizki, da je Murščečev ded (praoče) plačeval od kmetije srednjega obsega na leto po 33 — reci tri in trideset krajcarjev! Na kmetih je bila sploh zmernost, priprostost in poštenost domá. V vasi ni bilo ne pijanca in pretepača, ne tatú ali sleparja. Ključavnic na hišnih vratih, na žitnicah in kletéh (pivnicah) ni bilo treba, in kdor je kaj izgubil, ni se imel bati, da mu kdo izgubljenno blago ali orodje odnese; še čez 24 ur ga je našel na istem mestu. Za vzdrževanje javnega reda je zadostoval samo jeden birič v obširnem okraju hrastovske grajščine, pod katero je spadala

velika vas Biš; orožnikov (žandarmov) še tedaj ni bilo. Največ je k temu ugodnemu stanju pripomagal strah božji, ki je ta čas vladal še v vsaki družini; pomagale pa so tudi primerno ostre postave, ki niso ostale le mrtva črka. Človek slabih nagibov in razvad je vedel, da »grajska gospoda« ne umeje šale; za vsako hudodelstvo ga čaka ali temna ječa in post v njej, ali pa — leskova palica; bojazen pred njo ga je ohranila na pravem potu. Strahú božjega pa nikdo ni učil s tako prepričujočo zgovornostjo, kakor župnik Peklar, mož svete priprostosti, a apostolske veljavnosti. Njegova mirna in hkrati resnobna beseda je bila ljudem — povelje. Vsak ga je spoštoval, vsak ubogal, in zato v župniji ni bilo slišati o kakem pohujšanju. Tožbe pri gosposki so se godile zelo redkoma, ker je župnik s svojim vplivom in svetom vedel poravnati vsako manjšo razprtijo. Ako sta se sprla tu ali tam zakonca, nekoliko besed iz njegovih ust je zadostovalo, ju zopet pomiriti. Posebno naklonjen pa je bil preblagi duhovnik učeči se mladini, ktero je v domači šoli zelo marljivo poučeval in k čednostim izpodbujal. Učenci latinskih šol, vrnivši se na počitnice domú, podajali so se vselej hitro v župnišče, da mu pokažejo svoja izpričevala (prav za prav »kataloge«, v ktere so bili vpisani redi vseh dijakov). Župnik je pri taki priliki pohvalil jednega, pokregal drugega, kakor si je kateri zaslužil. Vsako nedeljo so bili potem vsi dijaki domače župnije pri kosilu njegovi gostje, in sedeče za mizo je prijazno opominjal, pripovedoval jim zanimive novice, včasih tudi kako šalo ali kratkočasnico. Toda pred kosilom so se morali vsi udeleževati božje službe, in v ta namen so jim bile določene klopi na strani velikega oltarja; tam so jih videli vsi ljudje, in zlasti otroci, kterim so imeli služiti v dober vzgled. Ker se je tedaj šolsko leto pričelo še le po prazniku vseh svetnikov, povabil je župnik svoje ljube dijake vsako jesen na trgatav v svoj vinograd k Sv. Antonu v Slovenskih Goricah. To so jim bili najprijetnejši dnevi počitnic! Od vseh hribov se je slišal glas klopotcev in vmes veselo popevanje in krikanje trgačev. Tudi naši manjši dijaki so pomagali trgati, večji med njimi pa so nosili polne brente (pute) v tlačilnico ter uganjali delavcem v zabavo svoje dijaške burke. Ko pa je prišel večer, radovali so se vsi skupaj ob bogato naloženi mizi, po jedi pa s petjem, z nedolžnimi šalami in z igro na kvarte — za kuhane kostanje. Včasih jim je povedal tudi župnik ktero za kratek čas, zlasti jedno ali drugo Volkmerjevo pesen, ktere so bile tedaj narodu

najljubše. Spat so pa hodili vsi skupaj na hram — v slamo ali seno. Ta trgatav je trajala včasih po več dnij, ako je izprosil sv. Vrban dosti grozdja. Na ta način je pripravil gostoljubni župnik učeči se mladeži mnogo veselih dnij, in to z namenom, da bi jo imel pred očmi in jo ohranil v počitnicah na poti reda in dostojnosti. Mlad človek — brez oprave in nadzorstva — se lahko izgubi, osobito če se mu daje po nepotrebi denar. — Poleg župnika in školnika je bil važna oseba v vasi župan in hkrati jedini krčmar Šime Lešnik, ali po domače »Simerl«. Tudi ta je bil poštenjak od temena do pet, pameten svetovalec svojim občinarjem, varuh reda, treznosti in spodobnosti. Zapazivši, da je kateri njegovih gostov zahteval vina čez navadno mero, dejal mu je: »Janez, zdaj pa ti bodi dovolj, le pojdi domú;« in vsak ga je ubogal, vsak spoštoval. Župani so v onem času, do l. 1848., pri gosposki dosti premogli, in vsled tega so imeli pri kmetih veliko veljavo, poredni fantje pa so se jih zelo bali. Če je župan hudobneža zatožil pri gosposki, takoj ko je prišel v leta, vtaknila ga je med vojake — za 14 let! Občina se ga je iznebila, in v vojašnici so mu »z brezovo mastjo in leskovim oljem« kmalu izgnali muhe in trmo. Srečna se sme imenovati župnija, kjer skrbé trije prvaki v njej: župnik, učitelj in župan, v lepi slogi, z blagim namenom in primernimi sredstvi za duševni in telesni blagor krščanskega ljudstva.

Zanimivo utegne tudi marsikomu biti, da zve narodno nošo, kakoršna je bila tedaj običajna pri naših Pesničarjih. Moške in fantje so nosili dolge breguše in prek njih srajco do stegna, oboje iz domačega platna; moder ali rudeč prslek (kamižol) in iste barve pas, dalje suknén moder plašč s širokim ovratnikom (kolérom). Glavo jim je krila kosmata čapka ali črn klobuk s širokimi krajniki, na noge pa so obuvali zale čizme z visokimi opetnicami. — Ženske so oblačile raš (janko) s stoterimi gubami, segajoč pod koleno, rudeč ali moder telesnik (moderc), krog in krog prešit s trakovi različne barve, namesto srajce pak bele rokavce s širokimi zobci. Na strani so nosile na dolgem lancu medén nožek (sklepec). Obute so imele črevlje z visokimi opetnicami in mnogogubnimi sarami. Omožene žene so nosile na glavi snežnobeke peče; dekleta so hodila gologlava, le prek čela so si navezavala po 6—8 svilnih trakov, izmed katerih se je površni lesketal v vtakanih srebrnih ali zlatih nitih; vzadi pa so jim visele kite z vpletenimi trakovi dol do ledovja. Kaj ne? Prav lepa je bila ta narodna noša, žal, da so jo naši

ljudje, ki že od nekdanj radi posnemajo tujce, že do srede tega stoletja pustili v nemar. Mlajši rod še je odpravil zadnji ostanek — bregušje, ki so v poletni vročini bile jako prilične.

V onem davno minulem času je bilo med ljudmi mnogo praznoverstva; vse je govorilo o strahovih, o čarovnicah in veščah. Muršec dijak je bil dovolj poučen, da so nične take čenče, a vendar se mu je v počitnicah enkrat pripetil slučaj, v katerem je imel prestati njegov pogum težko izkušnjo. Oče ga je poslal nekega večera v sosedno vas Gočevo, da bi pozvedel nekaj važnega. Ko pride do kraja domače vasi, bila je že tema; kar zagleda veščo, ktera je ob cesti pri plotu plapolala modro-belkasto, vedno na istem mestu. Ni se je ustrašil, dobro vedoč, da je to neškodljiva prirodna prikazen. Mirno dalje korakajoč, premišljal je ljudske pravljice o tem, kar stopita — o groza! — pred njega, ko bi trenil, dva žareča moža. Lasje so se mu zježili na glavi, in ves omamljen se je stresel na celem telesu — tako se mu je razburila mladeniška domišljija. Ni mogel stopiti ne za korak naprej, ne nazaj. V tem hipu mu je zašepetal notranji glas na uho besede, ki si jih je vtisnil svoje dni globoko v spomin, ko se je bil v neki stvari pre naglil: »Človek, pomisli, kaj delaš!« Takoj je ta rek na glas ponavljal in potem zavriskal, da je odmevalo; s tem je bilo strahú in trepeta konec. Zdaj je spoznal, da sta domnevana dva žareča moža le dve razsvetljeni okni, kateri je zagledal, nenadoma stopivši izza grmovja. To kaže, da je človeku, kedar se mu primeri kaj izvenrednega, ali ko mu zažuga nagloma nevarnost, potrebna le premišljenost in zavednost — in brž si vé pomagati. Malo deco pak z vražami strašiti, je grešno in neumno, ker otrok slabih živcev od strahú lahko zboli, marsikteri pa ostane vse žive dni bedast strahopetnež — pametnim ljudem v pomilovanje, hudobnim v posmeh.

Jeseni l. 1825. se je preselil Muršec v nemški Gradec, dovršivši gimnazijski uk v Mariboru od 1. do 6. razreda. Današnji 7. in 8. razred sta bila tedaj v zvezi z vseučiliščem, in nazivali so ju »filozofična« (modroslovna). Tukaj v oddaljenem tujem mestu si je moral za kruhek sam skrbeti, kajti vsled slabih letin mu oče, ki je zalezal v dolgove, ni mogel več pomagati. K sreči ni bilo treba njemu, izvrstnemu dijaku, plačevati šolnine. Moral je s početka potrkati na vrata dobrih ljudij, in taki so se že od nekdanj nahajali v samostanih. Jožefa so se usmilile nune elizabetinke in mu da-

jale dve leti vsak dan pošteno kosilo, in to mu je v sili zadostovalo. Počasi si je priskrbel tudi v Gradcu pouk dijakov, in s tem, kar je prislužil, plačeval je stanovanje, obleko in knjige. »Sila kola lomi!« Deca bogate gospode, ako hoče izhajati v šoli, potrebuje razun profesorjev še posebnih domačih »instructorjev« (učiteljev), ktere ji najemajo očetje za drag denar; kmetski dijak siromak pa mora po šoli dan na dan, da si pomaga, na prvo poučevati druge in potem še v pozno noč sam sebe pripravljati. A Bog ga zató obdaruje redoma z bistro glavico in z boljšim zdravjem. In v istini, zeló nadarjen in povrh neizmerno marljiv je bil Muršec v vseh opravilih svojega stanú. Zdaj se je imel učiti predmetov: višjega veronauka, modroslovja, fizike in latinskega jezikoslovja; tem je radovoljno dodal višje vzgojeslovje in leposlovje (estetiko); slednje je učil znani zgodovinar Muhar, mož slovenske krvi. Stanoval je z drugimi petimi dijaki pri neki srebrarici. Že v drugem mesecu mu je došla ponudba za domačega učitelja pri grajščinskem oskrbniku proti ugodnim pogojem; a odklonil jo je, ker bi mu roke vezala na več let; istotako ni sprejel druge ponudbe, ktera bi mu pot odprla v posvetni stan. Ni dovolj, da ima mladenič dobro glavo za uk, treba mu je tudi previdnosti, da ga sijajne ponudbe in nade ne zwabijo s poti; misliti mu je ne le na dobiček današnje ure, nego tudi na daljno prihodnjost.

Ker je Jožef 1827. l. dosegel starost vojaštva, poklicali so ga na pristojno gosposko v Hrastovec. Toda ni se imel ničesa bati; dovolj, da je pokazal svoje izpričevalo z izvrstnimi redi, in izjavili so mu, da je po postavi oproščen vojaščine. Grajščak Pauer mu je k temu častital in ga še povabil k sebi na kosilo; to mu je služilo v čast in veselje. Toda istega leta ga je zadel pozneje hud udarec; izgubil je vrlega očeta, ki je že delj časa bolehal za pljučnico, starega še le 58 let. Oče Janez, ko mu je bil podelil blagi župnik Peklar svete zakramente, velel je še prinesti steklenico starega vina; blagoslovivši pri postelji zbrane, plakajoče otroke, pil je z drago mu zakonsko družico Katrejo po štajerski šegi v slovo »šentjanževce« (blagoslov sv. Janeza Krstnika), rekoč: »Bolje, da umrjem prej jaz; ti si boš mogla brez druge možitve z otročiči pomagati, česar bi jaz ne mogel.« Potém je dejal o nenavzočnem dijaku Jožefu (bil je ta čas v Gradcu): »On naj ostane, kjer je; hrani štiri polovnjake letošnjega vina za njegovo novo mašo.« Vse modro uredivši gledé zapuščine in gospodarstva, je kmalu potém

mirno v Gospodu zaspal. Vsakdo lahko razume, da je bila ta smrt za vdovo in šest še deloma majhnih otrok velika izguba. Jožef, najstarejši, je materi takoj naznanil, da se rad vrne domú in pomaga pri gospodarstvu, ako ga je treba. Usmilili so se mu tudi mlajši bratje in sestre, ktere je prav srčno ljubil. Toda pobožna mati je spoštovala rajnega moža željo, da se naj Jožef dalje uči, nadejajoč se, da utegne kdaj kot gospod svojim domačinom bolj koristiti.

Bil je Jožef tedaj v drugem razredu »filozofije«, t. j. osmošolec, in bližal se je prevažni čas, ko si je imel izbrati nov stan. Mladenič, ki je dovršil latinske šole, je podoben romarju, ki je prikorakal do križempota, pa ne vé, ali bi se obrnil na desno, ali na levo stran, da pride do zaželjenega smotra. Sreča zanj, ako zagleda ob cesti kažipot, po katerem se more ravnati. Dijak na križempotu vidi pred seboj štiri steze, držeče v razne stanove: prvi je duhovski, drugi profesorski, tretji pravoslovni, četrti zdravniški stan. Različni so po važnosti, po delokrogu in odgovornosti; vsak ima svojo čast, a tudi svoje breme, vsak zahteva učenost in zvedenost, vsakemu je treba požrtvovalnosti in vestnosti. Da se torej mladenič vroče krvi in žive domišljije odloči za pravi poklic, potrebuje, ker je še neizkušen, dobrega kažipota. Za svet ima vprašati svoje stariše in učitelje, ki poznajo njegove nagone in zmožnosti. Ti mu bodo pojasnili dolžnosti, ki jih v tem ali onem stanu nalaga Bog; in do Boga se ima obrniti v goreči molitvi, da si izprosi milost in razsvetljenje, po katerem bo zadel pravi poklic. Kdor se je pri izvolitvi svojega poklica prenaglil ali zmotil, ostane nesrečen in nezadovoljen vse žive dni.

Naš Jožef, ki je bil vedno tuj mladeniškim sanjarijam in je natančno preudaril vsak korak, odločil se je po glasu svojega srca in svoje vesti za duhovniški stan. Ta je po svojih opravilih in svojem namenu vzvišen nad vse druge; v oni dobi je bil tudi pri gospodi, kakor na kmetih v posebni časti. Za vzor duhovnika je služil Jožefu župnik Peklar, čegar kreposti je še na stare dni hvalil. Seveda je s svojim sklepom razveselil vso rodbino, zlasti pa svojo ljubo mater. V bogoslovnico so ga pa gledé na njegova izvrstna izpričevala prav radi sprejeli. Jeseni leta 1827. se je vrnil torej v Gradec, da bi se pripravljaj na svoj stan; v Gradec pa zaradi tega, ker je tedaj iztočni del malega Štajerja (ves mariborski okraj) spadal pod sekovsko škofijo. Zavod, v katerem se odgajajo mladeniči za duhovništvo, ima svoj strogi

hišni red, kateri določuje natančno čas za pouk in pobožna opravila, a tudi za odpočitek in okrepčanje. Nadzorstvo in vodstvo je izročeno odličnim starejšim duhovnikom, in mnogovrstni pouk oskrbujejo učeni duhovni profesorji. Muršec se je poprijel po svoji navadi uka in reda, pa tudi pobožnih vaj z vso vnetostjo in resnobo; to, kar je storil, storil je vselega srca in obraza. Vse dni, ki jih je prebil v semenišču, bil je tako zadovoljen, da je še kot zlatomašnik pravil: »Jaz sem v bogoslovnici užival najsrečnejša leta svojega življenja. Založen z vsem potrebnim, v družbi toliko pridnih, bistrih in živahnih vrstnikov iz vseh pokrajin štajerske in njej sosednih dežel — česa bi pogrešal? Čemu ne bi bil vesel?« — V graški bogoslovnici se je odgojevalo tedaj prek 160 mladeničev, torej jih je obsegal vsak razred okoli 40; jednakega števila niso pozneje več dosegli. Poleg izpolnjevanja svojih dolžnostij so imeli na razpolago proste ure in dni za odpočitek; hodili so v dolgih vrstah na izprehod po divni graški okolici, ali so se razveseljevali z igro na kegljišču, na biljardu itd. Imeli so svoj dobro izurjeni pevski zbor, in v predpustu so priredili včasi šaljive gledališčne predstave, h katerim so smeli povabiti poleg škofa in duhovnikov tudi imenitne meščane. Nedolžne zabave in kratkočasnice so po delu dovoljene in služijo mladini v potrebno razvedrilo; tem bolj pa se ima kristjan ogibati onih, kjer se šopiri napuh, nesramnost in pohujšanje. Po dva in dva so smeli bogoslovci nekolikokrat v mesecu obiskovati tudi svoje sorodnike in prijatelje po mestu. Puhanje tobaka pa je bilo tedaj tako strogo prepovedano, da bi onega takoj izključili, ki bi se pregrešil v tem. Ni čuda, da je Muršec potem ostal tobakov sovražnik vse žive dni ter ga preganjal s peresom in živo besedo. Semeniški vodja je bil kanonik Matija Purkart-hofer, že priletan mož modre zmernosti in plemenitega srca, Slovincem vedno naklonjen, osobito še našemu Jožefu. Veliko sekovsko škofijo pa je vladal slavni knez in škof Roman Zängerle, zares višji pastir po volji božji, učen, za vse dobro vnet in mož železne volje. On je postal škofiji, poprej v marsikterem oziru zanemarjeni, pravi »reformator« (preobrazovatelj). Zató je skrbel, da ji odgoji pred vsem mnogo duhovnikov, privajenih dobremu duhu in redu; pomanjkanje duhovnih pastirjev, ali njih malomarnost je ljudstvu v veliko škodo in nesrečo. Med bogoslovci je bilo mnogo Slovencev, kateri so deloma z Muršecem vred hodili poslušat predavanja profesorja Kvasa, ki je od l. 1823. učil

na graškem vseučilišču slovenščino. V počitnicah je Jožef vsako jesen kot povabljen gost obiskoval nekatere »primicije«. Dovršivši drugo bogoslovno leto pa je krenil s tremi tovariši na potovanje v Gornji Štajer, Solnograško, Gornje in Dolnje Avstrijsko; to je bila za oni čas, ki ni poznal še železnic, daljna pot! Potovali pa so večinoma po šegi apostolov peš in prenočevali včasih v gostilnici, včasih pa tudi v senu na hlevu. Doživeli so mnogo zanimivih slučajev, ktere je naš Jožef pripovedoval še na stare dni, hvaleč hkrati veličastnost planinskih pokrajin in lepoto Solnega grada, Išla, Ebenseeja, Gmundena, Linca in zlasti Dunaja. Tako počasno potovanje razvedruje in poučuje bolje, kakor nagla vožnja po železnici.

Kot tretjeletnik je Muršec jel bolehati na prsih. Prej majhne postave, rasel je zadnja leta naglo, kar je škodovalo razvitku pljuč. Zdravnik mu je svetoval, naj za jedno leto uk prekine in se iz slabega mestnega zraka preseli v boljšega na kmetih, osobito kjer je dosti gozdov. Toda ta nasvet ga je hudo prestrašil; zelo nerad bi izgubil jedno leto. Zatorej si je izprosil pri blagem semeniškem vodji dovoljenja, da je smel vso pomlad in poletje po jutrih zgodaj zahajati v smrekov gozd, pol ure oddaljen, na izprehod. To ga je v zvezi z drugimi zdravili počasi jako izboljšalo in okrepilo; in ker poleg pouka ni nič zamudil, temveč je tudi to leto prebil izkušnje z odliko, bil je po knezoškofu Romanu že kot tretjeletnik v mašnika posvečen (1. avg. 1830).

Nepopisljivo se je veselila sina novomašnika domá dobra mati in z njo vsa rodbina. Po stari šegi je opravljal v Slovenskih Goricah »primicijo« zelo slovesno v cerkvi in z narodno veselico tudi pri rojstni hiši. V to svrhu se je postavila posebna hladnica (uta), vsa okrašena z zelenimi vejami, z venci in zastavami. Povabil je 200 gostov, meščanskih in kmetskih, med njimi nad 40 duhovnikov in bogoslovcev.

Nastopno šolsko leto je dovršil zadnji (četrti) razred bogoslovnega uka, in to leto so ga postavili za prvega »prefekta« (nadzornika). Ko je izstopil iz semenišča, napisal mu je vodja Purkarthofer izvrstno izpričevalo o njegovi pridnosti in čednem vedenju za ves čas, ko je bival v bogoslovnici; iz tega se vidi, kakó je ljubil visoki gospod svojega gojenca.

II. Muršec — duhovni pastir.

Času dolgoletne priprave nastopi čas resnega delovanja. Mladenič dozori do možá, in ta mora zdaj stopiti v svet in

med narod, da mu deli iz zakladnice svojega uma in srca, ga uči, blaži, vodi, varuje in tolaži. S takimi nameni in sklepi ter božji volji udan, nastopil je mladi duhovnik Muršec pastirsko službo. Že malo dnij po končanih naukih, sredi meseca malega srpana 1831. so ga poslali škof k Sv. Antonu v Slovenskih Goricah za začasnega kaplana. Na to mesto je bil imenovan že drug gospod, a prišlo je nekaj vmes, da se ni mogel hitro preseliti. Samo tri mesece je Jožef tukaj pastiroval, toda kmalu se je prepričal, da so lažji izpiti ali izkušnje v šoli, nego izkušnje in izkušnjave, ki nas čakajo zunaj semenišča med svetom. Po vsej župniji je razsajal legar (tifus), in dan na dan je moral mladi kaplan hoditi izpovedovat bolnike, izpostavljajoč svoje življenje v nevarnost, a od ogerske meje sèm, oddaljene le nekaj ur, pa je strašila morilka kolera. Da bi jo Bog odvrnil, opravljali so javne molitve in prirejali tudi izprevode. A več so Muršecu prizadejale razmere v župnišču, ki so bile takšne, da si je ves čas sobo sam pometal, sam postiljal, sam črevlje snažil itd. Navzlic temu sta živela z župnikom Jakobom Semličem vedno v dobri slogi; ni se pritožil ne njemu, ne komu drugemu, temveč se ravnal po opominu, kterega je slišal v semenišču: »Slabo priporočilo je to za mladega kaplana, ako ne vé drobnih sitnostij v hiši molčé prenašati.« Tu je Muršec dokazal, da zna zatajevati samega sebe. Tem več veselja je pa doživel v priprosti narodni šoli, ki je bila dobro urejena, in takoj v začetku je čutil v sebi poseben nagib, poučevati mladino. Z vrlim učiteljem se je prav dobro sprijaznil. Pred odhodom iz te župnije so ga hvaležni verniki obdarili s prav obilno biro. Da je bil nje vesel, razume vsak, kdor vé, koliko knjig, obleke in pohištva si mora mlad duhovnik založiti. Proti sredini meseca vinotoka je dobil iz Gradca ukaz, ki ga je klical k Sv. Miklavžu blizu Ljutomera. Tudi ta župnija leži »v vrtu« štajerske dežele — v Slovenskih Goricah. Radujoč se, da je smel ostati med brati Slovenci (v tem ko so se morali nekteri sošolci preseliti med nemške Gornještajerce), poprijel se je tukaj duhovnega pastirstva z vso navdušenostjo. Narod je bil, kakor je po večini še dandanes, dobre čudi, nepokvarjen in duhovnikom naklonjen. Tedaj je ondi župnikoval prijazni gospod Jurij Deutscher, navzlic nemškemu imenu pristen Slovenec, obložen z obilnimi gospodarskimi skrbmi. Bodi si na leci (prižnici) izboren govornik, bodi si v izpovednici dušam moder zdravnik in svetovalec, bodi si ob postelji bolnikov angelj sprave in tolažbe,

povsod je Jožef umno deloval »v vinogradu gospodovem«. Osobito pa je zaslovel za spretnega kateheta in prijatelja otrokom in mladeži. Za le-tó je z dovoljenjem dekanovim osnoval posebno nedeljsko šolo, v kateri je učil s pomočjo učiteljevo do 100 fantov in deklet; še sedem zakonskih je hodilo na pouk. Uljuden z vsakim, z revežem kakor s premožnim, z otrokom kakor z možem sivih las, pridobil si je med župljani veliko spoštovanje in veljavo. Nekega dne je slišal, da ljudje o njem sodijo: »Naš kaplan so pa „grob“ gospod!« Iznenadjen je obledel in začel izpraševati svojo vest: »Ali sem s kom grdo ravnal? Sem li koga razžalil, da me imenujejo „grobega“? Hočem biti previdnejši.« Na srečo je kmalu zvedel, da ta beseda pomeni v tem kraju »brhek« ali »vrl« gospod.

V zimi 1831/32. leta ni kolera na Ogerskem nehala; zató so bile ob meji ves čas postavljene vojaške straže (kordón). Oddelek teh vojakov je bil nastavljen po vaseh šentmiklavške župnije; bili so deloma Lahi, deloma Madjari. Prišlo je iz Gradca povelje, da se morajo za velikonoč ti vojaki izpovedati. Župnik in kaplan sta se debelo pogledala, češ, kdo pa bo naju jezika učil? »No, pa vsaj poskusiva,« dejal je naposled kaplan Muršec. »Laščine se upam jaz lotiti, ker je podobna latinščini.« — »Jaz pa madjarščine«, odrezal se je župnik, »saj sem si kot dijak v Varaždinu naložil nekoliko besed«. Ostala sta mož beseda. Vsak je pisal po dotično slovnico in po katekizem; tekmujoč med seboj, prišla sta se samouka v svojem jezikoznanstvu tako daleč, da sta oba ob določenem času pošteno izpovedala svoje vojake. Človek s trdno voljo in vztrajno marljivostjo dostikrat dožene stvar, ktera se mu je zdela poprej nemožna. Nekaj smešnega je zadelo nekega večera gospoda župnika. Kolere, o kateri se je dan na dan govorilo in pretiravalo v vsem kraju, se je on precej bal. Prišel je od »kresije« iz Maribora tiskan pouk o tej bolezni z navodilom, kako se je nje varovati, in kako jo zdraviti. To čitanje je moža še bolj nagnalo v strah. V svojo nesrečo je na večerji použil neko težko jed, ki mu je prizadela ščipanje v trebuhu. Obraz mu je obledel in upadel; z zamolklim glasom je tedaj rekel kaplanu: »Jaz imam kolero; pošljite v Ormuž po zdravnika.« Legel je takoj v posteljo; toda Muršec je vedel, da je izvirala boleost — od neprebavne jedi. Zató je objel svojega ljubega gospodarja in tolažeč ga ostal v pozno noč tik postelje pri njem. Zarés, počasi je odleglo bolniku, in ko je prišel zdravnik, našel ga

je že popolnoma zdravega in pomirjenega. Tako je ob kugi vselej treba treznega premisleka in poguma; kdor pa se je največ boji, naleze jo tudi najhitreje.

Čeprav so bili dohodki pri Sv. Miklavžu zelo skromni — kaplan ni imel nobene plače v denarjih, nego samo nekoliko postranskih dohodkov, zlasti po biri vina in pšenice — bil je Jožef v tej samoti prav vesel in zadovoljen. V prostih urah je ponavljal in premišljal vse bogoslovne predmete ter se vadil v italijanskem jeziku, čitajoč knjige najslavnejših pisateljev. Nabiral je zraven med ljudmi manj poznane besede, prislovice in narodne pesni; osobito se je trudil pozvedeti od ljudij imena vseh rastlin, nahajajočih se v tem kraju. Opažal je narod v vseh njegovih šegah in običajih, prednostih in slabostih. Le kdor dobro pozna narod in rad občuje z njim, vé mu biti spreten učitelj in uljuden prijatelj ter si pridobi njegovo zaupanje. Pa ne da bi mu služil za burkeža, s tem bi si izpodkopaval ugled in čast. O duhovniku naj veljajo besede zveličarjeve: »Jaz poznam svoje ovce, moje ovce pa menel«

Na to izborno rodoljubje in delovanje v narodno korist je obudil Muršeca slavni, za tri leta mlajši pesnik Stanko Vraz, tedaj še dijak na višjih šolah v Gradcu, v počitnicah pa bivajoč domá v sosedni župniji »vseh svetcev«, ki je obiskoval pogostoma svojo sestro, omoženo z mlinarjem Mohoričem pri Sv. Miklavžu.¹ Zahajal je, župniku drag gost, včasih tudi v župnišče. Tu sta se spoznala naša mlada gospoda in si večkrat v živahnem razgovoru priobčevala svoje nazore, oklenivši se kmalu drug drugega, kakor brata po duhu, po srcu in po čistem značaju, z najgoršim prijateljstvom. To v istini plemenito in nesebično prijateljstvo je trajalo neskaljeno do Vrazove prerane smrti leta 1851. Kedarkoli možno, obiskala sta se, sicer pa si dopisovala, in ti še ohranjeni številni listi dokazujejo, kako sta gorela oba za vse, kar je dobro, vzvišeno, resnično in lepo. Vraz je s početka zlagal same slovenske pesni in vnel tudi v Muršecu pesniški duh; s prvo njegovo pesmico je pozdravila leta 1832. pridna učenka šolskega nadzornika, Petra Dajnka, velikonedeljskega dekana, ki je spisal sam precej poučnih slovenskih knjig. Po Vrazovem navodilu se je poprijel Muršec

¹ Nekteri slovenski pisatelji so trdili, da je vnel Muršec v Vrazu rodoljubno mišljenje; a to je pomota, kakor Muršec sam piše. Vraza so navdušili ljutomerski župnik Jaklin in nekteri hrvatski narodnjaki, osobito L. Gaj.

temeljitega pouka v slovenskem jeziku, ktereга je doslej govoril v narečju Pesničarjev. Lotil se je po prijateljevem nasvetu tudi hrvaščine ali srbščine, ki je skoro najlepša med slovanskimi jeziki, in ki se odlikuje po odličnih pisateljih, pesnikih in osobito po krasnih narodnih pesnih. Pričel je tudi deco v šoli v čisti slovenščini bolje poučevati, kakor je bilo dotlej običajno. Obema domoljuboma so bile one ure najslajše, ki sta jih prebila skupaj. Obiskovala sta po sosednih župnijah duhovnike in učitelje ter jim užigala v srcih ljubezen do slovenskega naroda; tudi k njima so mlajši gospodje radi zahajali, in ob takih prilikah so zvenele lepe slovenske narodne pesni. Enkrat je obiskal Muršeca rodoljub Klajžar, tedaj kaplan pri Sv. Juriju na Pesnici, poznejši prednik lazaristov v Celju. Odhajajočega sta spremljala pobratima Muršec in Vraz, in to daleč tja do Sv. Antona. Poslovivši se od njega, vračala sta se zopet domú proti večeru; pa na poti skoz neki gozd ju je vlovila nevihta s ploho in strašnim grmenjem. Nista si upala ne stopiti pod drevo, ne brzo hoditi. Naposled, do vsake niti mokra, prišla sta do kmetske hiše. Prijazno so ju sprejeli ter jima dali vsakemu srajco in breguše iz debelega platna, da sta se preoblekla; njuno obleko pa so razobesili okoli peči. Potém so jima prinesli slame, na kateri sta utrujena siromaka sladko spala. Drugo jutro je moral Muršec zgodaj oditi, da bi maševal pri Sv. Miklavžu, ki je bil še jedno uro in pol oddaljen. A joj, obleka in črevlji so bili še mokri, da ni bilo mogoče jih obleči, oziroma obuti. Zvezala sta torej vsak svojo obleko v culico, črevlje vzela v roke ter se napotila v bregušah proti domu. Srečavala sta ljudi, in marsikdo je pogledal za njima. Toda spoznal ju ni nobeden, in to niti v župnišču ne, dokler nista začela govoriti. Potém pa je bilo sevéda dosti popraševanja in smeha. — Nekega dne je privedel Vraz k Muršecu Franca Miklošiča, Ljutomeržana, za tri leta mlajšega, tedaj še dijaka. Tudi z njim se je naš Jožef dobro spoprijaznil in še pozneje z njim dopisoval, ko je že po svetu zaslovel za učenjaka. — Prehitro mu je ob mnogih opravilih in v prijetnih družbah potekel čas pri Sv. Miklavžu; prišla je ura ločitve. Služboval je tukaj dve leti in dva meseca, kar mu je prišel iz Gradca zopet ukaz, da se ima preseliti v starodavno mesto Ptuj. Težko je bilo njemu, težko župniku, prijateljem in župljanom; teklo je dokaj solz, pa vojak Kristusov uboga, kakor vojak cesarjev. Ne sme si misliti: »Tukaj se mi dobro godi, in dobil sem mnogo prijateljev, torej bi rad še dalje ostal.«

Prvo mu morajo biti dolžnosti v njegovem poklicu. Kako spoštovanje si je pridobil pri svojem župniku ter pri dekanu Dajniku, dokazujeta izredno pohvalni izpričevali obeh. V trdi zimi meseca grudna 1833. leta se je odpeljal Muršec na svoje novo mesto. Tukaj je prišel v večjo duhovno družbo; kajti mestno župnijo so oskrbovali dekan Meglič in trije duhovni pomočniki. Okoliška župnija, ktere cerkva stoji tudi v mestu, pa je bila izročena v pastirovanje o. minoritom, kakor je to še dandanes. Tedaj so bili Ptujčani imoviti, pa tudi dobri kristjani; nahajal se je malokdo, ki bi se ogibal cerkve in velikonočne izpovedi. Vsak si je štel v čast, ako ga je obiskal duhovnik. Pastirovanje je bilo torej lahko in prijetno, le oskrbovanje vojaške hiralnice in bolnišnice je nakladalo več dela in skrbi. Takoj po prihodu je Muršec prevzel verski pouk v štirirazredni šoli in ga opravljaj sam pet let s pravim veseljem in najboljšim uspehom. Čeprav je bil gledé na red in uk natančen, vedel si je vendar s svojim ljubeznivim vedenjem srca mladeži tako pridobiti, da je pisatelju teh vrst še minulega leta dejala stara gospa, ki je bila pred 60 leti njegova učenka: »Oj, gospodu Muršecu ostanem hvaležna do groba, in nikdar ne pozabim, kako lepo je nas otroke učil, kako uljudno je ravnal z nami.« V oni dobi se je nahajala v vsaki šoli šiba — kaj koristno zdravilo porednežem in hudobnežem, ako niso marali za noben opomin. Naš Jožef je vedel z ostrim pogledom, z moško besedo strah obuditi in je dal v petih letih z dovoljenjem dekanovim šibati le tri dečke, same sladkosnedeže in zmikavce. Jeden izmed njih je poskusil svojo krivdo pred kaznijo prav zvito in trdovratno tajiti: »Gospod katehet, žal vam bode, da me nedolžnega kaznujete. Moja mati je rekla, da me rajši iz šole vzame, nego da bi me dala pretepati.« Bil je sin vdove grajskega oskrbnika. A žuganje mu ni pomagalo nič; ko je počutil sladkosti šibe, priznal je takoj svojo pregreho. V odgoji otrok je treba pravičnosti in doslednosti, sicer pride oče ali učitelj ob vso veljavo, in v hišo se ukrade nered. Greh je pa ter se pozneje hudo maščuje slabotna prizanesljivost v slučajih, v kterih je prednik prepričan o krivdi otroka. Po dovršeni kazni je ukazal Muršec šolskemu slugi, da dečka trdno za roko prime in dovede domú k materi; ob jednom ji naj izroči ukradene stvari v jasen dokaz zoper malega hudodelnika ter ji naj pojasni, kar se je zgodilo v šoli. Pametna gospa je poklicala v pravični jezi takoj sodnega biriča in dala sina še enkrat prav občutljivo

»pošegetati«. In to zdravilo je pomagalo. Ko se je pa ta porednež drugo leto zopet z lažnivostjo in upornostjo pregrešil, zdravili so ga na isti način, in zdaj se je popolnoma spametil in poboljšal. Dobrega sadú takega ravnanja se je naš Jožef kakih deset let pozneje razveselil v Gorici na Primorskem, kamor je bil prišel potujoč v Benetke. Obedujoč v neki gostilni, videl je, da prihaja v isto dvorano veliko število častnikov, nižjih in višjih. Nenadoma se mu približa mlad častnik visoke zale postave in ga nagovori, spoštljivo priklonivši se, vpričo vseh, tudi generalov in polkovnikov, rekoč na glas:

»Prečastiti gospod, izrekam vam svoje častitanje in presrčno zahvalo za šibe, ki ste mi jih bili dali nekdanj našteti; one so napravile iz mene možá!«

Muršec, ves iznenadjen, spoznal je v častniku nekdanjega ptujskega poredneža. Brezdvomno je moral biti vrl in spoštovan častnik, da si je upal prestane kazni odkritosrčno priznati pred vso odlično gospodo. Ta mladi mož bistre glave je plezal na lestvici vojaških dostojanstev čim dalje više, postal polkovnik, general in nazadnje poljski maršallajtenant, in v tej časti je umrl pred 10—12 leti v Gradcu, že upokojen. Bil je daleč znani Šmigoc, sin slovenskega očeta, ki je svoje dni (1812) izdal nemško-slovensko slovnico.

V Ptujju je bivala, kakor še dandanes, posadka vojakov. Leta 1836. je došel, vrnivši se z Laškega, polk pešcev Petrovardincev ter opravil tukaj svojo velikonočno izpoved. Pri veliki sv. maši so po svojem običaju vsi vojaki duhovniku na glas odgovarjali ter vero in očenaš v slovanskem jeziku in zeló počasno prepevali. Ta polk je v Ptujju zatresel kolero, za katero je umrlo domačih le osem, a invalidov v hiralnici 44, in to v treh tednih. Bili so večinoma vinski in žganjski bratje. Muršec se je imel v oskrbovanju bolnišnice menjati vsak mesec z znanim zgodovinopiscem, beneficijatom Simonom Povodnom. Uprav ta mesec je zadela služba njega, in malo da ne vse po kolerci okužene je izpovedal sam. Dvakrat je z jednim izprevodom spremljal po tri mrliče na pokopališče, drugikrat po dva ali jednega. Tretjina okuženih pa je ozdravela. Ni čuda, da je on sam našel kolero. Nekega dne mu je zvečer bilo slabo, nastopnega jutra pa je imel obraz obledel kakor stena. Ko je odhajal od kosila, zašepetal je dekan drugim gospodom na uho: »Muršeca ne vidimo več na večerji.« V istini je Muršec spoznal in čutil prikazni kolere na sebi, a navzlic temu ni prišel ob navadno

svojo mirnost. Spomnivši se na besede gospodove: »Bodite vedno pripravljene, kajti noben ne vé ne dneva, ne ure,« spravljal je v red ves popoldan svojo vest in svoje posvetne stvari, kar je zaslišal pod oknom svoje izbe znan glas, ki ga je klical. Bil je mestni tajnik, poslan po županu, da bi zvedel, kako se mu godi. Ko ga zagleda, vpraša ga odposlanec, kaj mu je, da je od prejšnjega dne tako izpremenjen. »Kolero imam,« odgovori mu Jožef hladnokrvno. Ta vest je onega silno pretresla. »Gospod dekan vam naroča, da ne pridete nocoj na večerjo.« — »O naj se ne boji,« odgovoril je Muršec; »ne pojdem nikamor, ako me ne kličejo.« — »Kaj pa zdaj delate?« popraševal je tajnik dalje. »Svojo oporoko pišem.« In tajnik je hitro odnesel pete, kakor da bi gorelo za njim. Jožefu pa je prihajalo čim dalje hujše. Ščipalo ga je po trebuhu, in mučila ga je velika žeja. Mislil si je: »Oba zdravnik je pobrala kolera, nista si znala pomagati; Bog mi je stvaril naravo, ki me ni še nikoli goljufala; ta koprni po vodi, hočem ji postreči.« Natočil si je polno kupico, in ves udan v božjo voljo je molil: »Bog mi prizanesi, ako se usmrtime, ko si želim pomagati.« Vodo je popil, in čuda, že prva kupica mu je olajšala boleost; kmalu je izpil še drugo, in polagoma mu je ponehalo ščipanje. Uro potém ni občutil več bolezní v sebi. Vsi so se zavzeli, ko jim je drugi dan pripovedoval, da je izumil nov pomoček zoper kolero.

V vojaški bolnišnici se je Muršecu še nekaj primerilo, kar je vredno, da se omeni. Enkrat je dobil nujni poziv, naj pride hitro izpovedat invalida poročnika. Našel je že vse pripravljeno in bolnika blizu smrti, omodrelih ustnic. Jožef ga je nagovoril in k zaupanju v Boga izpodbudil, in ta se je izpovedal brez obotavljanja; odvezan grehov, prejel še je sv. obhajilo. Kratko potém je izdihnil dušo. Kako pa je ostrmel drugi dan izpovednik, ko je spoznal iz mrtvaškega lista, da je bil pokojnik — luteranske vere. Ko mu je duhovni tovariš P. to očital, izgovarjal se je Muršec z veliko naglico. A glejte, istemu grajalcu se je nekaj časa pozneje primerila jednaka z umirajočim častnikom. Ko mu je Muršec šaljivo oponašal, da dela sam iste pomote, ktere na drugih obsoja, je le-tá ves odrevenel in zavpil: »Potuhnjenec, mahoma se je izpovedal, Boga mi je ukradel.« Jožef pa je opomnil: »Veselimo se, da krivoverci v smrtni nevarnosti radi k nam pribežé; to je izpričevalo za resničnost naše vere in za potrebo izpovedi. Saj je Lutrov najboljši prijatelj, odpadnik Melanhton, sam svoji materi svetoval, naj se drži

stare katoliške vere, ker v njej se lažje umira.« Oba imenovana mrliča so pokopali sevéda po katoliškem obredu, na katoliškem pokopališču, zakaj po duhu in volji sta umrla kot katoličana.

Leta 1837. sta bila za posadko v Ptuju dva bataljona trdih Poljakov, ki jih je bilo zopet treba izpovedati ob veliki noči. To ni bila šala; kako si v sili pomagati? A Muršec, vedno neutrudljiv in odločen, naročil si je poljsko slovnico ter jo nekoliko pregledal; izkušal se je tudi porazumeti zdaj s tem, zdaj z drugim vojakom v pogovoru, in dovolj je razumel potém izpovedance.

Slabih knjig, neverskega ali pohujšljivega obsega, v nemškem jeziku je pred šestdesetimi leti v deželi bilo še malo. Slovenci niso imeli ne jedne, in tudi dandanašnji so — bele vrane. Bog daj, da nam jih ne vtihotapijo od tujcev zapeljani socijalni demokratje. Knjige in časniki te vrste slepijo ljudi in zlasti mladino z mikavno pisavo, a ji zmešajo glavo in ostrupijo srce. Gorjé zapeljivcem! Nekega dne je srečal Jožef na cesti grajskega uradnika z novo malovredno knjižuro v roki. Ta znanec ga je ponosno nagovoril, kažoč mu svoje berilo: »Gospod kaplan, ta zna bolje povedati, nego vi na prižnici.« Po naključju je Muršec tisto knjižuro že poznal, dobivši jo od nekega prijatelja v presojevanje. Zsledil je v njej precej pomot in abotnostij in te si je napisal na listek, ki ga je nosil v listnici pri sebi. Vzel je torej uradniku knjigo iz roke, rekoč mu: »Znate li čitati?« Poiskal mu je zaporedoma stavek za stavkom, v katerih so se trdile neresnice in bedarije, ali učile nevarne, pohujšljive stvari. Potém pa je pripomnil: »Pregovor veleva: ‚Ne sezi sovražniku v roko, ako je njegova močnejša od tvoje;‘ tega ne pozabite.« Zdaj je vzkliknil uradnik ves osramočen: »Ti presneta knjiga, še danes te vržem v peč.« Naš Jožef pa, vesel tega sklepa, opazil mu je: »Glejte, tako vas utegne vsak zvijačnik trapiti, ako se bo vedel le prav ustiti, ker si premalo skrbite za potrebni pouk, osobito v verskih stvareh«. — Dandanes je v tem oziru še dosti hujše. Mnogo takih, ki nosijo gosposko suknjo, pozabilo je od šolskih klopj sem najvažnejše krščanske resnice, še vere in 10 božjih zapovedij ne znajo več moliti, in lahko jih osramoti kak vaški pastir; toda o cerkvi in njenih naukih ti predrzno sodijo in ponavljajo že stokrat ovržene trditve nevernikov; pravi slepci, ki hrepenijo, da bi tudi druge oslepili.

Ptujčani so Muršeca zaradi njegovih prednostij visoko

častili ter v svojih važnejših poslih pogostoma popraševali za svet; in njegova beseda je imela veljavo. Dobival je vabilo za vabilom, tudi v hiše imenitne gospode v mestu in v sosednih gradovih; le redkokdaj jih je sprejemal, preobložen z opravi svojega poklica. Ako pa je došel, znal je vso družbo kratkočasiti z duhovito svojo zgovornostjo, a ne da bi kdaj pustil v nemar vzvišeni svoj stan. Najrajši je zahajal v pridno krščansko družino rojaka Rajšpa, tedaj mestnega župana. Gledé na njegovo iskreno skrb za vojake in vojaške bolnike, imenoval ga je leta 1834. meščanski konjiški oddelek za svojega kaplana. In ker se je, dobivši istega leta za svoje plačilo užitek vinograda »Lebovega beneficija«, marljivo pečal z vinogradstvom in sadjarstvom, izvolila ga je kmetijska družba v Gradcu 1839. l. za svojega uda. V dotični krasni diplomi, podpisani po tedanjem predsedniku, slavnem nadvojvodi Ivanu, hvalijo se Murščeve odlične osebne prednosti. V šestem letu, odkar je bival v Ptuj, postal je vikar, in s tem so se mu nekoliko izboljšali dohodki. Prejšnja leta so bili skromni, kakor je bila pač letina v vinogradu. Pa še te so mu kratili gostje, zlasti o trgatvi; prišlo jih je, povabljenih ali ne, vselej od 20 do 30. A ne da bi se hudoval, nego dragi so mu bili vsi, po tedanji občni gostoljubni šegi. Cvenka je cenil tedaj malo, a ta je kaj zalegal; za pet goldinarjev se je kupilo več blaga, nego zdaj za petnajst, in blago je bilo dobro, trpežno; sleparstvo v trgovini in obrtniji je bilo nepoznano. V zajmih se ni mislilo na »dolžna pisma«, veljala je še mož beseda. Zató so pa sovraštva in tožbe vsled koristolovja bile silno redke, da še jeden odvetnik ni imel dela. Dandanes pa so drugi časi, drugi ljudje, druge šege in razvade, zató pa napredek — po rakovi poti.

Leta 1838. je dospela Muršecu iz Gradca mikavna ponudba. Cesarski namestnik grof Wickenburg je iskal svemu prvorojencu odgojitelja duhovnika. Namestniški svetovalec Kraus je pozvedoval o sposobnem možu ter predlagal po nasvetu Murščevevih znancev njega, v dokaz, da je bilo njegovo ime zgoraj na zeló dobrem glasu. Toda naš Jožef se je ustrašil v svoji ponižnosti gladkih tal namestniškega gradú, spomnivši se narodnega pregovora: »Z visoko gospodo ni dobro črešenj zobati«. Vso nastopno noč ni mogel zatisniti očesa, tako je bil vznemirjen. Drugega dne pa je odpisal prečastnemu gospodu ponudniku. V pismu mu je razodel vse pomisleke, zarotivši ga, naj ga reši te

službe. V njegovo srečo se je ponudil med tem za njo slovenski rojak dr. Anton Murko, in ta je bil namestniku po volji; Jožef mu je takoj častital. Ob tej priliki pa se je vendar odločilnim gospodom v Gradcu vtisnilo ime Muršečevo v spomin. Drugo leto potém je iskal ormuški grajščak (vitez Friedau) odgojitelja svojemu jedinemu sinu. Pozvedoval je v Gradcu po njem, in zdaj sta mu svetovalec Kraus in semeniški vodja Purkarthofer priporočila zopet pred drugimi našega Jožefa, pohvalivši njegovo izredno sposobnost. Grajščak mu je poprej pisal, potém se pa peljal osebno v Ptuj, da bi ga spoznal in se z njim sporazumel. Takrat se Muršec ni več obotavljal in se torej napotil z njim na grajščino v Ormuž, da bi sinka videl, ta pa njega, in da bi bližje pozvedel o razmerah imenitne družine. Vse mu je bilo povšeči, tudi ponujana pogodba z grajščakom se mu je videla ugodna. Vsled tega se je napotil nekoliko dnij pozneje v Gradec, da bi si od knezoškofa osebno izprosil dovoljenja in potrebnega dopusta. Blagi Roman, ki je poznal viteza Friedava in njegovo družino kot iskrene katoličane, ni mu odrekel prošnje, nego mu povedal dobrovoljno, da ga je že obljubil vitez; naj le gre in postane dober odgojitelj. Pristrčno se zahvalivši za to milost, vrnil se je Jožef v Ptuj. Tukaj je naznanil strmečemu dekanu, kteremu ni črhnil poprej o vsem ne besedice, da odide že po treh dneh. Drugi dan, v nedeljo se je poslovil na leci od vernikov; ni bilo ne jednega, da ne bi žaloval za njim. Še isti dan je prodal svoje pohištvo in vino. Dekan, mestni župan ter bolniški oskrbnik so mu napisali izvrstna izpričevala, v kterih so hvalili njegove zasluge in kreposti. V pondeljek, sredi meseca grudna 1839. l., odpeljal se je na svoje novo mesto, v srcu lepe nade in dobre sklepe, v Gradec, kjer je za zimo stanoval Friedau.

III. Muršec — zasebni odgojitelj.

Vedno srečen, vedno zadovoljen je bil Jožef v Ptuj, kjer je prebil šest let; rad je hvalil meščane one stare dobe. A še prijetnejša bodočnost se mu je odprla v novi lahki službi. Po pisani pogodbi, ki jo je sklenil z vitezom Friedavom, imel bi devet let odgajati ta čas 12letnega sinka Franceta ter pomagati v odgoji 13letne mu sestre. Oče Friedau pa se je zavezal, oskrbovati ga z vsem potrebnim za življenje ter mu plačevati na leto 400 gld. v srebru. Ako bi umrl v tej dobi dečko, ali če bi on popustil iz kterejakoli vzroka službo, tekla bi mu od prvega dne dalje pokojnina letnih 300 gld.

Iz tega se vidi, da je bila ta služba za Muršeca prava srečka, osobito pa še zato, ker mu je pozneje pot gladila v drugo, deželno službo na graški realki. Učiti je imel oba otroka samo veronauk in — v nemški rodbini redka prikazen — slovenščino. Za vse druge predmete in za tri jezike pa je imel preskrbeti sposobne učitelje ter nadzorovati njihov pouk. Na srečo ni bilo poučevanje težko; oba otroka, zlasti fant, bila sta zeló redke nadarjenosti in zeló marljiva. Dokaz temu je to, da je France nižje in višje šole, preračunjene za devet let, dovršil že v šestih, in da je že 1845. l. napravil izkušnjo za doktorja modroslovja z odliko. Tudi njegova odgoja je bila uspešna, ker je bil blagega srca, ravnodušen, vzvišen nad vsako laž in zvijačo; le mlado silnost in naglico je odgojitelj moral včasih krotiti in brzdati, kar pa je dosegel s svojo mirnostjo in premišljenostjo že v prvem letu; z deklico pa ni teklo tako gladko. Imela je, ker je bil Friedau vdovec, odgojiteljico, ki ji pa ni bila kos. Deklica je bila namreč razposajena, živahna, zvita in vetrasta in malokomur zaupna, ker včasih po nedolžnem zatožena. Sprva so vsi poblaševalni poskusi in vsa odgojevalna sredstva izpodletela; trebalo je truda leto in pol, dokler se ni spametovala. To je stara resnica, da je dobro odgojevanje mladine velika umetnost, ki prizadeva vsakemu, ki prevzame ta posel, dokaj skrbij in težav. Zlasti so slabo odgojeni dečki in deklice učiteljem v šoli prav križ. Muršec je svojo gojenko poblašil najbolje s svojo zmernostjo in doslednostjo, ki ji ni ne trohice prizanesla, kedar je bila trmasta; a on jo je jedini zagovarjal in jemal v varstvo, kedar je trpela od drugih krivico. Čez pet let jo je vzela k sebi starejša sestra baronica, omožena že pred Murščečevim prihodom v hišo, in tu je napredovala v vsem dobrem, ker je imela lepe poučne vzglede pred očmi. Zaobljubivši se pozneje Bogu, postala je bogata in zala devica vzor krščanskih čednostij ter velika dobrotnica ubožcem. Pravilo, po katerem se je naš vestni odgojitelj ravnal, bilo je tó-le: 1.) Biti otrokoma vzor ali vzglednik v vsakem oziru, dobro vedoč, da besede in opomini samo učijo, vzgledi pa mikajo. 2.) Ostati vedno miren, ravnodušen in premagati v sebi nepotrpežljivost in jezo. 3.) Ničesa reči, storiti ali opustiti, česar bi se moral za trohico kesati. — Zató je po več dnuj premišljal, pa tudi Boga prosil razsvetljenja, kaj, kdaj in kako bi povedal, kedar je bilo treba opomina ali svarila. V pomoč mu je rabila preizvrstna knjiga: Duh sv. Frančiška Salezija, iz ktere je gojencema čital dan na dan dva ali

tri odstavke, pojasnjeval jima obseg natančneje ter poudarjal, da govori svetnik zlate besede, ktere nam imajo biti navodilo v življenju. Besede svetnikove se pa primejo rajši in globje mladega srca, nego nauk odgojiteljev. Knjige pa jima ni prepustil nikoli, da bi si pasla z njo zgolj radovednost ali kratila čas. S fantom je spal v isti sobi, da bi ga vedno imel pred očmi. Stojé sta opravila vsak večer, vsak pri svoji postelji pred razpelom večerno molitev. Ko je legel gojenec, prekrižal ga je vzgojitelj in poljubil na čelo, želeč mu lahko noč. Če pa je tekom dneva bil kaj pregrešil ali se zameril, pristavil mu je še: »Danes pač nisi bil moj ljubi France!« Ta beseda je zadostovala, da se je fantič, mehkega srca, razjokal, in da je ihté objel svojega odgojitelja, v znamenje, da ga prosi oproščenja. Jednake nežne opazke je bilo samo nekolikokrat treba, karanja pa — nikoli. V naglici se je zjutraj dečko včasi prepovršno umil; zató mu je Jožef podaril ob Miklavževem — velik kos mila (žajfe), hvošč in krtačo blatnico, čemur so se domači zeló smejali. Osramočen, umival se je odtlej fant vedno prav snažno in skrbno. Muhasti sestrici pa je vložil svetilko čarnico (Zauberlaterne); ko se je hotela, ker ni poznala nje pomena, norčevati z njo, rekel ji je oče: »Pazi, pazi, da sama sebe ne osmešiš. Veš, kaj je to? Pravi ti: ako ti ni nič po volji, pa si kaj sčaraj (scopraj)!« Zarudela je do ušes in bila potém pokornejša.

Oba otroka sta se bila od pestunje naučila francoškega jezika, v katerem sta pogostoma kramljala, ne da bi ju odgojitelj razumel. To ga je izpodbudilo, da si je vzel v Gradcu učitelja francoščine, v kateri se je tako marljivo uril, da je že čez leto v znanju tega jezika prekosal svoja odgojenca. V korist pa mu ni bil ta jezik samo v tej družini, nego tudi pozneje dostikrat v izpovednici. Ker je po svoji službi bil primoran več posedavati, kakor je bil dotlej navajen, zbolel je 1841. l. na jetrih, in bati se je bilo, da bo moral svoj posel opustiti. Toda s kratkim odpustom in nekim domačim zdravilom se je, hvala Bogu, zopet popravil.

Poglavitno sredstvo, s katerim je Muršec svojemu gojencu razsvetlil prirojeno bistrournost, povišal blagost srca in ukoreninil v njem trdno značajnost, bila mu je sv. vera. Učil ga je, naj dela vse iz dobrega namena, naj ima Boga vedno pred očmi, naj gleda na njegove zapovedi in na odgovornost pred njim. S tem ga je privadil vestnosti in točnosti v vsakem opravilu, bodi si prijetnem ali zopernem. In

dobro seme je padlo na dobra tla; polagoma se je navzel France toliko duha in lepote krščanstva, da je bil zares iskrene pobožnosti in zelo čednega vedenja, kakšno se žalibog v moški mladini prav redkoma nahaja; priljubil se je vsem, ki so ga bližje poznali, osobito pa očetu; in ta je odgojitelju v znak svoje zadovoljnosti, že predno je minulo prvo leto, podaril dragoceno zlato uro. Njemu je odgojitelj poprej povedal vse, kar je namerjaval ukreniti o pravih in sredstvih odgojevalnih, in tako sta bila vedno jedne misli, kar je v odgojevanju mladine zelo potrebno. Kjer pa so si navzkriž oni, katerim je izročena ta imenitna skrb, tam se kmalu vidijo slabi nasledki. In jednako je tudi oče s svojim lepim vzgledom vplival na otroke. Bil je možak, kakoršnih se dandanes malo nahaja, plemenit ne samo po naslovu, nego tudi po izobraženosti, po srcu in značaju. Na čelu vse družine se je udeleževal ob nedeljah in praznikih božje službe. Vrnivšim se iz cerkve, prečital je duhovni odgojitelj evangelij in primerno propoved. Po dvakrat na teden so čitali kak poučen oddelek iz spisov slavnega Janeza Hirscherja, ki so namenjeni ljudem višje omike. Stari grajščak je izprevidel, da tudi on potrebuje pouka v krščanskih resnicah in dolžnostih, katerih se je nekdam že učil; kajti marsikaj se tekom let pozabi in marsikaj zanemari, torej je treba opominov in izpodbuje. Friedau je ta čas veljal za najpremožnejšega plemenitaša v deželi, cenili so ga za večkratnega milijonarja. Mnogo je podedoval in mnogo si pridobil s pridnim gospodarstvom. Njegov oče je bil v mlajših letih priprost meščan in gostilničar pri »Kralju« v Gradcu, po imenu Pauer. Obogatel je najbolj z vinotrštvom. Grajščino ormuško je še le prikupil (njegov brat pa že omenjeno hrastovško). A pravo srečo je napravil z nakupom trofajaških samokovov (fužin) na gornjem Štajerskem; te so bile za ono dobo takorekoč »zlata ruda«. Vsled njegovih zaslug za državo ga je povzdignil cesar v plemenitaški stan s priimkom vitez Friedau (Ormuški). Jedinemu svojemu sinu je skrbel za dobro odgojo in izobrazbo ter mu umrši zapustil vsa svoja posestva. In ta se je zvesto in hvaležno držal očetovih vzgledov in nauk. Priprosto je živel in pridno gospodaril, a mnogo dobrega je storil siromakom. Vsako leto je razdelil med graške ubožce 100 sežnjev drv ter poslal za misijone v Ameriko po 2000 gld. Njegova žena, po rodu baronica, umrla mu je še precej v mladih letih, porodivši tri dekleta in jednega fanta, Franceta, kterege je, kakor smo slišali, iz-

ročil našemu Muršecu. Po svoji poštenosti in zvedenosti si je naklonil Friedau v Gradcu toliko spoštovanja, da so ga deželni stanovi izvolili prisednikom deželnega zbora, obsegajočega 12 udov. In tú si je pridobil polagoma takov vpliv, da so v najvažnejših stvareh vselej obveljali njegovi predlogi. On, deželni odbornik, imel je nadzorovati tudi gledišče, v katerem je imel posebno sedevnico (ložo). Sprva je jemal s seboj tudi Muršeca in svojo družino, zlasti h kakšnim šaljivim burkicam, da bi se mladež nekoliko nasmejala. Toda odgojitelju so se te vrste igre kmalu prigabile, in to zaradi jedne ali druge neslane ali preproste besede, ali nedostojnega prizora. Spoznal je, da mu utegnejo te igre postati izpodtika v odgoji, ker razburjajo mladini domišljijo in so ji več ali manj v pohujšanje. Ko si je torej bil svest svojega ugleda in vpliva na gojenca, rekel mu je ob ugodni priliki: »France, bi li ti dovolil, da bi kdo izmed domačih vpricho tebe uganjal jednake burke in kvante?« Po kratkem premisleku je dečko odgovoril: »Ne, nikoli ne!« In od tega dne ni hotel zahajati več k šaljivim igrokazom; postali so mu zoperni. Le žaloiger in igrospevov so še včasi hodili poslušat, čez nekoliko let so se pa tudi teh naveličali; zakaj večinoma so se ponavljali stari igrokazi, ki so jih že poznali, nekteri pa so bili zgolj svetle, omamljive slike, brez pouka in zdravega jedra. Od 1848. l. naprej pa Muršec gledišča znotraj ni več videl, kajti novodobna svoboda je zakrivila, da se je tu pa tam izpremenilo v šolo razuzdanosti.

Jednaka, kakor z glediščem, bila je tudi s konji na grajščini v Ormužu, kjer je prebila družina navadno poletni in jesenski čas. S početka sta bila oba, odgojitelj in gojenec, vsa vneta za svoje krasne konje; malo da ne vsak dan sta jahala na jedno ali drugo stran, gospice pa so se vozile za njima v kočiji. Polagoma pa se je vsem veselje do te sicer nedolžne zabave ohladilo; osobito dekleta so izprevidela, da ni prav nič prijetno, marveč mučno in sitno, voziti se v vročem vozu, po prašni ali blatni cesti, zdaj navzgor, zdaj navzdol. Potém so vsi mlajši in starejši radi hodili na izprehod peš; izprehajanje pod milim nebom v čistem zraku, kateri se v mestih pogreša, zdaj po hosti, zdaj po travnikih, zdaj po hribih med krasnimi vinogradi se je vsem priljubilo. Ljudem, ki ne opravljajo telesnega dela, je v zdravje tudi potrebno, ker jim vedri duh in krepča telo. Še v pozni starosti je Muršec hvalil Boga, da mu je o pravem času dal spoznati ničemurnost in abotnost te vrste gosposkih, dragih

zabav, ki v očeh pametnega človeka niso dosti vredne. Blizu grajščine je imel vitez velik zverinjak; priredil je včasi v njem lov, in ta je bil Muršecu poleg vsakdanjega izprehoda tedaj in še v poznejši dobi življenja najprijetnejša zabava; puško rabiti se je privadil že v dijaških letih.

Kakor s konjem in glediščem, bilo je tudi z obleko in lišpom. Vsa ormuška družina je rabila sicer zalo nošo, svojemu stanu primerno, a prenapetega lišpa nisi zapazil, tudi na gospicah ne. Le bedaki mislijo, da suknja dela gospoda; žal, da je takih dandanes neizmerno število. Bogatini hočejo z drago obleko in bogatim lišpom svetu kazati svoje zaklade, nižji stanovi, ki domá trpijo glad, hočejo pa prikrivati svoje uboštvo; nižji se trudijo posnemati višje, in prvi kakor drugi so slepi sužniki napuha. Miza v grajščakovem domu je bila bogato pokrita in hrana izborna, toda navzlic temu so živeli prav zmerno. Otroci, že tudi odrastli, niso pili ne vina, ne črne kave. Le oče in odgojitelj sta vinca popila na kosilih vsak osminko bokala, pomešanega z vodo. In vendar so ga imeli polne vse kleti, žlahtnega zavrčana in ljutomerčana. Jednako zmernost zapaziš tu pa tam v naši dobi, osobito pri učenjakih in gospodi višjega stanú, neolikan prostak pa išče svojo zabavo in veselje v požrešnosti in ostudni pijanosti. Nasledki so mu: prazna mošnja, bolehalo telo in — zgodnja smrt.

Vse na svetu mine, kakor dim, ki se dviga iznad strehe; tudi Muršecu so potekla hitro vesela leta odgojevanja mladega viteza, ki se je vzel v tem do 18. leta in postal zal in krepek mladenič. Dovršivši svoje izkušnje latinskih šol, z diplomom modroslovnega doktorja v roki, pa se ni zadovoljil; njegov bistri duh je koprnel še po drugih vednostih. Ves hvaležen se je poslovil 1845. l. od svojega duhovnega odgojitelja in potegnil na Dunaj; oče je šel z njim, ker svojega ljubljenca ni hotel izpostaviti brez varstva izkušnjavam velikega mesta. Sin se je učil pravoslovja in zraven tehnike, toda le jedno leto. Tačas je naš Jožef — vsled prošnje grajščakove — še ostal v hiši, kjer je nadzoroval gospodarstvo in posle. Da bi pa bolje porabil prosti čas, hodil je na vseučilišče poslušat predavanja o »naravnem pravu«, in izvršil je tudi on po vzgledu svojega učenca izkušnje za doktorja modroslovja. Dotično izpričevalo iz leta 1846. kaže, da je bil v vseh predmetih odličnjak.

Zdaj je prišel zanj čas, ali se vrniti v duhovno pastirstvo, ali pa si poiskati druge primerne službe. Koncem leta 1844.

so bili sklenili deželni stanovi, v Gradcu ustanoviti nove realne šole, prve na Štajerskem. Friedau je to naznanil Muršecu in ga poprašal, ali bi mu služba veroučitelja na tem zavodu dobro došla. Jožef je pritrdil, toda izrekel svoj dvom, da bi to nemško službo dobil Slovenec.

»Le napravite potrebno izkušnjo,« zavrne ga vitez, »za drugo hočem jaz skrbeti.«

Ko so službo razpisali, prebil je Muršec, dobro pripravljen, izkušnjo skupaj s tremi nemškimi tekmeci. Potém pa se je predstavil vsem deželnim odbornikom; tudi vitez ga je toplo priporočil vsakemu svojih vrstnikov. In o tej priliki se je kazala veljava njegove osebe in besede. V dotični odborovi seji, ki je bila 1845. l. v jeseni, volili so vsi gospodje razun jednega Muršeca; izmed 12 glasov jih je dobil 11. Tako je previdnost božja velikega prijatelja mladine postavila na mesto, katero si je iskreno želel, in za katero je imel izredno sposobnost. Vedno je bil Bogu hvaležen, pa tudi blagemu grajščaku, ki mu je s svojim priporočilom storil največjo uslugo. Vidi se, kako je znal ceniti prednosti in zasluge bivšega odgojitelja svojega sina. Vsled povabila je ostal Jožef še nekaj časa v njegovi hiši, in to zaradi prijetnega društva. Ko pa si je 1847. l. omislil lastno stanovanje in gospodarstvo, dobival je pogojeno pokojnino letnih 300 gld. do svoje smrti.

IV. Muršec — profesor verouka na realki.

Graško deželno realko so otvorili v jeseni 1846. l. Na njej je služil Muršec celih 25 let. Sprva je imela samo dva razreda, potém so jo razširili na šest razredov (od 1870. l. na sedem). Poprijel se je službe z vso gorečnostjo in marljivostjo, kakor vseh onih, ki jih je opravljal dosihdob. Njegovo načelo je bilo, kakor je velevala tudi postava, mladini biti ne le učitelj, nego tudi odgojitelj, t. j. bistriti ji duh in blažiti srce. Kaj pomaga globoka učenost, ako ji niso pridružene krščanske čednosti! Na srednjih šolah ima učitelj pred seboj dečke in mladeniče od 10 do 20 let; prihajajo iz različnih družin, iz bogatih in siromaških, iz meščanskih in kmetskih, iz vernih in slabovernih; ti so več, drugi manj nadarjeni; ti marljivi, drugi leni; ti mirni in pametni, drugi razposajeni ali celó hudobni. Z bistrim očesom je Muršec vsakega opazal in pozvedoval tudi o njegovih domačih razmerah, da je potém vedel, kako ima ravnati z njim, na kakov način ga odvracati od privajenih pregreh in ga napotiti

na dobro. Največ skrbi in žalosti so mu prizadevali učenci, katerih napredek so v domači hiši ovirali brezbožni očetje. Kakov sad je tam pričakovati, kjer se domá izruva, kar se je vsadilo v šoli? Da bi mladino v glajši besedi in temeljitejše poučeval, vstajal je Jožef vsako jutro rano in se po jedno do dve uri pripravljaj na šolo; vselej si je prosil tudi luči in blagoslova z nebes. Imel je poseben dar zgovornosti, s katero je znal večne resnice učiti in dokazovati. Živa beseda, ki je prišla iz vnetega srca, segala je tudi v mlada srca in jih prepričevala. Propovedi za nedelje in praznike si je skrbno spisoval, tako tudi premišljevanja za duhovne vaje v velikem tednu; obojno je pred mladino na pamet govoril, ne pa čital, kakor je drugod navada. Posebno na srcu mu je bil red, ktereга se je strogo držal v vseh opravilih ter ga zahteval tudi od učencev. Neredneže, ki so prihajali prepozno v šolo ali cerkev in zanemarjali svoje dolžnosti, vedel je s svojo nepristransko doslednostjo kmalu spokoriti, zdaj z opomini, zdaj s kaznimi. Meril pa je vse, sinove bogatinov in priprostih obrtnikov in kmetov z jednako mero; prednosti ni dajal nikomur. Ako kateri učitelj kakšnega trdovratneža ni mogel ukrotiti, obrnil se je do Muršeca, in ta ga je poboljšal, bolj s prepričevanjem, nego s strahom. Učitelj, bodi še toliko razžaljen, ne sme pred učenci kričati in ropotati, temveč tudi nasproti predrznim hudobnežem mu je ostati hladne krvi; strast in naglica ga utegne zapeljati, da prekorači mejo postave in spodobnosti, ter po takem izgubi v očeh učencev ugled in čast. V vsakem slučaju je Muršcc ostal miren, a resnoben in neupogljiv; predno je sodil in kaznoval, klical si je v spomin svoj pregovor iz mladeniških let: »Pomisli, človek, kaj delaš!« Zatorej so dijaki svojega odgojitelja visoko čislali, pridni med njimi tudi prav od srca ljubili. Še nedavno mi je dejal bivši učenec njegov, zdaj že priletan gospod: »Doktorja Muršeca smo nad vse naše profesorje spoštovali, kajti bil je vedno prijazen z nami, a tudi pravičen. Njegov uk ni bil suhoparen in dolgočasen, nego zelo zanimiv in duhovit; rad je vpletal vmes lepe vzglede, kateri so našo pozornost vzbujali, ali tudi druge koristne nauke, na pr. kako je treba dar božji, ljubo zdravje varovati, ali zmeren, varčen, delaven biti. Pogostoma nas je svaril pred opijanljivimi pijačami in puhanjem tobaka, kar je mladini zelo škodljivo; oni čas je bilo zadnje tudi po postavi prepovedano. Dovolil nam je, da smo mu smeli staviti vprašanja o tem ali drugem verskem nauku, ki nam ni bil dovolj jasen, ali o

raznih krivih verah. Nismo ga nikoli spravili v zadrego, vselej je znal odgovoriti in prepričati, ali stavljeno zanko razvozljati. Zató smo bili Muršeca, kedar je stopil v šolo, vselej veseli, čeprav je pri izkušnjah natančno izpraševal.«

Razumljivo je, da se v 25letni službi učiteljevanja doživi dokaj zanimivih prigodkov. Nekatere je Muršec pozneje pripovedoval. Imeli so nekdanj v šoli generalovega sina, starišev jedinca in ljubimca. Bil je tako nemiren in razposajen, da bi ga morali izključiti iz šole. Vsled nujne prošnje starišev in po njih obljubi, da v vse privolijo, kar šolski vodja ukaže, vzeli so jim učitelji sina ter ga dali šolskemu slugi na stanovanje, njim pa prepovedali, brez dovoljenja načelnika dotičnega razreda občevati z njim, bodi si osebno ali pismeno. Kmalu je dečko postal čednega vedenja in tako marljiv, da je bil koncem šolskega leta med 40 učenci drugi. Domá bi ga bila slepa ljubezen starišev čisto izpridila. Še dve leti na istem stanišču, bil je vedno med prvaki. Nadejajoč se, da se je zdaj stalno spametoval in poboljšal, vzeli so ga stariši zopet k sebi, toda domá brez strahú in reda, zagazil je kmalu na rakovo pot in bil primoran šolo zapustiti. Postal je potém malovrednež. — Drugi slučaj. Neka plemenita gospa je prišla Muršeca prositi, naj oprostí njenega sinka prvošolca nedeljske božje službe po zimi, ker ima precej daleč do cerkve. Ker daljava nikakor ni bila velika, vprašal jo je, je li ta njen jedini sin? »Dà, moj jedinec je,« odgovorila mu je, »zato trepeče moje srce vedno zanj.« Naš profesor ji je nató povedal: »Vidim, da ga preveč ljubite, zatoorej vam že moram pomagati, da postane krepkejši; ne morem ga oprostiti.« Vsa nezadovoljna je odšla, drugega dne pa je prišel njen mož zahvaljevat se, da ji je odrekel prošnjo. — Kdor se v mladosti ne privadi, malenkostne zopernosti prenašati, pomehkuži se polagoma, da je za nič. — V četrtem razredu se je ta materin ljubček pred šolo sprl z vrstnikom žlahtnega rodú. Držeč v tem hipu odprt nožiček v roki, zbodel je nasprotnika v nagli jezi v levo roko, ki jo je bil na svojo srečo stegnil prav prek srca. Po šolskih postavah je moral zločinec za svojo pregreho zapustiti šolo, vsaj za pol leta. A zaslepljena mati je prišla moledovat vodjo in vse profesorje, naj bi sina za malo prenačlenost ne kaznovali tako hudo. Preprosila je vse, le Muršeca ne, ki je imel pravico in dolžnost v oni dobi, posebno skrbeti za npravni red v šoli. Dečko je moral za en tečaj iz šole.

Nastopni dve leti je bil vrnivšemu se fantu po naključju

Muršec razrednik (načelnik dotičnega razreda). Takoj s početka ga je svaril in mu zažugal. In zarés, strah pred veroučiteljem je razposajenca ves ta čas varoval hujših izgrediv. Toda prestopivši na tehniko, kjer je bila večja svoboda, razgrajal je tako grdo, da so ga pred koncem prvega leta pahnili iz zavoda. Kam so hoteli stariši zdaj z njim? Potisnili so ga v vojake. Tu je potreboval čim dalje več denarja; nikdar mu ga niso poslali dovolj, in zalezal je v dolgove. To in pa sitnost, da je moral jednako vsem drugim vojakom pogostoma stati na straži, spravilo ga je v nezadovoljnost, v obup. Nekega dne je popadel puško, kakor da bi znorel, pomeril v srce in se ustrelil! Takov sad je dozorel iz slabosti očetove in iz slepe ljubezni materine. Kedarkoli je potém srečal Muršec, nekdanji svaritelj, nesrečno to gospo na ulici, vselej je povabila oči in zarudela.

Enkrat je prišel šestošolec pred našega profesorja tožit nekterih sošolcev, ki so ga, kakor je dejal, hudobno dražili in se nespodobno šalili z njim, da mu ni več obstati. Ko je vse dopovedal, rekel je Jožef, ki je svojega premehkega občutljivca že dobro poznal: »Vaša sreča, da ste še pred odhodom na višje šole prišli pomoči iskat, sicer bi se vam ondi jednaka godila, ali pa še hujša. Veste li, koga ste zatožili? Glejte, samega sebe. Zakaj pa sošolci drugih ne dražijo? Zakaj samo vas? Drugi umejo šalo, vedó svojo jezo in nepotrpežljivost krotiti, prizanašati; drugi so pametni in krotki, vi pa ne! Zató me ubogajte, in ako vas zopet kdo podraži, recite mu čisto mirno: ‚Ali ne veš povedati kake nove šale? Tvoje stare so že neslane in me ne zanimajo več; kaj bolj smešnega in dovtipnega si izmisli.‘ Črez teden pak pridite, da mi priobčite, kar ste dosegli.« Prišel je zarés in se vesel zahvalil za dober svet, ki ga je za vselej rešil jeze in zdražb. Človek, ki vsako malenkost zameri, je mučenik svojega napuha, ali pa svojih bolehavih živcev. — Enkrat je imel Jožef učenca, ki je za učenje zeló malo maral in vsled tega dobival slabe rede. Naš profesor je to starišem večkrat pismeno naznanil, in v dokaz, da so dobili list v roke, moral ga je dečko — podpisanega — drugi dan potém zopet prinesiti v šolo. Muršec se je čudil, da je vselej bila podpisana samo mati, oče pa ne. Vsled tega je poslal k njemu v pisarno — bil je namreč uradnik — šolskega strážnika s povabilom, da naj pride k njemu. Ko se je prikazal, vprašal ga je, ali vé kaj o sinovi lenobi in očivestni potuhi, ki mu jo daje mati. Ves začudjen mu je oče od-

govoril, da ne. Zdaj ga je vprašal dalje: »Kako to, da vam žena prikriva vse sinove pregreške? Kaj bo po tem takem z vašim otrokom?« Pobit je priznal zdaj uradnik, da žena tako ravna zaradi njega, ker je tako nagle jeze, da bi utegnil fanta do smrti pretepsti, sam pa v srditosti oboleti; češ, da mu ni moči se premagovati. Sočutno ga je vprašal Muršec: »Kako pa ste se takrat premagali, ko vam je vaš načelnik očital kakšno grenko in še včasih celó, kakor sem slišal, delal krivico? — Glejte, ako ste mogli tam pred svojim predstojnikom, da ne bi izgubili službe in kruha, debele požirati in tiha, krotka ovca ostati, zakaj bi se obnašali proti svojim podložnikom kakor volk, mesto da bi se kazali modrega očeta? Zdaj ste sokrivi izprijenosti svojega sina in pregrehe svoje soproge. Težko odgovornost ste si naložili s tem. Ne sleparite se torej dalje. Kar zamorete iz strahu pred onim, ki stoji nad vami, zmorete, ako le hočete, tudi domá iz ljubezni do sebe in svojih, in srečni bodete vi in vaša družina. Najlepša zmaga, pa tudi čednost in zasluga je, ako vé kristjan sam sebe premagovati!« Možu je ta pouk segel v srce, postal je zmeren in dober oče, a tudi njegov sin se je poboljšal. — Tudi jednega svojih vrstnikov, mladega profesorja, poučil je Muršec na enak način. Ta je bil spreten strokovnjak in ljubezniv tovariš, a silno vroče krvi. Enkrat po šoli se je pritožil, rekoč:

»Danes bi se pač skoro od same jeze razpočil, tako poredni in nemirni so bili dijaki.« Jožef mu je smeja se dejal: »Ako se še dajate razsrditi, ste šušmar in ne učitelj.« — »Oj,« zavrnil je oni, »saj nisem brez čutja, kakor svinec ali železo!« — »Sevéda ne,« odgovoril mu je Muršec, »pa razvneti se ne smete. Učitelj se ima ravnati po vzgledu glediščnega igralca, čegar naloga je, da razvnete strasti in čute človeške posnema in naravi primerno izraža, v srcu pa da ostaja miren, sicer bi ga strasti kmalu ugonobile. Tako se mora odgojitelj po potrebi kazati v šoli resnobnega, strogega, pretečega v obrazu, v besedi in kretanju, nikoli pa ga ne sme premagati srd, in tudi proti nerednežem mora ohraniti v srcu ljubezen, s katero tega opominja, drugega svari, tretjega kaznuje, in to vse — v mejah omike in šolske postave. Sv. pismo pa nas uči: »Ko se jezite, ne grešite!« Tem razlogom se je mladi gospod udal.

Še jedna prigodbica zasluži, da jo omenim. Nekega dne je postregel v šoli mlad burkež s primernim naukom — svojim učiteljem. In to na nastopni način: V realki so imeli

v vsakem nadstropju pred šolsko dvorano posebno sobo, kjer so se shajali profesorji pred šolo in v kratkem odmoru med jedno in drugo uro. Na durih, ki so držale iz sobe v dvorano, bila je luknjica, skoz katero je zdaj ta, zdaj drugi profesor pogledal, ako je bil nemir. Omenjenega dne je vladala v dvorani grobna tihota, a kmalu zatem se je zaslísal glasen krohot in plosk. To je radovedne učitelje zva-bilo, da so pokukali drug za drugim skoz luknjico. Kaj se je zgodilo? Imenovani šaljivec, ki je pogostoma kratkočasil sošolce s svojimi burkami, dejal jim je: »Pst! tiho! Danes vam hočem pokazati, kako smešne navade imajo naši profesorji, kedar učé.« In takoj je stopil na vzvišeno učiteljevo mesto ter posnemal zaporedoma vse gospode tako resnično in dovtipno, kakor bi bil izurjen gledališčni igralec. Vsak izmed njih je zvedel, kakšne smešne navade ima, vsak je dobil svoj pouk. Nekteri profesorji so se dijakovi predrznosti smejali, drugi se grozno jezili, da se učenci tako izredno zabavljajo — na njihov račun. Pa vsi so izprevideli, da tudi učeni gospodje imajo svoje napake, in sklenili so, da se jih otresejo v prihodnje.

Muršec pak je dejal: »Temu šaljivcu ne nakladajmo no-bene kazni, kajti v svoji razposajenosti nam je pokazal, katerih slabostij se ima vsak med nami iznebiti; storil nam je ne-hoté uslugo, da bi jednako zastonj pričakovali od najboljšega prijatelja.« Zdaj so odprli duri in dotičnega dijaka poklicali v svojo sobo. Ves oplašen in zbeگان, stopil je pred nje. »Ponovite zdaj pred nami,« velel je Muršec, »kar ste ravnokar vpričo svojih učencev uganjali.« Seveda se tega ni drznil, nego ves bled je povесil oči. Nató so mu zapovedali, naj pobere svoje knjige in zapusti šolo; popoldne pa naj pride oče njegov na realko. Ta se je prikazal ob določeni uri in je zvedel, kako se je bil njegov sin pregrešil, postavljajoč svoje učitelje očitno pred sošolci v posmeh. Za takrat so mu prizanesli, ali oče ga naj domá resnobno pokrega in drugi dan zopet privede v šolo, da bo vpričo njega profesorje prosil odpuščenja in slovesno obljubil, da opusti v prihodnje slične bedarije. Na tak način je poučil burkež svoje učitelje, in služilo jim je v korist.

Med duhovnimi učitelji v Gradcu je imel Muršec naj-težjo službo, kajti vse v njegovo stroko spadajoče predmete je učil sam, med tem ko sta jih na gimnaziji učila dva go-spoda. In ker se je v oni dobi, ko so začeli staviti mnogo tovaren in zidati železnice, mladina kar trla na realko, tedaj

še jedino v deželi, imeli so v nižjih razredih vzporednice, in dijakov je bilo po 3—400. Težko breme je moral nositi veroučitelj, mnogo je imel skrbi in truda. Še le leto, predno je stopil v pokoj, dobil je pomagača, odličnega učenjaka in ljubeznivega tovariša, dr. Jožefa Kahna, sedaj kneza in škofa krškega. V posebno srečo si je Muršec štel, da je imela v njegovi dobi realka zaporedoma dva vzgledna ravnatelja, ki sta skrbno pazila na red pri učencih, a tudi vedela lepo složnost ohraniti med učitelji, katerih je bilo včasih do 20. Le v jedinstvi je moč, kakor pravi pregovor, in v jedinstvi je tudi možno, dober uspeh v odgoji in pouku doseči, ker se učitelji med seboj pridno podpirajo. Graška realka je med l. 1850—70. daleč slovela, in ne le iz domače, nego tudi iz drugih avstrijskih dežel so pošiljali mladino na njo. Lepo število njenih bivših učencev zavzema še dandanes odlična mesta, deloma v vojaškem stanu, deloma v drugih raznih stanovih; nekteri so postali slavni umetniki. — Učiteljske plače pa so tedaj bile za dobro polovico nižje od sedanjih. Sprva je Muršec dobival samo letnih 500 gld.; potem ko so zavod razširili, po 700, 800, in nazadnje s starostnimi dokladi vred malo čez 1000 gld. Čeprav je imel denar večjo veljavo in se je prodajala hrana po nižji ceni, kakor dandanes, zmanjkalo je vendar rado onim, ki niso dovolj skromno živeli, naš Jožef pa je vedel — s pomočjo ormuške pokojnine — še dosti prihraniti. Toda o tem bode govor proti koncu.

Mladi vitez Friedau ni v tem na svojega bivšega odgojitelja pozabil; rad ga je obiskoval in mu dopisaval, poprašujoč ga večkrat za svet. Po očetovi smrti 1850. l. je poddedoval 24letni mladenič ogromno premoženje. Prizadevalo mu je velike skrbi, tako da se je enkrat, objemši našega Jožefa, razjokal, rekoč: »Jaz sem ubog sužnik svojega posestva.« Zlasti oskrbovanje samokovov (fužin) mu je belilo lase. Nekoliko let so mu donašali bogastva, a potem je zlezal v dolgove. Ostal je mnogo let samec, potujoč daleč po svetu; še le osivel se je oženil. Ko je bil Muršec kakih šest let na realki, ponudil mu je vitez pod ugodnimi pogoji službo oskrbnika na svoji grajščini v Ormužu. Toda njemu vest ni dopuščala take ponudbe sprejeti; odpisal mu je torej: »Ne zamerite; mene škof niso zató posvetili v duhovnika, da bi posvetno službo opravljal.« Ljubša mu je bila šolska mladina, nego prepirati se na polju s hlapci, v vinogradih pa z viničarji.

Tudi drugo čast je odklonil. Ko je prvi realkin rav-

natelj dr. Haltmaier dobil višjo službo na Dunaju, vprašal je Jožefa, ali dovoli, da ga priporoči v ministerstvu sebi za naslednika, ker se mu vidi najsposobnejši. A ta se je za to zaupanje zahvalil, rekoč, da naklada vodstvo velikega zavoda preveč skrbi in odgovornosti.

Toda 1851. l. so mu naklonili še večjo čast in težjo nalogo, kateri se ni upal ustavljati. Imenovanega leta je uvedel slavni minister Leon Thun, ki si je pridobil za šolstvo v Avstriji mnogo zaslug, »mature«, t. j. izpite zrelosti na gimnazijah po osmem razredu. Vsled priporočila svojega nekdanjega učitelja Rieglerja, tedaj šolskega svetovalca, dobil je Muršec poziv, da naj odide za vladnega komisarja na Hrvatsko, da uvaja izpite zrelosti na ondotnih latinskih šolah, in da poroča o stanju teh zavodov. Dotični ukaz je od 26. junija 1851. Muršec pa je moral prej potovati na Dunaj, da se je z ministrom dogovoril in dobil potrebna navodila o tem, kako ima postopati. Sredi nastopnega meseca se je napravil na pot, da vestno izvrši imenitno nalogo. Začel je na gimnaziji v Varaždinu. Tu je imel v samostanu krajana O., katerega je natihoma obiskal, ne da bi se bil prej komu drugemu prijavil. Izpraševal ga je o razmerah na gimnaziji natančno. Drugi dan se je napotil v zavod, kjer so se kmalu zbrali vsi profesorji in nekteri odlični meščani. Kar strmeli so, ko so v pogovoru spoznali, da je o stanju gimnazije in okoliščinah v mestu tako dobro poučen. — Iz Varaždina se je odpeljal v Zagreb, potem v Karlovec, dalje na Reko, naposled v Senj. Na vsaki gimnaziji se je po več dnij mudil, vodil izkušnje in pozvedoval vse, kar bi bilo treba, da se ukrene v poboljšanje pouka. V Zagrebu je obiskal tudi slavnega junaka, bana Jelačića, ki ga je povabil na kosilo in se proti njemu obnašal tako uljudno in ljubeznivo, da tega Muršec ni pozabil vse žive dni. Zala Jelačićeva podoba je visela vedno v njegovi sobi. Na Reki se je seznanil z rodoljubnim generalom Rastičem, ki je na gimnazijah v vojaški krajini bil prisednik na izpitih. Ta gospod ga je vzel s seboj, ko se je peljal z ladjico na bližnji otok. Med vožnjo sta srečala ogromno število rib, imenovanih tun.e. Kmalu so jim priveslali naproti na svojih čolnih razni ribiči. Strmeč je gledal Jožef, kako spretno so znali loviti ribe; v pol uri so jih dobili v mreže okoli 300, težkih po 7 do 23 funtov; dve sta pa tehtali dosti nad stot. Bivajočega v Senju je zadela Muršeca huda nezgoda. Kopajoč se v morju, razhladil se je zeló; takoj se ga je lotil protin,

in vnele so se mu tudi oči. Imel bi še gimnazijo v Vin-
kovcu in Brodu obiskovati, a v to mu ni dostajalo moči.
Bolan se je vrnil v Gradec. Mnogo je prestal na tej poti
in strašne muke potem doma v postelji, iz ktere ni mogel
vstati več tednov. Ležé je narekoval nečakinji, koja mu je
gospodinjala, obširno poročilo na ministerstvo o uspehu iz-
kušenj in o stanju latinskih šol, ktere je obiskal. Jednako
poročilo je dal pisati banu Jelačiću, ki je želel imeti stro-
kovnjaško sodbo o razmerah na gimnazijah, ker so o tem
ali onem prihajale tožbe. Minister Thun je bil s komisar-
jevim poročilom izredno zadovoljen. Videč, da je Jožef svojo
prvo nalogo izvrstno rešil, ponudil mu je po novem vodji za-
grebške gimnazije, ko je ta potoval z Dunaja skoz Gradec, od-
lično mesto šolskega svetovalca, to je nadzornika vseh
srednjih šol na Hrvatskem, v Slavoniji in v Vojaški krajini.
Zarés visoka čast in težko breme! — Vsak drugi bi bil segel
z obema rokama po tem dostojanstvu, a Muršec se je v svoji
čudoviti skromnosti zahvalil ministru pismeno ter odklonil
sijajno ponudbo. V to ga je naklonila tudi bolezen, ki je
trajala še pol leta. V službi na realki ga je nadomestoval
ves ta čas neki graški duhovnik. Zdravil ga je glasoviti
zdravnik dr. L., in sicer uspešno, samo da mu je rabilo pre-
močno zdravilo, ki je bolniku dotlej zdrave živce tako raz-
dražilo, da jih ni mogel nikoli več pomiriti popolnoma, in
je tudi mnogo škodilo njegovim zobom. Jožef je trpel hude
bolečine v nogah in rokah, a ostal je vendar potrpežljiv in
udan v božjo voljo; ne enkrat ni jadikoval, ne tožil. Prija-
teljem, ki so po njegovem stanju pozvedovali, dal je odgo-
varjati po nečakinji, in včasi še šaljivo. Župniku Gr. je pr-
vikrat morala pisati: »Bratec, pomiluj, bratec, pomiluj —
svojega brata revnega — na postelji razpetega! Že pet dnij
in še tri — me hudo vse boli — pravijo, da je protin —
vzemi ga sam črni hudin!« — Ko je okreval nekoliko, od-
peljal se je na deželo, in sicer v Cmurek k dragemu prija-
telju župniku Ruedlu, in tukaj je toliko ozdravel, da mu je
bilo mogoče v drugem tečaju 1852. l. poučevanje zopet pre-
vzeti na realki. V počitnicah je šel potem v varaždinske
toplice, kjer si je omehčal precej trde ude. Največ pa mu
je pomagal pozneje izvrstni zdravnik dr. K. ne le zoper pro-
tin, nego tudi zoper bolezen na jetrih, ki se je zdaj pa zdaj
povračala; naročal mu je isto zdravilo vsako leto nekoliko
časa rabiti, da se bolezen prežene. Tako je srečno pretrpel
blizu dvajset let. Na stare dni pa je postalo ono zdravilo

njegovim živcem premočno, zato ga je opustil, a kmalu so se mu utrdili prsti na rokah, in napadala ga je prsna vodenica. Prisiljen se je kmalu vrnil k staremu zdravilu, samo da ga je jemal redkeje in v manjših delih. Hvala Bogu, zopet se je odkrižal svojega zla.

V jeseni, ko je bil šole prost, zahajal je Muršec večkrat k dragemu prijatelju že od časa latinskih šol, Josipu Seilerju, župniku v samotnem Kleku pri Radgoni. Po zgodnji njegovi smrti (l. 1847.) pa je bil kakih 40 let, tudi že upokojenec, gost blagega Franca Ruedla, župnika (pозnejše častnega kanonika) v Cmureku. Drug drugemu sta bila dobra in udana, kakor brata. Ruedl je bil mož redke gostoljubnosti in radodarnosti. V njegovem župnišču so se shajali imenitni učenjaki, na pr. Slovenci: profesorji dr. Robič, dr. Tosi, dr. Lehman in naš dr. Muršec; Nemci dr. Riedl, kanonik vitez Fries in drugi. Včasih so prihajali tudi na obisk ali igro vojvode burbonski iz bližnjega gradu Brunnsee-a. Življenje tukaj je bilo torej kaj prijetno; župnišče je bilo podobno dvorcu kakega plemenitaša. Niso pogrešali zabav, med katerimi je zavzemal prvo mesto lov na divjačino, ki je Jožefu posebno ugajal. Toda on, vedno delaven in gibčen, ni se zadovoljil s tem, marveč se je hotel prijatelju tudi koristnega skazovati. Po nedeljah je Slovencem, katerih spada blizu 600 v to mejno župnijo, pridigoval in rad je tudi v izpovednici pomagal. Na delavnike je pa na velikem domačem vrtu kaj urejeval, zlasti sadno drevje snažil, tukaj in v okolici žive plote obrezoval, stezice popravljaj in ravnal. Blizu velikih cerkvenih vrat je bil nakopičen hribček zemlje; Jožef ga je v počitnicah vsega razkopal in razvozil.

Tako so mu potekala dolga leta učiteljske službe. Nalagala so mu dokaj skrbi, pa tudi veselja, in pri delu se je čutil srečnega. Služil bi še bil kakih 5 let dalje, ko bi ga ne bile pregnale z realke naredbe in duh — novega časa. Dve leti je poskušal njih trpki sad. Močna stebra, ki sta na zavodu podpirala red, strah in odgojo, podrla so nova pravila in mladi učitelji, prejšnja složnost je izginila, koristni javni izpiti so se odpravili, učitelj verouka je prišel ob nekdanji ugled in vpliv; vse to je vestnega moža tako užalilo, da je 1870. l. vložil prošnjo za upokojenje. In deželni odbor mu je je dovolil s pohvalo za njegovo mnogoletno izbornu učiteljevanje. Ker ni bil trdnega zdravja, tedaj ni mislil, da bo užival pokojnino prav toliko let, kolikor jih je doslužil na šolah.

V. Muršec — slovenski rodoljub in pisatelj.

Zdaj pa je treba še povedati, kaj je storil Muršec Slovenec za svoj mili narod. Slišali smo, kako ga je že pri Sv. Miklavžu slavni Stanko Vraz probudil na narodno mišljenje in delovanje. Poprej je zató tako malo vedel, da je še svoje pošteno ime pisal po nemško (Murschetz). Saj je do one dobe bilo dremanje obče, osobito na Štajerskem. Možje, ki so zastavili za narod svoje pero, bili so takorekoč bele vrane, na pr. veseli pesnik Leopold Volkmer pri Ptujju, zgodovinar Anton Krempelj pri Mali Nedelji in Peter Dajnko pri Veliki Nedelji. Kako pa bi moglo biti drugače, ko se je v prostonarodnih šolah učilo po večini, v latinskih pak izključno v nemškem jeziku.

Ogenj rodoljubja, enkrat razvnet, v Jožefovem srcu ni več ugasnil do smrti. Kot kaplan v Ptujju se je z marljivim čitanjem v jugoslovanskih jezikih spopolnil in nadaljeval je v okolici nabiranje narodnih prislovic, pravljič in manj znanih besed. Vrlo je budil omikance duhovskega in posvetnega stanú k narodni zavesti in širil med njimi tudi nazore »ilirizma«,¹ po katerem bi se naj Slovenci, Hrvatje, Srbi v jednom slovenskem jeziku zjedini. Glavni pospešitelj tega načrta je bil Stanko Vraz, ki je imel mnogo somišljenikov in sotrudnikov, osobito na Štajerskem in Hrvatskem. Toda pozneje, okoli 1845. leta so navzlic neštevilnim zaprekam popustili ves načrt. Jožef je marljivo spravljal slovenske knjige med ljudi, ki so, kakor ponižne vijolice v sušcu iz ledene zemlje, začele prihajati iz bele Ljubljane, na pr. »Kranjska Čbelica«. Pridno je pripravljaj dno, na ktero so potém on in mlajši rodoljubi jeli saditi, ter si je, kakor se vidi iz zapuščine, marljivo dopisoval z mladino in duhovnimi prijatelji v narodnem duhu. To je tudi nadaljeval, ko je bil v službi pri ormuškem grajščaku. Večji del leta v Gradcu prebivajoč, vplival je blagodejno na ondotne Slovence raznih stanov, najbolj pa na bogoslovce in druge visokošolce. V tem oziru si je bil poprej Stanko Vraz pridobil veliko zaslug, ki se je učil v Gradcu pravoslovja do leta 1838. On je bil magnet, ki je vse, kateri so srce odprli za svoj zapuščeni rod, zbiral okoli sebe. Srčno so se med seboj navduševali in poučevali, zlasti v slovanskih jezikih. Vraz je zapustil v Gradcu neizbrisen spomin za seboj. V njegove stopinje je stopil Mur-

¹ Ilirci so bili narod, kateri je bival v starodavnem času v sedanjih jugoslovanskih pokrajinah: po Istri, Dalmaciji, Bosni itd.

šec, netil ogenj domoljubja v mladih srcih ter jim priskrboval dobre knjige. Ta čas so se šolali v graški bogoslovnici mnogi Slovenci, in med njimi nekteri, ki so postali potém odlični pisatelji. Ti niso mogli pozneje prehvaliti njegove postrežljivosti in ljubezni do slovenskih bratov. Ko se je pa za stalno preselil v Gradec za profesorja, postal je kmalu prvak in vodja Slovencev. Dijakom je bil oče; jedne je podpiral, kolikor je pri svojih pohlevnih dohodkih premogel, drugim pa je v sili posojeval manjše svote, ne da bi zahteval obrestij od njih; mnogim je drugod izprosil podpore ali hrano, zlasti v samostanih, ali jim je priskrbel, da so si kaj prislužili. Zeló radi so ga torej obiskovali in popraševali za svet.

Na spodnjem Štajerskem bivajočim rojakom pa je bil Jožef pri duhovni in posvetni gosposki v Gradcu postrežljiv posrednik, in zaupno so se obračali do njega v svojih zasebnih stvareh. Slovenski pisatelji in založniki so mu leto za letom pošiljali cele svežnje knjig, ktere je neutrudljivo spečaval med graškimi in južnoštajerskimi Slovenci; neredkoma je ob tem trpel izgubo, vendar ni tožil nikogar. — Previdnost božja je postavila Muršeca med Nemce, in med njimi je prebil več od polovice svojega dolgega življenja. Ondi pa nikdar ni pozabil, da je pridne slovenske matere sin, da mu je tekla zibel nekđaj v sredini krasnih Slovenskih goric. On ni obračal plašča po vetru in ni zatajil svoje krvi, kakor mnogi drugi, ki se začnejo takoj, ko so obrnili domovini hrbet, sramovati svojega rodú, bodi si iz koristolovja, bodi si iz strahopetne brezznačajnosti. Pred Bogom, kakor nas vera uči, imajo vsi narodi jednako veljavo, brez ozira na to, da je jeden večji, drugi manjši, ali da je jeden bolje napredoval od drugega; vsak človek se ima onega naroda držati in zanj delovati, iz kterega izhaja; tako nam pravi zdravi razum in srca čut, tako vелеva tudi poštena vest. Kdor je pa svoj dom zatajil in ga zaničuje ter se vzdigne zoper svoje rojake, je podoben onemu sinu, ki je zažgal hišo lastnega svojega očeta. Bratje po krvi ga bridko obžalujejo, oni pa, kterim se je vsilil, upotrebljajo ga sicer za svoje namene, a ga nikakor ne spoštujejo!

Našega Jožefa je vselej zbolelo srce, ako je slišal: 'Ta ali oni je nekđaj tudi bil iskren Slovenec, pa se je izneveril.' Nektere, ki so že omahovali, spravil je zopet na pravo pot. Z neizmernim veseljem je pozdravil 1843. leta ljubljanske »Novice«; bil jim je naročnik in sodelovalec

menda do smrti urednika, slavnega Janeza Bleiweisa; istotako tudi mlajši »Zgodnji Danici« do svoje smrti; podpornik je bil izvrstnemu Janežičevemu »Glasniku« v Celovcu. A že precej let poprej je on »Ilirec« pristopil k »Ilirski«, sedanji »Hrvatski Matici« in se vpisal za ustanovnika. Nepozabljivemu našemu škofu Slomšekju je pomagal izdavat prve letnike »Drobtinic«, ki so se natisnili v Gradcu, popravljajoč jezikovne in tiskovne pogreške; tudi pozneje je pošiljal v »Drobtinice« obširne in krajše poučne spise.

Muršečev krajan in pisatelj dr. Anton Murko je s pomočjo slavnega učenjaka Kopitarja že v letih 1832/33. izdal primerno nemško-slovensko slovnico in besednik, toda za svoje prostonarodne šole so Slovenci težko pogrešali slovnice v pravilnem slovenskem jeziku. Izpodbujen po svojih prijateljih, sestavil jo je z velikim trudom naš Jožef ter jo leta 1847. dal na svetlo. Ker je tedaj Slovencem manjkalo še slovniških izrazov, moral je kovati nove besede, ali pa jih jemati iz hrvaščine. Po večini so obveljali ti izrazi tudi v poznejših slovnica, in strokovnjaki so sodili, da je bila knjiga za ono dobo izborna; razprodalo se je je 2000 iztisov v kratkem času.

Kakor čisto zlato se je zasvetilo Muršečevo domoljubje v preyažnem letu 1848. Tega leta je napočila avstrijskim narodom nova doba ter prisijala zaželena svoboda. Kakor se spomladi v mravljinjaku, ko padajo prvi solnčni žarki nanj, obuja in začenja gibati na tisoče živalic, ki vse na dan tiščé, tako je v zaspanih in zanemarjenih Slovanih vse oživel v novo življenje in kretanje. Ne le, da je kmet postal svoj gospod na lastnem zemljišču, iznebitvi se težavne robote in sitne desetine grajščakov, odpovedal se je blagosrčni cesar Ferdinand samovladi in razglasil novo svobodno ustavo, po kateri je dal poziv vsem narodom, da si naj izvolé svoje poslance, da jih pošljejo na Dunaj, kjer bi naj sklepali nove koristne postav. Kakor med drugimi, tako je bilo tudi med Slovenci kmalu vse po koncu, kajti vsem so se obljubile jednake pravice v šolah in v uradih; tudi slovenski jezik bi imel dobiti isto veljavo in svobodo, kakor drugi. Muršec je ustavo z nepopisnim veseljem pozdravil. Prebravši cesarski oglas, skakal je 41letni mož po svoji izbi, kakor živahen otrok, prepevajoč pesen: »Tebe, Bog, mi hvalimo!« Plemenita, poštena duša, tedaj ni še slutil, koliko spačkov ustava porodi, in kako bo tudi Slovencem treba dalje se boriti za vsako drobtinico enakopravnosti! Vzori prave

svobode so bili sladka, a kratka sanja; glas radosti in upa so prevpili kmalu na vzhodu puntarji ogerski, na jugu italijanski, na severu dunajski. Slovenski Štajerci so videli, kako so čete Hrvatov na pomoč hitele cesarju zoper meščane stolnega mesta, in mnogi so jih lepo pogostovali s kruhom in vinom. Tekli so potem potoki krvi, pričujoči, da so hudobni ljudje pod svobodo razumeli brezpostavnost in razuzdanost, hoteč raztrgati staro Avstrijo na drobne kose. Pohlevni Slovenci pa so ostali mirni, in prebujeni v narodno zavest, jeli so z veseljem snovati društva, prirejati shode, pogovarjati se o volitvah, izdajati knjige, in poleg dotlej preponižnih »Novic« so ustanavljali politične časnike v Ljubljani, v Trstu in v Celju ter jih polnili s poučljivimi in navdušujočimi članki. Zato je o Sloveniji zapel šaljivi pesnik (Hicingar): »Prej so počasi jo vlekli voliči, zdaj pa jo peljejo čili konjiči!« — Tudi naš Muršec je zastavil svoje spretno pero in neumorno spisoval članek za člankom v »Novice« in nove slovenske časnike, zlasti v ljubljansko »Slovenijo«. Da bi pa tudi Nemcem pojasnil žalostni položaj našega naroda, poučeval jih je o njega pravičnih zahtevah in naporih ter razkadil njih predsodke; dopisoval je v tem oziru vrlo graškim novinam. Najmenitnejšo razpravo je priobčil v časniku »Grazer Zeitung« 1848. leta v štev. 62—66. pod naslovom: »Über die gedrückten Sprach- und Lebensverhältnisse der Slovenen in Steiermark, Kärnten und Krain«. Z živimi besedami je tu narisal skoro vse, kar je Slovencem srce težilo. Uspeh tega temeljitega spisa, razposlanega na vse kraje, bil je velikanski. One, ki so se krčevito držali svojih predprav, razjaril je kakor sršene, malomarnim slovenskim razumnikom, osobito mlajšim pa je bil glas budeče troblje, silovito odmevajoč v njih srcih, da so trumoma stopali na noge v obrambo narodnih pravic. Slavni vodja koroških bratov Andrej Einspieler je sam pripovedoval, da ga je ta članek vsega razvnel in izpremenil. Kmalu se je povsod, od reke Mure dol do Jadranskega morja, pričelo živahnejše in glasnejše gibanje, in povsod je zaslovelo ime »Živkov«, pod katerim se je skrival pogostoma naš Jožef — pisatelj; in to zaradi tega, da bi ostal prost preganjanja in napadov od strani nasprotnikov. Najbolj navdušeni in delavni med štajerskimi Slovenci so bili rodoljubi, tedaj v Gradcu bivajoči. Kmalu po razglášení ustavi so si osnovali politično društvo »Slovenijo«. S početka mu je bil predsednik stari profesor Kvas, potem pa preizvrstni bistroumni Dra-

goni Krenovski, po rodu Čeh, zasebni odgojitelj v hiši barona W. Za podpredsednika so izvolili izredno vnetega rodoljuba Janeza Kranjca, c. kr. uradnika, očeta domoljubnemu c. kr. polkovniku Viktorju Kranjcu. Tajnik in takorekoč duša društvu pa je bil Muršec. On mu je izdelal primerna pravila in po svojih izpodbujah je spravil število udov do 200. Med njimi so bili zastopani vsi avstrijski Slovani, a največ je društvo obsegalo vseučilišnikov; tudi L. Toman, R. Razlag, Jos. Kranjc, L. Herg in drugi, pozneje slavni možje, bili so udje. Imelo je svojega posebnega pevodjo, s početka 18letnega brhkega dijaka Benjamina Pavca, sedaj zdravnika in slavnega skladatelja, za njim pa sličnega mu brata Gustava. Dobro izvežbani so popevali radostnim srcem lepe slovanske pesni; raz okno svoje društvene dvorane pak so obesili veliko zastavo v slovenskih barvah, ne da bi jih bil kdo motil. Drugih zabav poleg petja niso prirejali, temveč se pogovarjali o narodnih stvaréh in potrebah, kovali načrte, učili se sorodnih jezikov, dopisovali rojakom in časnikom ter sanjali o — zlati prihodnosti Slovanov! Graška »Slovenija« je bila takorekoč ognjišče, s kterega se je raznašal ogenj čistega domoljubja med slovenske Štajerce, Kranjce, Korošce in Primorce. Dragoni je sestavljal, Muršec pa prelagal na slovensko izborne oklice, ki jih je društvo med ves narod razpošiljalo. Imelo je vajeti političnega gibanja na slovenskem Štajerskem v rokah; ono je priporočalo volilcem sposobne rodoljube za poslance, dajalo jim potrebnih poukov in navodov ter jih svarilo pred volitvijo — za zbor v nemškem Frankfurtu. Iz dežele je dohajalo dan na dan mnogo vprašanj, predlogov in pritožb; na vse je neutrudni tajnik moral odgovarjati. Zarés, imel je ta čas ogromno posla, a rad ga je opravljal, nadejajoč se, da bo v korist ljubi očetnjavi.

Nezadovoljen s tem, hotel ji je hasniti tudi kot učitelj. Tedaj se je šolalo na graški realki zdatno število slovenskih učencev. Iskreno jih je želel poučiti v lepi pravilni materinščini ter obuditi v njih narodni čut; zato se je s pismeno vlogo ponudil deželnemu odboru, da je pripraven, poleg verouka prevzeti brezplačno tudi poučevanje v slovenskem jeziku, ako se za to oglasi dovolj učencev. Ni šlo tako hitro in lahko, kakor je upal, kajti moralo se je odstraniti dokaj ovir in predsodkov; in pri tem je vrlo pomagal stari Friedau, Slovincem vedno prijazen, da se je Jožefovi želji ugodilo leta 1850. Učencev je imel brž dovolj, med

njimi tudi nekaj Nemcev. Sprva je slovenščino učil po 3 ure, nastopno leto pa v dveh tečajih, po 6 ur na teden, in to samohotno, brezplačno. To nalogo je nadaljeval do svoje težke bolezni 1851. leta, potem pa jo je izročil pravoslavcu Vinkoviču, kteremu je sledil dični pravnik Jakob Razlag, poznejši pisatelj in poslanec; slednja dva sta dobivala že primerno letno nagrado. Žal, da se je ta pouk z realke zopet odpravil. Tri leta je Muršec v oni dobi prelagal deželni zakonik na slovenski jezik za majhno odplačilo. Dandanašnji delo te vrste ni težavno, ko je naš jezik dovolj razvit in uglašen, a tedaj je bilo silno težko početje. Dosti je moral misliti in na vse kraje popraševati, da je nalovil za postave potrebne izraze (terminologijo). Dopisovala sta si in se posvetovala z M. Cigaletom, ki je prelagal na Dunaju državni zakonik. Novih postav pa je vsled ustave izhajalo tedaj v obilici, kakor gob po dežu.

V graškem semenišču za duhovnike so se šolali slovenski bogoslovci vedno le v latinskem ali v nemškem jeziku. A duhovniku je potrebno temeljito znanje onega jezika, v kterem uči v šoli in cerkvi, da ne vpleta v svoj govor tujih besed, kakor kak mešetar ali voznik. Po prizadevanju Muršeca in dr. M. Robiča, tedaj bogoslovnega profesorja, privolil je semeniški vodja Büchinger, pravičen mož, da so se jeli naši bogoslovci vaditi pridigovati v slovenskem jeziku. Oba gospoda sta jih na tem vežbanju nadzorovala in njih govore presojala, prvi gledé jezika, drugi gledé vsebine. Žal, da so se tudi te prevažne vaje čez nekaj let zopet popustile. Jožef se je nadejal, da v novi dobi obvelja slovenščina kot učni jezik ne le v prostonarodnih, nego tudi v latinskih šolah. Zato je na podlagi knjige, ktero je bil spisal in izdal za svoje učence v nemškem jeziku (»Die Grundsätze des äusseren Gottesdienstes«), obelodanil 1850. l. slovensko »Bogočastje«. A s to potrebno in izvrstno knjigo je ostal na cedilu in pretrpel znatno denarno škodo. Na stotine iztisov »Bogočastja« je potem razposlal po Slovenskem pridni šolski mladini v dar. Vse nade in sanje o jednako-pravnosti so izginile, kakor dim v zraku, l. 1850. Glasoviti minister Bach je preklical ustavo in odpravil vse svobodne postave. Mrzel veter, ki je pihal od severa, umoril je tudi cvetlico »Slovenijo« v Gradcu. Veliko žalovanja za njo je bilo med vseučiliščno mladino, a največjo bridkost je trpel tajnik Muršec. Skrbno še je napisal društvu, rekel bi, na d-grobnico, t. j. zgodovino njegovega delovanja, rokopis pa

je na prošnjo vložil v knjižnico graškega »Joaneja«. Iz vsega spisa vjeje, kakor priznava slovenski zgodovinar,¹ preblagi duh njegovih vzvišenih domoljubnih nazorov.

Odtlej pa se je Jožef vsemu politikovanju odpovedal. Videlo se mu je — mlačenje prazne slame. A ne da bi pozabil na svoj rod in pero obesil na klin, pošiljal je še dalje svoje spise »Novicam«, »Danici«, »Drobtinicom« in novo ustanovljenemu »Učiteljskemu Prijatelju«, toda bili so le nravskega, gospodarskega ali prirodoznanskega obsega, ali pa opisi slovesnostij, važnih prigodeb itd. Članke verskega obsega je priobčeval tudi v graškem listu »Katholischer Wahrheitsfreund«.

Tudi dijakom je ostal stari prijatelj in podpornik. Lista kakemu Slovencu v kateri si bodi kraj pa nikoli ni poslal, da bi mu zunaj ne bil dal slovenskega napisa, in zameril je, če so rojaki njemu dopisovali v drugem jeziku. »Saj vsak drugi narod tudi tako ravna«, pravil je včasi, »zakaj bi se mi poniževali brez potrebe?« Dopisoval pa si je z najodličnejšimi rodoljubi, učenjaki in pesniki; čeprav se je mnogo listov poizgubilo, nahajajo se še v zapuščini pisma od A. Kremplja, Vraza, Miklošiča, Slomška, Bleiweisa, Einspielerja, Mat. Majerja, Trstenjaka, O. Cafa, dr. Kočevarja, dr. Murka, M. Vodušeka, dr. Jos. Kranjca, P. Kozlerja, J. Macuna, M. Cigaleta, Fr. Kosarja, Vukatinoviča, Hladnika, B. Raiča in mnogih drugih. V prijateljski razmeri je tudi bil z dr. Tomanom, dr. Razlagom, dr. B. Ipavcem, dr. Robičem, J. Orožnom, L. Hergom, Fr. Ogradijem, dr. Misijem, dr. Krekom, polkovnikom V. Kranjcem, majorjem Komelom, pesnikom Trnskim, poslanцем Hermanom in z drugimi mlajšimi narodnjaki, ki so ga radi obiskovali. Starejši so skoro vsi pred njim pomrli; hvaležno se jih spominjajoč, ostal je med graškimi Slovenci, vsem po obličju znan, častitljiv oča k. Slovenski Matici v Ljubljani je bil ustanovnik in mnogoleten poverjenik, istotako družbi sv. Mohorja. V velikem mestu prizadene tak posel mnogo sitnosti in potov, a on se jih ni naveličal z ozirom na dobro stvar. — Ko so v novejši dobi slovenski vseučiliščniki osnovali svoje društvo, bil mu je več let podpornik, in obiskoval je tudi to ali drugo »besedo«; pozneje pa je moral izostajati, ko njegovi živci niso prenašali več tobakovega dima. Zloraba njegovih dobrot in nehvaležnost nekternikov ga je zadnja leta odtujila dijakom; a denarje, njim namenjene, pošiljal je redno dijaškim kuhinjam na Slovenskem.

¹ J. Apih: »Slovenci in leto 1848.«

Z jednako radostjo, kakor leta 1848. ustavo, pozdravil je Muršec leta 1859. preselitev preljubljenega kneza in škofa A. Slomškega, ki je bil dika in ponos Slovencev, v Maribor in združenje vsega južnega Štajerskega v lavantinsko škofijo. Ne dá se tajiti, da se je Slovincem, podrejenim sekovski škofiji, svoje dni godila marsiktera krivica. Razmere in potrebe našega ljudstva so se jemale premalo v poštev, in premalo se je zgodilo v cerkvi in šoli za njegov duševni blagor. Škofje niso znali našega jezika, da bi mogli ob vizitacijah v njem pridigovati in z ljudstvom govoriti; v teku 100 let so sprejeli med svoje svetovalce v stolni kapitelj samo dva Slovenca, in naši duhovniki, čeprav so morali mnogi med njimi služiti za kaplane na nemškem Štajerskem, prišli so redkoma tam do župnije. Že davno so torej duhovni in posvetni slovenski rodoljubi izprevideli, da je za koristi vernikov in njih pastirjev potrebno, da se ustanovi za spodnje Štajersko vladikovina s slovenskim škofom in stolnim kapiteljem. Do duhovne in posvetne gosposke so se pošiljale v ta namen prošnje. Tudi v časnikih se je mnogo let ta potreba poudarjala in dokazovala; naš Jožef sam je deloval v isti namen z besedo in peresom; najlepše članke o tej stvari je priobčil v dunajskem cerkvenem listu. Mnogo let so trajala pogajanja med škofom Slomšekom, sv. očetom in cesarsko vlado. Naposled je prvi s svojo sveto gorečnostjo in vztrajnostjo premagal vse ovire — ter dosegel zaželeni smoter.

Le oni, ki je videl, v kakšnem stanju so bile nekdanj župnije in cerkve na vzhodnem slovenskem Štajerskem, more presoditi, kak napredek se je storil sem od leta 1859. Veselega srca je Muršec, ko se je pobiralo za stavbo škofove palače in za olepšanje stolne cerkve v Mariboru, pripomagal z visoko svoto denarja. Nepozabnega dne pak, ko je imel Anton Martin Slomšek v novo stolico slovesni svoj vhod, prihital je tudi on v Maribor, pozdravljat višjega pastirja Slovencev ter se udeleževat velikanskega slavnostnega izprevoda, na katerem je pretakal solze veselja. Slomšek je potem blagega prijatelja, s katerim je bil že mnogo let jednega srca in jedne misli, v svoji sobi radostno objel, in Jožef je ta dan všteval med najlepše svojega življenja. — Ko pa se je izpraznilo v Mariboru mesto jednega korarja, poslal je Slomšek rajnega gospoda Marka Glaserja, svojega zaupnega moža, v Gradec vabit Jožefa, da se naj potegne za to odlično službo. A ta je z isto čudovito skromnostjo odklonil

duhovno dostojanstvo, kakor leta 1851. posvetno. Njegova pohlevna služba mu je ostala najljubša; časti in odlike se je takorekoč bal. Toda dasi je ostal v priljubljenem zdravem Gradcu, njegovo srce, njegove misli so bile odtlej v Mariboru. Spoprijaznil se je tu s korarji, zanimali so ga vsi prigodki v slovenski škofiji, in rad je z denarji pripomogel zdaj v tej, zdaj v drugi potrebi. Obiskujoč včasih svojo rodbino pri Sv. Bolfanku, oglasil se je vselej v Mariboru in prihajal tudi udeleževati se vsake znamenite svečanosti. Vsled njegovih daril in zaslug ga je imenoval Slomšekov naslednik, knez in škof Jakob Maksimilijan, za lavantinskega duhovnega in pozneje tudi za konsistorijalnega svetovalca.

VI. Muršec v pokoju.

Stopivši, kakor se je omenilo, 1870. leta v pokoj, ostal je Muršec v Gradcu, kjer je imel med Slovenci in tudi med poštenimi Nemci dokaj prijateljev in znancev, a ne jednega sovražnika; kdorkoli je imel z njim opraviti, vsak je spoštljivo govoril o njem in hvalil njegovo uljudnost in modrost. Že iz modrih očij mu je sijala dobrosrčnost, s katero je z vsakim rad občeval, z revežem in otrokom, kakor z visokim gospodom; za vsakega je imel prijazno besedo, bodi si kako novico ali vprašanje, bodi si tolažbo, pouk ali nasvet. Vedel se je vedno tako nežno izrazovati, da se ni nikomur zameril, čeprav bi si bil z njim navzkriž. V posebnem ugledu je bil pri duhovništvu, pri nižjem in višjem, katero je poznalo njegove kreposti. Odlični škof Janez Zwerger je rad občeval z njim in ga vabil večkrat za svojo mizo; drugi so bili kaj veseli njegove družbe. Čeprav v pokoju, vendar ni nikoli počival, kajti delo, duševno ali telesno, bilo je njemu živa potreba. Spoznavši, da je telesno gibanje zdravju zelo koristno, hodil je vsak dan zgodaj na priljubljeni »Rožni vrh« zraven Gradca, potem pa ko je opravil v cerkvi svoje duhovno sveto opravilo, lotil se je knjig, katerih je imel na stotine raznih strok; ali pa je spisoval poučne članke, ali pa koval pesni, ali pisal kakemu prijatelju; slednje pa le, ako je imel komu postreči v važnejši reči. Poslovenil je izborno knjigo »Duh sv. Frančiška«, katero delo pa še leži v rokopisu; spisal je po francoskih virih obširno apologetiko, »Modroversko krmilo«, katero je od 1890. leta naprej v več letnikih priobčila »Zgodnja Danica«; namerjal je prirediti še posebno izdajo, a prehitela ga je smrt. Del istega spisa je

dal zadnje leto natisniti v nemškem prevodu v »Stimmen vom Berge Karmel« v Gradcu. Tudi nekatere pesni so iz njegovih zadnjih let; 88—89leten pesnik, to ti je redka prikazen! — A tudi svojemu telesu ni privoščil Bog vé koliko počitka, češ, delo teló krepí, varuje ga omehkuženja in otrplosti udov. Bil je čudne spretnosti v nekterih rokodelstvih; nakupil si je v ta namen primernega orodja. Svojih obilnih knjig si je na stotine bolje zvezal od kakega knjigovezca. V njegovi knjižnici si našel skoro vse knjige slovenskega slovstva, izšle do leta 1870. Vse letnike »Novic«, »Danice«, »Glasnika«, »Drobtinic«, »Učiteljskega Tovariša« itd. je hranil lepo zvezane. Sukenj in druge vnanje obleke ni rad prepuščal v popravo drugim rokam, trdeč, da si umeje to sam bolj fino in trpežno pošiti; tudi pohištvo si je vedel popraviti. Na vrtu je sadil, cepil in snažil drevje, ali krožil živi plot, ali zravnaval stezice itd. Ko nekaj časa zaradi obolelih živcev ni smel dosti čitati in pisati, izdeloval je iz papirja škatljice ter po njem iznajdene »trgače« jabelk, ki jih je potém razdelil blizu in daleč med znance. Vse to pa ni delal iz škrtljivosti — mož, ki je imel vedno odprto roko, temveč zató, da bi ne kradel Bogu časa, in zaradi zdravja. Vsled tega pa si je ohranil duh bister in telo, ki je prestalo dovolj boleznij, gibčno in čilo v visoko starost — še do zadnjih dnij!

Poleg vsega tega je izvrševal natančno vse vaje in vsa sveta opravila, ki mu jih je nakladal njegov duhovniški stan. Nikoli ni opuščal svete maše, ne posebnih stanovskih molitev; tudi ni pozabil na rožni venec, na bratovščinske pobožnosti in na duhovna premišljevanja. Prav rad je pomagal leto za letom katehetom srednjih šol na večkratni izpovedi šolske mladeži, kateri je ostal vse žive dni srčno naklonjen; isto uslugo je skazoval, osobito o velikonočni izpovedi, duhovnim pastirjem pri »Mariji Pomočnici«, v kateri župniji je prek 30 let stanoval. Jetnike izpovedovati brez dvombe ni lahka stvar; a ljubezen do teh »izgubljenih sinov« ga je vlekla tako močno, da je ves čas svojega bivanja v Gradcu — nad 50 let — hodil pomagat v kaznilnico »Karlau« ondotnima duhovnikoma. Izpovednik je bil nad 20 let tudi vojvodinji Berry iz kraljevske rodovine burbonske in njeni družini na gradu Brunsee. Še na smrtni postelji je vojvodinjo izprevidel. In ker je umel med graškimi duhovniki največ jezikov, pošiljali so mu radi izpovedance raznih narodnostij. — Radovoljno je hodil precej let ob nedeljah po-

poldne v dobrodelni zavod »Vincentinum« učiti rokodelske učence in druge nevedne dečke krščanskega nauka, cerkvenih obredov in zgodovine. Kakoršne pobožnosti in vnetosti za blagor duš je moral biti mož, da si je še v pozni starosti nalagal vse te skrbi in trude! Da bi pa tudi Slovencem bil v korist, poučeval je do zadnjih let v malem semenišču tropico mladih slovenskih dijakov v materinščini, ki je duhovnikom sekovske škofije potrebna, pastirujočim ob južni meji; tam še namreč živi do 15.000 Slovencev.

Kaj ne? Preblagi Muršec je bil poseben človek! Dasi umirovljen, ni si privoščil mirú, spominjajoč se zveličarjevega opomina: »Delajte, dokler je dan, kajti pride noč, v kateri nikdo več delati ne bo mogel!« Neumorna delavnost, ta mu je bila zabava in sreča; to je podedoval od svojih skrbnih starišev, kakor drugi njegovi rodbinci.

Tej kreposti se je pridružila velikodušna radodarnost, po kateri je pač prekosil vse rojake iz Slovenskih Goric. Dobrote je delil v obilni meri ubožcem, cerkvi, šoli, svojemu narodu, svojim krajanom in sorodnikom. Že se je omenilo, kako vrl podpornik in posreditelj je bil svoje dni slovenskim dijakom v Gradcu. Potém pa je pošiljal letne darove od 5—10 gld. dijaškim kuhinjam v Mariboru, Ptujju in Celju; istotako družbi sv. Cirila in Metoda; zadnje leto pa je vsaki od teh podaril po 100 gld. Nekaj let — s početka — je bil podpornik mariborski in ptujski čitalnici; za »Narodni dom« v Ljubljani je dal 50 gld. Za slovensko dekleško šolo v Celju je poslal 100 gld. K darovom za svetega očeta je mnogo let prinašal po 30 gld. Družbi duhovnikov v Gradcu je podaril 100 gld.; za stavbo prekrasne cerkve Srca Jezusovega pak 315 gld. Velike darove je počenši od leta 1859. naprej dobivala škofija lavantinska. Ob preselitvi Slomšekovi v Maribor je poslal 500 gld., za ustanovo v malem semenišču 2000 gld., za društvo duhovnikov 1000 gld., za ozaljšanje stolne cerkve 200 gld., za novo Marijino cerkev v Mariboru 200 gld. in za dobre namene lavantinske škofije v jedni svoti 10.000 gld. (s pridržanimi obrestmi za določeno število let). Župnija Sv. Bolfanka rajnega dobrodelnika ne pozabi nikoli. Nekdaj je bilo tu vse zapuščeno; zdaj pa človeku srce zaigra, ako pogleda v ta kraj. Okoli leta 1860. je ustanovil župnijsko knjižnico, založivši jo z mnogimi knjigami v slovenskem, hrvatskem in drugih jezikih, da bi kmetje in tudi dijaki na počitnicah imeli v pouk primerno berilo. Ko se je župnišče

povišalo, pripomogel je z 200 gld.; za obokanje cerkve 1880. leta je podaril 2060 gld.; za povišanje zvonika in nove zvonove 1000 gld.; za novi glavni oltar menda 150 gld. in za slikanje cerkve 100 gld. Šoli je prikupil njivo za okoli 450 gld. s pogojem, da ima učitelj del od nje rabiti za šolski vrt; tudi je dal izkopati nov studenec za 140 gld. Ko pa je bilo treba nedavno zidati novo šolsko poslopje, pripomogel je stavbi z 2000 gld. Ker po večini župljani niso premožni, bile bi vse te stavbe izostale brez Murščeve podpore. Koliko zahvale in povračitve z molitvijo so mu torej dolžni njegovi krajanil In to še v višji meri prebivalci rojstne mu vasi Biša, katerim je dal 300 gld. za novo gasilnico.

Še več, nego za župljane, storil je za brata, sestre in njih otroke, ktere je iskreno ljubil. Bil jim je v resnici »zlati«
brat, oziroma stric in ujec. Starejša sestra je bila vdova že od 1849. leta s sedmerimi otročiči. Prišla je v hudo stisko, kajti na kmetiji je ležalo dokaj dolgov, letine pa so bile zaporedoma slabe. Kaj bi naj storila, da ne pride s toliko družino na beraško palico? V tej zadregi se je nje usmilil gospod brat. Priskočil ji je na pomoč ter pregovoril mlajšega brata, še samca, da je prevzel skrb gospodarstva v sestriini hiši in postal otrokom »krušni oče«. Srečno sta skupaj gospodarila 42 let in deco pošteno odgojevala in oskrbela. Jedno nečakinjo si je Jožef že prej izbral za gospodinjo, ki mu je, dovolj izobrazena in vrla, zvesto gospodinjala do smrti — 48 let! Starejšega nečaka pa je spravil v višje šole, in le-tá se je učil večinoma na njegove stroške ter stopil v duhovni in pozneje po ujčevem vzgledu tudi v učiteljski stan. Druga omožena Jožefova sestra je zapustila ob svoji smrti jedinega sina slabega zdravja v skrajnem siromaštvu. Za tega je vložil glavnico, ktere obresti zadoščajo, da se more pošteno preživiti. Jednako je — po potrebi — Muršec odpiral svojo darežljivo roko vsem rodbincem. Vsako leto so prišli iz Gradca zaboji razne robe, pogostoma tudi kakšno novo kmetijsko orodje, ki je stalo drag denar. Nekdaj je tudi rad žlahtna drevesca pošiljal, da bi se vaščani bolje poprijeli sadjereje; in pomagalo je, kajti zdaj zagledaš v vasi lepe sadovnjake. Leta 1880., o priliki svoje zlate maše, pa je med rodbince razdelil mnogo denarja; vsak je dobil lep delež. Delitev je ponavljal s tem, kar si je zopet prihranil, nekolikokrat pozneje, rekoč: »To je vaša dedščina po ujcu.« Hotel se je, predno je šel s sveta, ločiti od vsega posvetnega. Zato pa so domači in krajanil

z velikim ponosom govorili o »graškem gospodu«, spoštovali in ljubili ga nad vse druge rojake. Niso v vsej številni rodbini poznali večjega praznika, nego onega, kedar se je pripeljal predragi «ujec» iz Gradca. Vsi so se zbirali okoli njega, poljubovali mu roko in mu gledali v prijazni obraz, veseleč se, da še dobrotnik živi, da se ni nič postaral. Vselej jih je dal bogato pogostiti na svoje stroške; razgovarjal se je z njimi po cele ure o raznih družbinskih razmerah in opominjal mlajše k pridnosti. Pa nobenega ni pustil od sebe — s praznimi rokami. Pač malokdaj se nahaja učen gospod, kateri ostane s svojimi kmetskimi sorodniki v tako tesni in nežni zvezi, kakor je bil on. O takih prilikah je delil rad tudi med šolsko mladino, ko mu je spoštljivo poljubovala roko, svetle belice. A ne samo bratom in sestram po krvi, tudi onim po krstu in veri se je skazoval blagosrčnega dobrotnika. Ni lahko šel mimo prosečega ubožca, da bi se ga ne usmilil. Berači pred cerkvijo in na izprehajališčih, kamor je redno zahajal, so ga kar že čakali, pa tudi marsiktera družina, ki se je navzlic veliki nadlogi javno beračiti sramovala, dobivala je od njega miloščine; po 20 gld. na leto je pošiljal za siromake v svoji rojstni župniji, pred smrtjo pak jim je sporočil 100 gld. Kedarkoli so v Gradcu ali na Slovenskem pobirali milodare ob kakšni veliki nesreči, on s primernim prineskom ni zastajal; na pr. za Kranjsko je poslal po potresu 200 gld. Dobro je vedel, da po besedah sv. pisma posoja oni, ki je usmiljen proti ubožcem in nesrečnikom, »Gospodu v nebesih na obresti«.

Najrajši je podpiral Slovence, rekoč: »Med našimi ljudmi je največ bede, bogatinov pak, ki bi se jih usmilili, je malo.« Pravo je zadel kanonik Ruedl, ki je o neki priliki dejal: »Noben Slovenec ne trpi, da bi Muršec ne trpel z njim!«

Mnogim je bila čudovita darežljivost Muršečeva uganka, in niso si mogli razjasniti, odkod je jemal toliko denarja. Nekdaj mi je dejal znanec: »Ali je ta gospod dobil visoko srečko, ali pa mu — Bog ga varuj — nosi cekine živi škratec! Kajti s tako skromnimi dohodki se živiti v dragem Gradcu, poleg pa še na vse strani trositi toliko darov, to je nezapopadna tajnost.« Tako je sodil površen opazovalec. Prihranil pa je Muršec dosti, ker je dolgo živel, in ker se je vedno držal modrijanovega izreka: »Srečen ni tisti človek, ki vse dobro na svetu uživa, nego oni, ki malo

potrebujel! In zarés, on je za svojo osebo manj potreboval, nego kteribodi mož izobraženih stanov. Stanovanje je imel vedno malo s priprostim pohištvom. Prav priprosta je bila njegova hrana, in drugih pijač ni pil, nego pol kozarca vina, pomešanega z dvema tretjinama vode; v goste ni sprejemal drugih, kakor znane Slovence in sorodnike, ki so ga zdaj pa zdaj obiskovali; teh je bil pač vselej zeló vesel, in o takih prilikah je smela varčna gospodinja malo več skuhati. Obleko je kupoval le trpežno in nosil jo je potém mnogo let. Ni maral za nove šege in »mode«; suknje, črevlje, klobuke in druga oblačila je nosil vedno starega kroja in se zmirom držal istih obrtnikov, katerim se je bil privadil. Neki plašč mu je — zlasti o slabem vremenu — služil celih 66 let!! Kaj ne? Muršec je bil »konservativec«, da ni več jednakega! A navzlic temu se je nosil vedno zeló snažno; na vsej obleki nisi zapazil maroge ali krpe.

Že se je omenilo, da se je ogibal tobaka, kakor žive kače; kajti njegov dim mu je živce tako razjarjal, da se ga je lotila rada omotica. Ko se je enkrat mudil v družbi, kjer se je pušilo, omedlel je in potém nekoliko mesecev bolehal; ni čuda torej, da je zoper »smrdečo tobakajo« skoval dolgo pesen (Moh. Kol. za l. 1881.), svareč pred njo osobito mladino; tudi nosljanje tobaka je zaradi nesnage črtil. Nekdaj si je sestavil račun, koliko je s tem prihranil denarja, da se je obojemu odpovedal, in pogostoma ga je kazal prijateljem. Tudi za daljša potovanja je le malo potrosil. V mlajših letih, menda 1844. l., vozil se je v Trst, Benetke in Padovo; 1871. l. v zlato Prago v družbi s poslancem Hermanom in 1873. l. na glasovito svetovno razstavo na Dunaju. Redoma pa je njegovo strogo načelo bilo: »Ne kupuj ničesar, kar ti ni nujno potrebno! Ne zametavaj cvenka za malovredne reči.« Tega načela se držati je velel tudi nečakinji v gospodinjstvu.

Jedino njegova neprimerljiva varčnost, zmernost in skromnost mu je bila srečka, po kateri je prišel polagoma do precejšnjega premoženja. Prav iz srca je prepeval:

»Zmernost je zaklad,
Z njo si res bogat,
Ne pogrěšaš nič,
Si vesel ko ptič.«

Toda Jožet ni bil štedljiv, kakor marsikteri bogatin, da bi denarje samo gledal in prešteval; ne, denar mu je bil le sredstvo, da bi z njim izvrševal velikodušna dela ljubezni, da bi koristil cerkvi in narodu ter osrečeval rojake, rodbince

in siromake. Kaj ne, da je bil mož »zlatega srca«? Po svoji zmernosti in previdnosti se je tudi vzpel navzlic raznovrstnim boleznim do silno redke starosti. Kakor je bil že kot bogoslovec visoke, ravne in šibke postave, bolj suhega obraza in telesa, tako je ostal vse žive dni. Življenje in zdravje je čislal za dar božji, ktereга mora vsakdo čuvati in dobro rabiti, skrbno pa se vsega ogibati, kar bi ga kvarilo ali skrajšalo. Vzdrževal se je vsake jedi in pijače, ki bi mu utegnila škoditi; na pr. žganja in piva niti ni hotel pokusiti, a kave si je vlival po jutrih v mleko le malo kapljic.

Da mu udje ne otrpnejo in telo ostane gibčno, rabila mu je poleg dela in pogostnega izprehajanja dan na dan mrzla voda, s katero si je život omival, zadnja leta po Kneippovem navodu. Ako pa je obolel — na stare dni zdaj pa zdaj na protinu (revmatizmu), naduhi ali omotici, vedel si je z izkušnimi zdravili kmalu zopet pomagati. Po zimi mu je zoper razhlajenje najbolj stregla kožuho vlna, ki jo je nosil pod vnanjo obleko. Gledé podaljšanja svojega življenja je bil po vsem tem pravi umetnik. Vse se je čudilo njegovi živahnosti v hoji in kretanju, ko je bil že v starosti 80—89 let. V tem oziru med neštevilnimi upokojenci v Gradcu ni imel tekmeča; še manj pak v oziru na lase, do smrti precej goste, dolge in vedno svetlokostanjeve barve; vsled tega so mnogi mislili, da nosi lasuljo. Kdor ga ni bliže poznal, sodil je, da ni starejši od 60 let. Prijatelji pa so ga v šali nazivali »večnega mladeniča«.

Muršec je v svoji dejanski modrosti živel najrajši na tihem; on ni ljubil šuma in hrupa, ni se silil v javnost in v pohvalo svetá. Le enkrat po svoji novi maši je še praznoval veliko svečanost, najlepšo v svojem življenju — in ta je bila njegova zlata maša na 5. dan meseca kimovca 1880. leta. Jednake slovesnosti še pač naš narod v Slovenskih Goricah ni videl. Ni čuda, da ga je privrelo ta dan k Sv. Bolfanku na tisoče v praznični obleki. Duhovnikov se je zbralo od blizu in daleč nad 30, med njimi knez in škof Jakob Maksimilijan in korarja Ignacij Orožen in France Kosar, jubilantu draga prijatelja. Škof so nalašč določili ta dan za posvečenje na novo obokane in ozaljšane župne cerkve, k čemur je zlatomašnik največ pripomagal. Ko je bilo dovršeno rano zjutraj pričeto slovesno posvečenje, imel je iz okrašenega župnikovega doma častitljivi jubilant svoj vhod v cerkev, noseč na glavi venec iz cvetic, obkoljen od duhovnih bratov, devic v beli opravi, sorodnikov in ogromne množine ljudstva.

Med slovesno zlato mašo je popeval izvrstno izvežban cecilijanski zbor iz Polenščaka, propoved (pridigo) pa so imeli škof sam, rekoč med drugim o jubilarntovih krepostih in zaslugah: »Naš je, moj je! Kajti na tuje premeščen, ni si potujil srca, ne jezika, nego je svoj dom in kraj tam zvesteje ljubil in po vsej moči podpiral.« Med darovanjem so peli pevci, zlatomašniku v čast, posebno slavnostno pesen, kakor je v Slovenskih Goricah star običaj. — Cerkveni svečanosti je sledila na dveh krajih sijajna gostija, po kateri je jubilarnt med goste razdelil zvezek svojih, priprostemu narodu namenjenih poučnih pesnij, ki jih je bil zložil — sedemdesetletnik! Sorodniki pa so vsi dobili še bogatih darov, in tudi na domače ubožce zlatomašnik ni pozabil. O tej priliki je dobil mnogo dokazov spoštovanja, ljubezni in hvaležnosti od blizu in daleč. Zastopniki vseh vasij, spadajočih v župnijo, prišli so mu častitat, nekoliko let pozneje pa so ga gledé na nove podpore imenovali »častnega občana«. Blizu 60 duhovnikov lavantinske škofije mu je poslalo krasno izvršeno »spomenico«, v kateri se poje slava njemu — rodoljubu in dobrodelniku. Drugo spomenico je poslal iz Ljubljane slavni dr. Janez Bleiweis v imenu »Slovenske Matice«. Ta slove takó-le: »Prečastiti gospod! Narod slovenski se srečnega čuti, da je mili Bog Vas ohranil mnoga leta; kajti za slovenstvo že vneti mladenič, vnemali ste svoje rojake za domače svetinje in v srca mladini cepili rodoljubje ter ji vseskoz dobrotljiv podpornik bili v potrebščinah vsakdanjega življenja. Res po pravici ste zaslužili častni priimek »slovenskega konzula« v Gradcu. Vi velečastiti gospod profesor ste pa tudi zastavili svoje spretno pero in s svojimi spisi ne le učili Slovence pravilnega materinskega jezika, temveč tudi podpirali časopise slovenske v dobi, ko je mila slovenščina iz groba vstajala in so še celó redki bili delavci na literarnem polju slovenskem. Dovolite zato, slavni gospod, da Vam častita tudi »Matica Slovenska«, kateri ste že od leta 1847., ko ste na svetlo dali »Slovensko slovnico«, pot pripravljali, vsa poznejša leta njenemu rojstvu pot gladili in l. 1864. z zdatnim doneskom ustanoviti jo pomagali. Slava Vam torej, obče cenjeni rodoljub, kterega nam naj mili Bog poživi še mnoga leta!«

V spomin na svojo zlato mašo, prvo v tej župniji, dal je jubilarnt obesiti v dvorani župnišča 27 fotografij, v ličnem okviru uvrščenih, ki kažejo večino učenih gospodov raznih stanov, rojenih pri Sv. Bolfanku.

Kmalu po zlati maši se je odpeljal naš Muršec vsled nujnega vabila v ljutomerske gorice, kjer so slovenski domoljubi vpričo 150 hrvatskih gostov in velike množine naših ljudij priredili sijajno svečanost v spomin sedemdesetletnice rojstva pesnika Štanka Vraza, prijatelja mu v mladih letih. Na najvišjem hribu teh vinogradov, v Jeruzalemu, služil je vpričo vsega naroda za rajnega sv. mašo, kažoč s tem, da mu je še prek groba ohranil ljubezen. Tri leta pozneje, o sedemdesetletnici učenjaka dr. Miklošiča, poslal je temu odličnemu možu svojo srčno častitko, in ta mu je odgovoril med drugim: »Srčna Vam hvala, mojemu najstarejšemu prijatelju, za tako lepo častitanje!«

Zadnja leta je preživel Jožef v Gradcu. Mnogoletni prijatelj France Ruedl v Cmureku, kamor je rad zahajal, umrl mu je leta 1890. Le v Maribor in v domači kraj se je še nekekrati odpeljal, da bi videl one, h katerim ga je vlekle srce; a v povračilo tega so ga prihajali ti tudi v Gradec obiskovat. Diamantne ali biserne maše leta 1890. pa ni več slovesno obhajal, nego le natihoma, in to z ozirom na svoje rahlo zdravje in boječ se skrbij, ki bi mu jih prizadela svečanost. Ob tej priliki so ga imenovali, «da poplatijo star dolg», škof sekovski svojim konsistorijalnim svetovalcem in poudarjali v dotičnem pismu njegovo mnogoletno velezaslužno delovanje v pastirstvu in učiteljskem stanu ter njegovo brezmadežno vedenje kot duhovnik. On je pa dejal znancem: »Biserna maša se le ima obhajati, ako se doseže 75 let duhovnega stanú; t e d a j j o b o m t u d i j a z o b h a j a l, č e j o d o ž i v i m.« In vsak je sodil, da utegne to starost zares doseči. Tako bistrega duha in veselega srca, pa tudi primeroma krepkega telesa je ostal, da mu je bilo še zadnje leto mogoče, redoma hoditi na obisk v prijateljske družine in na javne vrte. Na dan rojstnega goda, ko je stopil v 89. leto, rekel je v šali: »Meni se danes vidi, da nisem starejši od 17 let!« Tako dobro se je počutil. Nekomur je istega leta dejal: »Oziroma na svoje različne bolezni, ki sem jih prestal, nisem se nadejal tako visoke starosti; vidi se mi, kakor bi smrt na mene pozabila!«

Toda ni pozabila, le prizanašala mu je, ta neusmiljena morilka Adamovih otrok, delj časa, kakor je navajena. Najbrž ga je ljubi Bog ohranil, da bi zvesti služabnik že na zemlji dobil nekoliko povračila za vse dobro, kar je storil, in pa tudi vsled molitev, ktere so se dan na dan dvigale zanj iz hvaležnih src proti nebesom. Bližala se je pa tudi njemu

rahlo in polagoma zadnja ura, ktera človeško usodo v večnosti odloči. Dasi jo je slutil, ni se tresel pred njo, on, ki ni poznal strahú in je imel v spominu Gospodove besede: »Bodite vedno pripravljeni!« V poletju 1895 ga je napadala včasí po jutrih naduha, znamenje oslabelih pljuč. Začela mu je tudi škodovati zdaj ta, zdaj ona jed, ki mu je prej dobro dela. Proti koncu kimovca se je razhladil, ne da bi to malenkost dosti jemal v poštev. Toda kašelj ga je jel pogosteje napadati. V petek pred smrtjo je še sprejel nekatere stare prijatelje in bil z njimi dobre volje. V soboto se je vlegel, ne da bi mislil na kakšno nevarnost; v nedeljo pa je po sili zopet vstal in šel maševat v kapelico deželnega zavoda »Joaneja«, kjer je mnogo let opravljal po nedeljah sv. mašo. Na nesrečo je bil ta dan nenavadno hladen; ko se je vrnil domú, lotila se ga je mrzlica, da se je tresel na vsem životu in se moral takoj zopet vleči. Še le vtorek je dal poklicati zdravnika, in ta je na mah spoznal — vnetje pljuč, ki je človeku visoke starosti vselej smrtonosno! Mirno je poslušal to vest in se začel pripravljati na sprejem sv. zakramentov za umirajoče. Drugo jutro jih je prijel po svojem navadnem izpovedniku z živo vero in ganljivo pobožnostjo. Odtlej je ostal s svojimi mislimi in željami z Bogom. Vsako uro je ponavljal besede, ktere so mu vedno bile za geslo: »Zgodi se presveta volja božja!« Vmes je ukrenil, dasi težko govoreč, vse potrebno o malenkosti, ki mu je bila ostala od njegovega premoženja, in o pogrebu. Blagoslovil je še plakajočo zvesto strežnico, naročivši ji lepe opomine za sorodnike in zadnje pozdrave s toplo zahvalo vsem milim prijateljem. Hud kašelj in vse bolesti stanovitno prenašajoč, ostal je potém ves čas v tihi molitvi. V jutro svojega zadnjega dne pa je dejal nečakinji: »Škoda, da nisem to noč umrl; zdaj bi že gledal presveto trojico!« V zavesti do zadnjih trenutkov, umrl je proti večeru tako mirno in tiho, kakor ugasne luč v svetilnici, ko je pošlo olje v njej. Smrt mu obličja ni izpremenila; ležeč na mrtvaškem odru, bil je videti, kakor bi sladko spaval. »Blaženi, ki umró v Gospodu!«

Vest o njegovi smrti je obudila v Gradcu in na spodnjem Štajerskem občno žalovanje. Saj je izgubila cerkev v njem duhovnika po volji božji in slovenski narod iskrenega domoljuba; duhovniki so izgubili preljubega vrstnika, krajáni in rodbinci blagosrčnega podpornika, a tudi ubožci usmiljenega dobrotnika. Mnogi dostojanstveniki in odlične osebe duhovnega in svetnega stanú so sorodnikom rajnega ustmeno

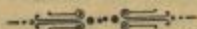
ali pismeno izražali globoko sožalje o bridki izgubi. Graški katoliški dnevnik je v daljšem članku kaj laskavo pisal o njem, a vsi slovenski in po večini tudi hrvatski časniki so mu peli slavo; prelepo pesen je njegovemu spominu posvetil hrvatski pesnik Ivan Trnski. Slovečega imena prelat v Gradcu, po rodu Nemeč, pa je dejal: »Rajni Muršec je bil poštenjak skoz in skoz, jeden najboljših našega stanú.« Pristrčno sožalje je izrekel vojvoda della Grazia na gradu Brunsee. Celovški knez in škof so pisali med drugim: »Pokojnik je bil ves plemenitega značaja in vzgleden duhovnik v vsakem oziru, tudi svojim prijateljem odkritosrčno naklonjen. Hvaležno se spominjam, kako je on, starina, mene novinca z razpetimi rokami sprejel v jeseni leta 1869. (za tovariša na realki). Bog mu povrni, pa daj tudi sorodnikom moč, toliko izgubo potrpežljivo prenašati.« Zarés slovesen in veličasten je bil — navzlic lijočemu dežu — njegov pogreb v Gradcu. Udeležilo se ga je na stotine odlične mestne gospode, med njo deželni glavar z višjimi uradniki, ves stolni kapitel in okoli 50 drugih duhovnih gospodov, zlasti pa veliko število ondotnih Slovencev, ki so z rajnim izgubili svojega pogumnega prvaka in — patrijarha! Vsled njegovega naročila se je prepeljala krsta s truplom domú v rojstno župnijo na Slovenskem. Na tujem je bil prebil, ker je to zahteval poklic, večjo polovico svojih dnij, a v domači slovenski zemlji, sredi med dragimi sorodniki in priprostimi rojaki pa je hotel dobiti svoj zadnji počitek. To ti je bil 28. dan vinotoka izprevod in pogreb, da si kakšen knez lepšega želeti ne more. Že na kolodvoru v Ptujju, kjer je pokojnik v mladih letih duše pasel, skazovalo mu je zadnjo čast mnogo rojakov in meščanov, med njimi okrajni glavar. Žalostno so doneli zvonovi iz obeh mestnih cerkev, ko je mrliča blagoslovil ondotni infulirani prošt, bivši mu dober znanec nad 40 let. Potém je zapel zbor ptujskih pevcev premilo zvenečo slovensko žalostinko in popotnico. Pri Sv. Bolfanku pa je bilo vse po kóncu, staro in mlado; v velikanskem izprevodu je prišlo ljudstvo blizu do župnijske meje mrliču naproti in z njim prek 20 duhovnikov. To za župljane in prijatelje rajnega ni bil več radosti in sreče dan, kakor 15 let poprej o zlati maši; ne, to je bil dan bridkosti, joka in stoka. Krsta se je prenesla v cerkev, ktere današnja lepota je najboljši spomenik Murščečeve radodarnosti. Tukaj so se opravile bilje in slovesna črna maša. Izboren govornik, korar iz Maribora, slavil je v propovedi rajnega kot vzglednega duhovnika, učitelja

in dobrotnika. Teklo je dokaj solz, a več še potém na pokopališču, kamor se je po dovršenem svetem opravilu v cerkvi pomikal izprevod. Vodil ga je infulirani dekan lavantinskega kapitelja, pokojniku vedno udan, zvest prijatelj. Pokopališče leži na prijaznem holmcu, od kterega se vidi daleč po krasnih Slovenskih Goricah. Tú si je izvolil domoljubni mož svoje zadnje zemeljsko stanovanje. Zadnjo posteljo v naročju matere zemlje mu je nastlala in okrasila ob robih ljubezen hvaležnih duš z duhtečimi cveticami. Tjadol so položili pogrebci med glasnimi molitvami duhovnikov in med jokom vernega naroda otrplo truplo najblažjega sina te župnije in vsega kraja. Zbor rodoljubnih učiteljev pak mu je zapel v mili slovenščini, ktere glasovi so mu bili vedno najslajši, v slovo veličastno pesen: »Blagor mu, ki se spočije«.

Temni grob je objel to, kar je na Jožefu Muršecu bilo umrljivega. Strohni srce, ki je bilo tako krotko in ljudomilo; strohne oči, iz kterih je sijala sama prijaznost; strohni jezik, ki je tako spretno učil, svetoval in tolažil; strohni roka, ki je spisala toliko poučnega in razdelila toliko darov. Toda neumrljivi duh, kteri je gojil vedno vzvišene nazore in bil vpert v mislih v nebesa, gleda in uživa zdaj od obličja do obličja trijedinega Boga in vso nebeško družbo. Izpolnjuje se mu, kar mu je slovenski pesnik želel v častitki o priliki njegove osemdesetletnice:

»Ko pa bela smrt — Tvoje vzame télo,
Dvigni duša v vrt — rajski se veselo.
Tam Ti božji sin — vsak prežlahtni čin
S slavo neizmerno — plati tisočerno.
On poreče: Kar zdelil
Si med rodne svoje brate,
To si **meni** izročil,
Hodi med nebeške svate!«

Tukaj na zemlji, v zlati knjigi zaslužnih domoljubov, buditeljev in pisateljev slovenskega naroda bode zavzemalo Murščečevo ime vedno častno mesto. Tudi iz hvaležnega srca in iz spomina vseh onih, ktere je obsipal s svojimi dobrotami, tega imena ne izbriše nobena sila in noben čas. Še tedaj, ko bo že davno porušen zali spomenik, ki se mu je postavil na grob, bodo še govorili rojaki in njih potomci v srcu Slovenskih Goric o svojem velikodušnem dobrodušniku in ga stavili sebi in drugim v vzgled.

O Bog, o Bog, kak' srečen sem!

(Pesen; zložil dr. Jožef Muršec v svojem 89. letu.)

1.

O Bog, o Bog, kak' srečen sem,
Ker v Te verujem ino vem,
Da vse 'z ničesar si ustvaril,
Obilno širni svet obdaril;
Vsezmožen ga držiš, mladiš,
Očetovsko za vse skrbiš.

2.

O Bog, o Bog, kak' srečen sem,
Ker v Te verujem, za Te vem,
Objemam Te kot stvarnika,
Očeta milostljivega,
Neskončnega dobrotnika,
Vladarja najmodrejšega.

3.

O Bog, o Bog, kak' srečen sem,
Ker v Te verujem, za Te vem:
Sodnika vsem pravičnega,
Bogatega nagradnika,
Nebeškega tolažnika
In varha vsemogočnega.

4.

O Bog, o Bog, kak' srečen sem,
Ker v Te verujem ino vem,
Da svariš, kazniš vsakega,
Ki mi stori kaj žalega;
Kaj rad Te vbogam, molim zdaj,
Iz žive vere klije raj.

5.

O Bog, o Bog, kak' srečen sem,
Ker v Te zaupam ino vem,
Da v blagor vse mi naravnaš,
Potrebno vse mi vselej daš;
Pobožne Ti razveseliš,
Spokornim rad Ti odpustiš.

6.

O Bog, o Bog, kak' srečen sem,
Ker Tebe ljubim ino vem,
Ljubezen da neskončna si,
V ljubezni blažiš vse ljudi,
Da se med seboj ljubimo
In Tebe složni hvalimo.

O Bog, o Bog, kak' srečen sem,
Ker vero, up, ljubezen vem!

Strašen božični večer.

(Povest. Spisal Žaljski.)

I.

Sveti večer je.

Pri Samotnežu — tako imenujejo posestnika, čegar majhno in samotno posestvo leži na Krasu nekje na precej visokem in nekoliko strmem griču — ni zaznati tistega veselega gibanja, ki se opazuje ta lepi večer v vsaki krščanski hiši.

Lep je res ta večer za vsakoga, ki ga ne tarejo skrbi in nadloge. Ako pa tepe človeka nesreča, tedaj občuti ravno ta večer, ko se veseli ves svet, tem hujše svoje zlo. In pri Samotnežu niso bili srečni. Kako pa se naj veseli družina, ako gospodarja ni domá. Samotnež je bil pred dvema letoma in pol odšel tja, kamor hodi dandanes toliko ljudij iskat si sreče — v Ameriko. Pustil je domá svojo mlado ženo, petletno hčerko Marijanico in pa svojega že priletnega očeta.

Samotnež je bil dober gospodar. Varčen je bil in priden in ni šel iz slabega namena v svet. Morda je celó malo preveč hrepenel po tem, da bi obogatel in tako svoji družinici in sebi priskrbel prijetnejše življenje. Ravno ta misel, da bi si opomogel, bila je vzrok, da se je namenil v Ameriko. Bilo jih je odšlo že pred njim mnogo drugih iz ondotnega kraja tjakaj, in iz pisem, ki so jih pošiljali domú, ni bilo posneti, da bi se jim godilo slabo.

»Zakaj bi tudi jaz ne poskusil svoje sreče,« rekel je nekdanj svoji ženi, ko se je zopet pripravljala majhna četa moških na daljno pot. »Domá ne pridemo nikdar do tega, da bi malo boljše in brezskrbneje živeli. Tukaj ni drugega,

nego delo in trud. Celo leto trpimo za to, da po zimi za silo izhajamo. Da pa bi za prihodnjost deli kaj na stran, o tem še govoriti ni!»

»Nikar, dragi Janez!« ugovarjala je žena. »Saj se nam ne godi tako slabo, da bi morali obupavati. Da le izhajamo! Kaj bi tako hlepel po premoženju! Saj ne rečem, da ni dobro, če se ima kaj na strani, toda, da bi zaradi tega domá puščal očeta, otroka in mene in šel v Ameriko, ne, dragi Janez, tega ne stori! Saj ni tako gotovo, da si tam res kaj prislužiš. Nekterim se to morda posreči, drugim zopet ne! In jaz se tako bojim za te! Kaj bi počeli, ako bi se ti kaj prigodilo!«

»Ženske ste vse jednake,« odvrnil je mož. »Kaj bi se vendar tako balal! Saj nisem otrok! Bom že pazil, da se mi ničesar ne prigodi; za to ne skrbi! In to ne toliko zaradi sebe, nego zaradi vas. Seveda nesreča se mi res lahko prigodi, toda nevarnosti ni v Ameriki nič več nego tukaj. Povsod smo v božjih rokah. Ne smeš si misliti, da je Amerika kdo vé kako strašna deželá. Svet si je povsod podoben in ljudje tudi. In pa saj ne grem sam. Več skupaj nas gre. Pa tudi ko bi šel sam, dobim tam znancev. Žagarjev Matija iz Lipnice, ki je zdaj že pol leta tam, pisal je pred kratkim, kako dobro se mu godi, in da je tam še dosti zaslužka. Zato smo se dogovorili, da jo udarimo vsi v tisti kraj, kjer se on in z njim baje še več Slovencev nahaja.«

»Žagarjevega se mi boj!« reče žena. »Sovraži te, in mene tudi!«

»Oh, to je že davno pozabil, da ga nisi hotela,« odvrne mož in se zasmije. Krivico mu delaš, ako misliš, da naju sovraži. Saj sem vendar dostikrat govoril z njim, pa nisem mogel nikdar opaziti, da bi imel kako nevoljo zoper mene. Nasprotno! Vedno je bil prav prijazen z menoj!«

»Dosti prida pa ni,« oglasi se stari Samotnež, ki je poslušal ta pogovor. »Tudi oče njegov ni bil nič vreden, poznal sem ga dobro. Celi občini je bil v pohujšanje in nazadnje je izginil nekam, da živ krst ne vé kam. Pravili so, da je tolovaj nekje na Hrvatskem.«

»Nikarte, nikarte, to so same abotnosti,« ugovarja sin. »Govoré res marsikaj ljudje, in vendar ne vé noben povedati, kje in kdaj je kaj hudega ali slabega storil, bodi si oče, bodi si sin. Na to, kar blebetajo in kar si izmišljajo ljudje, ne smemo polagati nobene veljave.«

»I no, pa imej ti prav!« odvrne starec. »Saj jaz ti ne

branim iti! Če ni bilo drugih tam konec, tudi tebe ne bo! Samo glej, da res kaj zaslužiš in pošlješ domú. Saj veš, da bomo težko izhajali brez tebe.«

In tako je bil odšel mladi Samotnež.

A to samo na sebi ni bilo vzrok, da so bili na ta večer pri Samotneževih tako žalostni. Da se gospodar v hiši težko pogreša, in da je vsaki obitelji zlasti ob takih prilikah hudo, če manjka kdo izmed ljubih domačih ljudi, to je naravno. Pri Samotneževih pa ni bilo samo to, da so se čutili božični večer nekako zapuščene, ker ni bilo gospodarja domá, ampak trla jih je tudi grenka žalost za to, ker niso nič upanja imeli, da bi se še povrnil kdaj.

Kake tri mesece potém, ko se je bil poslovil od njih, bili so pač dobili od njega pismo, v katerem jim poroča, da je srečno dospel na kraj svojega smotra. Naznanil jim je tudi, da od začetka ni bilo nič pravega zaslužka, da pa je zdaj dobro naletel, in da upa, da jim bo mogel na pomlad že kaj poslati. Toda to je bilo jedino pismo, ki so ga prejeli od njega. Od tistega časa pa ni bilo ne duha, ne sluha o njem. Pač pa jim je došlo pred dobrim pol letom pismo, pisano od tuje roke, a brez podpisa. O, to je bilo grdo in strašno pismo! Pisal je isto »dober prijatelj«, kakor se je pisec sam imenoval v pismu, ženi Samotneževi in ji namignil, naj nikar več ne čaka na moža, ker ga ne bo videla nikdar več. »Ni se sicer ponesrečil,« tako je stalo v pismu, »ampak ustanovil si je novo domačijo in si priskrbel drugo družino, v kateri se prav dobro počuti. Srečen je in vesel, samo tedaj je slabe volje, če ga kdo spomni njegovega rojstnega kraja ter na otroka in ženo, ktera je zapustil onkraj širnega morja.«

To je bilo preveč za ubogo ženo. Že to, da od svojega dragega in tako ljubljenega moža toliko časa ni dobila nobenih poročil, prenašala je težko, ta novica pa jo je grozno pretresla. Sevéda se ji je to nekoliko čudno zdelo, da pismo ni bilo podpisano, in hodilo ji je pač tudi na um, da je vse to morda grdo obrekovanje. Toda čula je že tolikokrat, da je ta ali oni mož storil prav tako, kakor je bilo o njenem možu povedano v pismu, in ako je še premislila, da ji on že toliko časa ni nič sporočil, in da na tri pisma, ki mu jih je pisala, ni dobila nikakega odgovora, tedaj ni mogla drugače, nego verjeti, kar ji je pisala neznana roka.

O, to so bile grozne ure, ki jih je od tistega časa sem živela! Trpela je noč in dan brez vsakega odmora. Tudi v spanju jo je pekla grda nezvestoba moževa, in sanje so bile

večkrat groznejše, nego resnica; zakaj te so ji kazale iz življenja njenega moža posameznosti, o katerih je, vzbudivši se, še vedno smela upati, da niso resnične. Tako brez počitka noč in dan, začela je omagovati. Poprej tako krepka, tako zdrava, vesela in zadovoljna, jela je bledeti in pešati. Od dne do dne je postajala slabejša in ta večer je čepela, komaj osem in dvajset let stara, kakor kaka stara ženica, sključena in pokašljujoč, na klopi med vznožjem svoje postelje in pečjo. Njena hčerka, sedemletna Marijanica, bila se je stegnila po klopi in naslonila glavo v materino naročje. Obe sta molčali, mati in hči, in samo zdaj pa zdaj se je izvil kmalu jedni, kmalu drugi globok vzdihljaj iz prsij. Vzdihovala je mati, in vzdihovala je hči, da si zadnja morda ni vedela, zakaj. Bili sta precej dolgo sami, ko vstopi stari oče in pretrga molk, rekóč:

»Čuden božični večer to! Saj jih imam že črez sedemdeset na hrbtu, pa ne pomnim še kaj takega. Da je bil hud mraz ta večer, to se je pač večkrat prigodilo. Hud mraz, pa jasno nebo, dà, to že gre za sveti večer, toda taka grozovita burja, in pa da bi tako padal sneg, kakor pada nocoj, nak — to pa res ni, kar si bodi! Kako pa naj gredó ljudje k polnočnicam? Cerkev bo prazna, saj ne more nihče iz hiše. Le poslušajte no, kako vihrá! Če nam nocoj ne odnese strehe, nam je nikoli ne bo.«

In rês je grozno žvižgalo in bučalo zunaj. Včasi se je zagnala burja s tako silo v hišna vrata, da so se kar podajala. Okna pa so šklepetala, da se je bilo bati, da šipe zdaj pa zdaj ne zažvenketajo po tleh.

»Bog nas varuj nesrečel!« vzdihne gospodinja za pečjo ter poboža hčerko po licu, ki se še bolj pritisne k njej, kakor da bi jo bilo groza strašnega vršenja zunaj.

»No, bati se ravno ni treba,« tolaži ju ded. »Bodimo veseli, da smo lepo na gorkem. Če bi nam tudi hišo razkrilo, ne bilo bi še vsega konec. Pa je ne bo! Takega tesarja ne bo več, kakor je bil rajni Demšar, ki mi je napravil ostrešje. To je tako vse trdno, kakor bi bilo iz železa. On je vedel, kaka mora biti streha v našem kraju. Le nič se ne bojta, da smo le med ozidjem. Ali revež tisti, ki je nocoj zunaj! Te praznike bomo gotovo čuli o nesrečah. Čudno bi bilo, če ne bi kdo obtičal v zametih.«

Po tem kratkem pomenku nastane zopet molk v hiši. Bili so vsi nekako zamišljeni, a mislili so vsi jedno in isto. Občutili so nocoj bolj, nego kdaj poprej, izgubo gospodarja.

Oče se je spominjal sina, v kterega je stavil toliko nad, in od kterega je upal, da mu bode kdaj pomoč in opora; žena si je po tihem brisala solze po še vedno ji dragem možu, a malo dekletce je vzdihovalo po prehitro izgubljenem očetu.

Tako so molčali zopet precej dolgo, dokler se ni starčku zdelo to molčanje preveč. Odkasljaja si in izpregovori:

»Neža!« — tako je bilo gospodnji imé — »vsaj nocoj pusti žalovanje. Kaj nimam tudi jaz vzroka, da bi bil žalosten? Pa nisem več in ne bom! Iz srca si ga iztrgaj, kakor sem si ga jaz! Saj ni vreden naše ljubezni. Rés grdo je storil z menoj in s teboj, in ne zasluži drugega, nego da ga pozabimo. O, včasi smo bili drugačni ljudje na svetul! Kako sem jaz ubogal in spoštoval očeta in mater, kako mi je bilo hudo, če sem ju moral za en dan zapustiti. Sedaj pa nima ta mladi svet nič več srca! Očeta pusti, ženo in otroka! Potém pa še kaj takega nam stori, kakor smo v tistem pismu čitali! Kazen božja naj pride nadenj!«

»Oh, nikar ne, oče!« vzdihne žena, ktere je bilo groza strašne kletve.

»Ali zasluži kaj drugega, nego da ga zadene jeza božja, takov človek? O pa ga tudi doleti, naj jo jaz že kličem nadenj ali ne! Četrte zapovedi ni Bog postavil za to, da bi jo teptali z nogami! Ali se to spodobi, da pusti mene, onemoglega starca, ki ga ima za vse zahvaliti, tako brez vse pomoči? Sram ga bodi tam, kjer je!«

»Oh, oče!« pripomni zopet gospodinja, »ne mislite toliko náse. Sevéda, dobrega nimate nič, in spodobil bi se vam kak poboljšek na stara leta, toda rajši še bolj stradam, samo da boste vi zadovoljni, in da se ne boste jezili nad svojim nesrečnim sinom!«

Zadnje besede je govorila jokajoč. Uboga žena se ni mogla vzdržati solz ob bridkem spominu, ki se ji je vzbudil v srcu.

»Saj ni samo záme!« ugovarja starček z nekoliko mehkejšim glasom. »Misliš li, da tebe lahko gledam, kako trpiš, in da mi ni nič za otroka, ki žalostno poveša glavo? Nesrečen, praviš, da je moj sin! Lahko ga imenuješ takó, toda ne pomiluj ga! Nesrečen je, ker se je izgubil in je izgrešil pravo pot, ali počuti se nemara pri tem prav dobro. Seveda, če se pomisli, da bo moral za to odgovor dajati pred večnim sodnikom, potém je res usmiljenja vreden. Mirne zadnje ure ne bo imel!«

Ubogi ženi, ki je svojega moža navzlic vsemu, kar je

bila po njem hudega doživela, še vedno iskreno ljubila, in ki je bila rada pripravljena, odpustiti mu vse, ako bi se vrnil, rezale so te besede razjarjenega in užaljenega očeta, kakor oster nož, v srce. Bala se je, da bi nebo ne uslišalo njegove želje, ko je klical kaznen nad svojega sina. Da bi torej storila konec temu neljubemu pogovoru, reče:

»Pozabiti ne smemo, da je sveti večer. Ker je taka grozna vihra, bomo težko čuli zvon, in jaz mislim, da bi kar začeli moliti.«

»Pa dajmo!« pritrди njen tast.

Pokleknejo torej in jamejo moliti rožni venec, gospodinja naprej, hčerka in oče pa za njo.

II.

Bučanje in razsajanje burje, te mogočne vladarice kraškega sveta, ni ravno nič strašnega in groznega za tistega, ki čepi pri gorkem ognjišču, ali pa se stiska pod odejo v prijetni postelji. Glavna stvar je, da je človek v varnem zatišju, potem naj le žvižga in buči ta vsako zimo zopet vračajoča se ledena razsajalka! Še nekako dobro se zdi človeku, če čuje ono čudno piskanje in vihranje, pa je lepo na gorkem in v zavetju. Toda gorjé onemu, ki je pod milim nebom in se mora boriti z njeno neukrotno silo. Kdor ni sam izkusil burje, njemu se sliši vse to, kar je čul o njeni moči, kakor neverjetna bajka. Kako bi bilo vendar to mogoče, da bi sapa dvignila tovorni vlak iz tira in ga prevrnila! In vendar se to zgodi! Lahko si tedaj mislimo, kako se posameznemu človeku lahko pripeti, da ga vrže ob tla. Pa to še ni najhujše. Če revež ravno ni močno priletel, pobere se zopet in se po cesti dalje lovi in opoteka. Kaj drugega pa je, če se mora človek boriti še zoper zamete. To vam je včasih čudno na Krasu. Na jednom delu ceste prah, na drugem zopet kakor hiša visok kup snegá. Tam, koder sapa brije, ni snegá, ker ga dvigne vsega v zrak in ga nese dalje; ondi, kjer pa burji moč pojemlje, kjer si takorekoč oddahne, pa pade vse, kar je nosila s seboj, na tla ter se nagromadi v visoke kupe snega. Črez zamete hoditi pa je zeló nevarno; človek se hitro upeha in utruđi, in najkrepkejšemu korenjaku se lahko prigodi, da mu sčasoma poidejo moči, in da obtiči v snegu.

Ne bomo se torej čudili, da je bil mož že ves upehan, ki je v tej grozni burji na sveti večer sopihal gor proti Samoti; na Samoti se pravi namreč kraju samemu, kjer stoji

hišica, v kateri smo se ravno kar mudili. Od Samote do bližnje vasice, ki leži doli v ravnini, ni bilo o lepem vremenu več, kakor pet in dvajset minut. Tamkaj je naš popotnik nekaj časa poprej počival v neki gostilni. Odsvetovali so mu, iti dalje, kajti precej se je bilo že zmračilo, ko se je dvignil s svojega sedeža. Toda on se je nasmehnil in rekel:

»Menda me ne poznate, da me svarite. Burja mi je ravno tako dobra znanka, kakor vam. Pa tudi daleč domá nisem od tú. To kratko pot že še zmorem!«

Krčmar ga nekoliko natančneje pogleda in vzklikne:

»O Samotnež, ti si! Glej, glej, kako si se izpremenil v Ameriki! Sevéda, brada ti je vzrastla! Saj te še domá ne bodo spoznali. Pa oblečen si tudi malo drugače, nego je navada pri nas. No, no, dolgo nismo že nič slišali o tebi. Pa da ravno ta večer prihajaš!«

»Je že nanese tako,« odgovori ta. »Ravno zató pa, ker je sveti večer, hočem na vsak način še nocoj dospeti do svojih ljudij. Zdaj je še le ob štirih; če hodim še tako počasi, lahko sem ob petih že domá.«

»Ne vem,« zmaje krčmar z glavo. »V takem nemara še nisi hodil domú. Dokler si bil še domá, čepel si ob takem vremenu v koči in si čakal, da je burja jenjala, potem si si pa ob belem dnevu naredil gaz dol v dolino. Ali pot, ki jo namerjavaš storiti še nocoj, je vsa druga. V temi v strmino hoditi, pa ob taki burji, to ni, kar si bodi. Jaz bi ti vsekakor svetoval, da prenočiš pri nas!«

»Oh ne, hvala, tega pa ne! Nič se ne bojim! Vesele praznike!«

»Tudi tebil Z Bogom!«

In šel je.

Toda kmalu se je prepričal, da poti ne bo zmagal tako lahko, kakor je pričakoval. Hodil je že več, kakor jedno uro, a domá še ni bil. Pa kaj to, ko bi bil le vedel, kje je. Stemnilo se je bilo prej, nego je bil mislil, popolnoma, in povrh mu je burja v jednomer zanašala sneg v oči, tako da je bil primoran, pokrivati si jih z roko. Tudi, ko bi ne bila noč, ne bil bi mogel ničesar videti. Od začetka ga vse to ni skrbelo mnogo. »Nakvišku grem,« mislil si je, »vedno lepo gor proti vrhu, pa ne morem izgrešiti pota.« Ali to ni šlo tako lahko. Ker so bili sem in tja zameti tako visoki, da jih ni mogel na noben način pregaziti, moral je večkrat kreniti na stran in iskati drugod izhoda. Tako nazadnje že nič več ni vedel, gre li navzgor, ali po strani, ali nizdol. Ko

bi bil šel vedno v jednomer nakvišku gor, moral bi bil že davno biti domá. Začne ga nekoliko skrbeti. Ustavi se in premišlja. Kaj, ko bi šel vendar nazaj. Toda kakó, ko je že davno izgrešil smer, in ko ne vé, na katero stran bi se naj obrnil. Z navadne poti je morda že jako daleč zabredel v stran, in ko bi se mu posrečilo tudi zopet dospeti v dolino, bil bi morda tako proč od vasi v stran, da bi ne mogel več do ljudij. Precej dolgo stoji in premišlja, kam bi krenil, ko se mu zazdi, da mu sem ter tja med bučanjem burje doni zvonjenje na uhó.

»Aha, zvonil! Tedaj že dve uri hodim!« misli si. »Vendar od vasi moram biti že daleč v stran, ker se le sem ter tja izgubi do mene kak glas. Po tem takem pa bi moral biti tudi že blizu doma. Torej le pogumno zopet naprej!«

Jame tedaj z nova napenjati svoje moči. Gazi in gazi, razmetava sneg z rokami in krene zdaj na to, zdaj na drugo stran, da bi se izognil zameta, a bilo je skoro povsod jednako težko hoditi. Burja je v vrtincu sukala sneg po zraku in je njega kar sproti zasipala. Pri vsakem petem koraku si je moral odpočiti, tako onemogel je že bil. Dasi je bila burja ledeno mrzla, lil mu je vendar pot od prevelikega napora po licih, in vsak las záse je imel svoj curek.

Tesneje in tesneje mu je postajalo pri srcu.

»Tega bi si ne bil nikdar mislil!« reče, zopet nekoliko oddahnavši se. »Strašna noč to! Ko bi le vedel, kako daleč imam še do domače hiše! Noge mi kar nočejo več naprej! Toda morajo! Tu prenočiti bila bi gotova smrt! Oh, smrt!...«

Stresne se pri tej misli.

In zopet rije dalje po snegu, a že brez vsakega pravega namena. To vé, da tu ostati ne sme, a da bi se mu posrečilo dospeti domú, to upanje mu gine bolj in bolj. Z veliko težavo dviga še noge. Komaj se izkobaca nekoliko iz snega, pa se zopet globoko vdere vanj. Ravnokar se mu je dozdevalo, da je prišel na bolj plitev sneg, pa se zopet pogrezne do pasa globoko. Nehoté se vsede, da bi si zopet odpočil. Prsi so se mu visoko dvigale, in hropel je, kakor človek, ki se silno trudi. Zbrati je hotel zadnje moči, da bi si pomagal iz snežnega groba, ki se je bolj in bolj zagrinjal in zapiral nad njim. Pri tem mu prihaja na misel, kar je včasih čul o zmrznjencih. Pripoveduje se, da je ni lažje smrti, nego če človek zmrzne, in premišljal je, je li temu res tako. Zdrezne se, to premišljujoč. Mogoče, da zmrznjencu zadnji trenutki, to je takrat, ko mu že zastaja kri, res niso posebno

mučni, toda vse to, kar se godi poprej, to je grozno in strašno. Ta zavest, da se človeku bliža smrt s svojo ledeno roko, in da ni nobene rešitve več, ta zavest gotovo ni prijetna.

In to zavest je imel naš popotnik. Toda izkušal se je s silo iznebiti temnih mislij. Z glavo strese in reče:

»Kaj smrt! Z mano pa res še ni tako daleč. Nekoliko truden sem, drugega ni nič. Odpočijem si in potem grem zopet naprej. Enkrat že dospem do vrha. Samo bati se človek ne sme. Strah je slab pomočnik. Le pogum! Saj sem mlad in močan. In pa zaspati, zaspati ne smem! Hm, tako čudno mi je v glavi!«

Čutil je neko nenavadno omamico. Da bi se je iznebil, skloni se zopet po koncu in se z nova vpre z nogama ob tla. In glej, res se mu je posrečilo, izkobacati se, in pomaknil se je zopet za nekaj korakov naprej. Vesel tega uspeha, napenja se še dalje. Sapa mu je pohajala, ko je rinil, sam ne vedé, kam, in težko je sopol. Ne samo sneg mu ni pustil naprej, tudi burja mu je pihala naravnost v obraz in ga tlačila nazaj. Vendar on ne odjenja. Napenja prsi in jih stavi pogumno vihri nasproti. In šlo je res polagoma zopet naprej, dokler mu z nova ne zastanejo nogé . . .

»Ko bi moral umreti!« Ta misel mu vedno in vedno prešinja glavo. Zopet se vsede v sneg in premišlja in govori sam s seboj:

»Kaj, da bi bil prišel iz daljne Amerike samo umirat semkaj? To bi bilo več kakor čudno! Hm, če je res, kar mi je pravil Žagarjev o moji ženi, potem bode vesela, da se me je iznebila. Dokler sem živel, morala je imeti še vedno nekoliko strahú pred menoj, če sem bil tudi v Ameriki. Bati se je morala, da prej ali slej vendar le stopim pred njo in jo pokličem na odgovor. No, vrnil sem se domú, da morda čisto blizu nje obtičim v snegu. — Nehvaležnica! Kako rad sem jo imel, in kako rad jo še vedno imam! Toda, če bi bilo vse to laž, če bi bilo to grdo obrekovanje — — o moj Bog, daj mi jo še enkrat videti, daj mi le še to učakati, da se prepričam o njeni nedolžnosti, potem rad umrjem! Saj ni mogoče, da bi bila moja Neža taka! O, koliko sem trpel od tistega časa, in zdaj, ko bi si imel olajšati srce, pa naj z obupnim srcem umrjem! Ne, moj Bog, tega ne boš pripustil. — Odpočil sem si, zdaj grem lahko zopet naprej. Aha, saj gre!«

Toda ni šlo dolgo. Ustavi se zopet in misli . . . misli . . . Vse mogoče podobe mu vstajajo pred očmi. Hkrati se mu

zazdi, da vidi v svoji hiši samega sebe na mrtvaškem odru. Otresa z glavo, a vedno zopet mu vstaja ta prizor pred očmi.

»Oh, tako bom ležal!« jekne naposled. »Bog vé, čez koliko časa me najdejo. Te praznike me ne bodo dobili. Prav je! Zakaj bi jim kalil veselje. To bo čudno takrat, kedar me zalotijo. Rad bi vedel, kdo me najde. Kaj poreče žena, kaj porečeta oče in otrok? Zdi se mi, kakor bi čul jok! Ne, ne, to je bila burja! Ali jokali morda vendar bodo za menoj. Tudi žena? Oh, Neža, kaj ne, da ni vse tisto nič res! Koliko lažje bi umrl, ko bi vedel, da me še vedno ljubiš. — Umrl! Kako neumno govorim! Umreti je še čas! Kdo me pa sili umreti? Samo zaspati se ne sme, zaspati! — Ko bi mi le glava ne bila tako trudna! Počivati je nevarno. Kako se človek zazabi. Le naprej, naprej!«

Ker ga noge niso hotele več nositi, jame po vseh štirih kobacati dalje. Toda tako tudi ni šlo, ker se je pri tem čez glavo pogrezal v sneg. Še enkrat se skloni po koncu, še enkrat vpre noge, toda pri srcu ga prime krč. Zdaj je prepričan, da mu pojemljejo moči. Pride mu na misel, da bi klical. Res zavpije, kolikor se je le dalo, a njegov glas je bil tak, da se ga sam prestraši. Postoji nekoliko in zbira moči. Nató z nova zažene krik, a tudi sedaj njegov glas ni bil podoben človeškemu. Bilo je slišati njegovo vpitje, kakor rjojenje kake divje zverine. Kdo naj bi ga pa tudi slišal? Burje ne more prevpiti! Tudi s klicanjem ni nič! Zopet se vzdiguje mrtvaški oder pred njegovimi očmi in zopet vidi na njem ležati samega sebel . . .

O groza, grozal!

»Bodi mi Bog milostljiv!« vzdihne in se zgrudi onemogel v sneg . . .

III.

Pri Samotnežu so bili rožni venec odmolili. Mati, ki je, kakor smo omenili, molila naprej, pristavila je še jeden očenaš in češčeno Marijo, da bi Bog pripeljal očeta na pravo pot.

Vsi so s pravo pobožnostjo molili v ta namen, tudi stari oče, ki se je ravno prej še hudoval nad sinom. Komaj pa odmolijo in se prekrižajo, udari jim nenavaden krik na uho. Vsi se spogledajo. Čuj, in zopet! Groza jih obide. Kaj je pač to?

Stari oče, ki se je hotel pokazati nekoliko bolj pogumnega, izpregovori:

»Nič ni bilo! Burja tuli tako neznansko!«

»Eh, oče, to ne more biti burja,« pripomni gospodinja.

»Ta glas se je natanko razločeval od bučanja burje.«

»Potém se je pa kaka lisica priklatila sem v obližje!«

»Tudi to ne vém, če bo, oče,« ugovarja snaha in zre še vedno nekako preplašeno proti oknu. »Ravno tako se mi je zdelo,« nadaljuje, »kakor da bi kdo v strašni sili in že ves obupan klical na pomoč. Besed sevéda ni bilo nič razločevati, pa kedar je človek v smrtni sili, navadno samo vpije, toliko da bi pozornost obrnil náse. Kdo vé, ali ni kak človek zašel semkaj?«

»E, kdo neki bo stikal nocoj tod okoli! Kdo pa ima iskati kaj pri nas? K večjemu kak tat, pa še tisti si bo premislil, predno poskusi svojo srečo na naši beračiji. Sicer pa tatú ni škoda, če zmrzne. Kar spat pojdimo!«

»Oh, morda so pa oče,« vikne kar tako brez pravega premisleka dekletce.

»Kaj blebetaš?« obregne se nad njo stari oče. »Saj ravno nocojšnji večer si je izbral, da pride domú, ko je imel že toliko lepše priložnosti!«

»Ali nekaj bi se moralo vendar le storiti,« pripomni gospodinja, katero je hčerkinja opomnja čudno pretresla. »Naša krščanska dolžnost je, da pomagamo tistim, ki so v stiski in nevarnosti!«

»I kaj pa hočeš vendar storiti, no, pa povej!« odvrne stari Samotnež že precej nevoljen. »Ali naj grem jaz ven v to strašno noč, in naj blodim po snegu ter iščem tistega, ki ga najbrž nikjer ni. Ali pa pojdeš ti, ali ta tukaj? Še tega se manjka, da jeden nas obtiči v snegu, pa za nič in zopet nič. Še enkrat vama rečem, da to ni bil človeški glas. Lisica je bila, ali pa celó volk. Bodimo veseli, da smo na varnem. V takem času ni, da bi zverino srečaval. Kedar je sita, ogne se te, če pa je lačna, je druga! Lepo k počitku pojdimo, pa je!«

Začnó se slačiti, toda Neži vse to ni šlo prav v glavo. Vlekla je na uho, če bode še kaj slišala, a zaman. Vendar je bila prepričana, da je kak človek klical na pomoč, in vest ji ni dopuščala, da bi šla kar tako spat. Reče tedaj še enkrat:

»Kaj pa, ko bi skoz okno zaklicali, morda dobimo kak odgovor!«

»Pa te bo že slišal! Boš li ti prevpila burjo, ki si vsa bolehná, ali pa jaz, polomljen starec. Kar pomiri se in vlezi se spat. Naše pomoči ne potrebuje nihče, in če bi bil kdo v stiski, ne more zahtevati od nas, slabotnih ljudij, da bi se podajali zanj v nevarnost. No, pa ko bi res kaj bilo, saj bi ne rekell Pa ni in ni! Zakaj pa zdaj več ne kliče? Če bi

bil res kdo, ne bil bi se samo dvakrat oglasil, o tem si lahko prepričana.«

»Jaz pa vem, kaj storimo,« oglasi se zopet dekletce. »Svetilko prižgimo, pa jo v kot na oknu postavimo, da bo videl kam iti, če je res kdo!«

»Otrok, to pa ni slaba misel,« reče mati. »Saj je še nekaj sveče domá. Če tudi ne privabimo nikogar, naj gori pa za duše v vicah! Oče, kaj pravite?«

»Prižgite jo, če hočete! Zoper to nimam nič. Pa zgorela bo zastonj, to vama povem!«

Gospodinja poseže nató po malo svetilko na polico, prižge jo ter jo postavi tako v kot okna v zatišje, da je burja ni mogla lahko ugasniti ali prevreči.

Potolažena se nató spravi v posteljo.

Dober četrť ure so morda ležali, ko se gospodinji zazdi, da je nekdo potrkal na vežna vrata.

»Ali ste slišali, oče?«

»Kaj čem slišati?«

»Nekdo trka!«

»Kaj še? Burja buta ob vrata!«

V tem hipu se pokaže pri oknu, na katerem je stala svetilka z gorečo svečo, človeška podoba, in nekdo potrka na šipo.

Gospodinji zastane glas, da ne more izpregovoriti nobene besedice. Starec pa se oglasi in vpraša:

»Kdo je?«

»Odprite!« odgovori prikazen zunaj s slabim glasom. Zdaj skoči gospodinja po koncu, vzame svetilko z okna in hiti odpirat vrata. Nekaj trenutkov pozneje je bil tujec, poln snegá po obleki, na gorkem. Predno more kaj izpregovoriti, zdrkne onemogel na tla. Toda opomore si kmalu toliko, da se s pomočjo gospodinje in opirajoč se z roko ob klop spravi po koncu ter se vsede k peči. V tem sta bila vstala tudi deklica in stari oče. Na pol oblečena in čudeč se, bližala sta se nepoznanemu tujcu. Ta vzdigne tresoč se desnico in jo položi dekletu na glavo. Marijanica pa vpre oči vanj, zgane se in zakliče iz polnega grla:

»Oče! oče!«

V tistem hipu so ga spoznali vsi, in žena je objela svojega moža, a oče je stiskal roko svojemu sinu.

Bile so za trenutek pozabljene bridke ure preteklega časa, in le zavest, da je tu tisti, o katerem sta mislila, da ga ne bosta videla nikdar več, prešinjala je tako ženo, kakor očeta.

Nekoliko časa je še trajalo, predno je mogel mladi

Samotnež izpregovoriti. Premražen ravno ni bil, saj je bil poten po vsem životu, ko se je boril z burjo in z zameti, a utrujen je bil tako, da se je komaj držal po koncu, in še vedno je grozno sopihal vsled prestanega napora. Pomagali so mu, da se je preoblekel, potem pa je žena naglo napravila ogenj in mu zavrela nekoliko kave, ker drugega takega ni bilo pri hiši, da se okrepča. In res se je, ko jo je bil popil, počutil precej bolje. Akoravno je bil hudo truden, vendar ni maral iti precej v posteljo, če so mu tudi prigovarjali. Hotel se je nekoliko nagledati svojih in tudi pomeniti se z njimi. Oni pa so radovedni čakali, kaj jim pové. Radi bi bili vedeli zlasti, kako je prišlo, da je ravno na nocojšnji večer dospel domú. Toliko, da mu niso z obraza brali njegovih skrivnostij, tako pazljivo so vpirali vanj svoje poglede. On pa začne:

»Ni dosti manjkalo, pa bi bil komaj petdeset korakov od doma obtičal v snegu. Ko bi ne bil ugledal luči, bil bi izgubljen. Nič nisem vedel, kje sem, in popolnoma sem bil že obupal. Sam Bog vam je vdihnil to misel, da ste postavili luč na okno. Truden sem bil že tako, da me niso noge nič več držale, in popolnoma sem se bil udal v svojo usodo. Bil sem prepričan, da je prišla moja zadnja ura. Ko pa ugledam tako blizu luč, prešine mi nova neznana moč vse ude. Res je to, kar pravijo, da upanje človeka poživlja in krepča. Ko sem opazil, da nimam več daleč do doma, začel sem se z nova izkopavati iz snega, noge so mi postale zopet krepke, in bil sem prej, nego bi si bil mislil, pri vas. Oh, kako sem hvaležen Bogu za čudovito rešitev. Vi si ne morete predstavljati, kako je hudo, ako gre človek, popolnoma zdrav, gotovi smrti v naročje. Nobene pomoči, nobene nade ni bilo več záme. Blodil sem iz doline gor več kakor štiri ure po snegu sem ter tja, kajti ob štirih sem šel v stran, in zdaj bo že deveta ura, in bil sem uverjen, da sem pot izgubil, in da hodim okoli hriba, namesto da bi bil šel naravnost navzgor. Sam moj angelj varuh me je vodil, da sem naposled vendar prav prišel. Iskal sem zdaj na levo, zdaj na desno izhoda iz grozних zametov, videl pa in razločeval nisem ničesar v tej strašni temi. Ko bi ne bil dospel tako blizu doma, bi mi tudi luč ne bila nič več pomagala. Iz večje daljave bi je niti videl ne bil, pa tudi če bi jo bil, nedostajalo bi mi bilo močij priti do tod, in le še hujše bi mi bilo umreti, ko bi bil vedel, da ste blizu mene, pa mi ne morete pomagati. Toda povejte mi, kako ste prišli na to misel, da ste prižgali luč?«

»Molili smo rožni venec,« odgovori žena, »in ravno smo izmolili še jeden očenaš in češčeno Marijo za te, ko smo začuli izmed tuljenja burje čuden glas. Nikakor si nismo mogli razložiti, kaj bi bilo to!«

»O, jaz sem pa vedela, da ste vi, oče,« poseže hčerka vmes, »in zató sem rekla, da prižgimo in postavimo luč na okno.«

»Ali je res? Ti, moj ljubi otrok, prišel si na to srečno misel? Tebi se imam zahvaliti za življenje?«

»Res je prišla ona na to misel, res,« potrđita oče in žena.

»I pa kako si vendar to vedelo, ljubo dete, da se jaz bližam domu. To se mi zdi jako čudno!«

»Jaz sama ne vem, kako sem vedela, ampak vedela sem,« odgovori hčerka. »Ko so mati molili za to, da bi vas Bog pripeljal na pravo pot, zdelo se mi je, da greste po napačni poti gor proti naši hiši. In veste, prav takega sem vas videla, kakor ste zdaj, z brado, ktere prej niste imeli.«

»Oh, sam Bog te je razsvetlil, drago dete! Poslužil se je tebe, da me reši grozne smrti. Kako naj ga primerno zahvalim za toliko dobroto?«

Vsi so bili ganjeni, ker so bili uverjeni, da je bila tu res božja roka vmes.

»Toda,« jame čez nekoliko časa zopet gospodar, »nekaj mi moraš, žena, vendar razložiti. Da ste se me v molitvi spominjali, ne zdi se mi čudno, saj sem tudi jaz vsak dan molil za vas, ali tega, da ste molili za to, da bi me Bog spravil na pravo pot, kakor pravi Marijanica, ne morem prav umeti. Sicer je bila ta prošnja, ktero ste pošiljali k Bogu, res prav na mestu, in ne dvojim, da jo je uslišal, toda ker nisi vedela, da iščem pota proti domu, morala je imeti tvoja želja tudi še neki drug pomen. Prosim te, povej, kaj si mislila s tem?«

»O tem pa nocoj ne bomo govorili, dragi mož!« odvrne žena, in čelo se ji zmračí. Spomnila se je ob tem njegovem vprašanju zopet na žalostno preteklost, in ta spomin ji je skalil prvo veselje, ki ga je občutila vsled moževe vrnitve. »Že precej je ura,« nadaljuje, »in ti potrebuješ po tolikem trudu počitka. Jutri si že še vse natančneje dopovemo. Povedal nam boš tudi ti, kaj vse si doživel, odkar si se bil ločil od nas. Sedaj pa pojdimo spat!«

S tem predlogom so bili vsi zadovoljni. Odpravili so še kratko molitev v zahvalo Bogu za čudno rešitev in nató se vlegli k počitku.

IV.

Drugi dan ni več snežilo. Oblaki so se bili razpršili, in nebo je bilo čisto, kakor je le na Krasu ob zimskem času. Vendar burja je še vedno divjala in dvigala tu sneg nakvišku, tam ga zopet trosila po tleh. Na nekterih krajih se je silovita sapa globoko zajedala v snežno plast, da so bile sem ter tja videti jame, podobne tistim, iz katerih se dobiva pesek; zopet na drugih krajih pa je bila snežna odeja tako gladka, kakor površina kakega jezera, kedar ga tudi najlažji zračni dih ne vznemirja. Najlepše pa je bilo videti nektera drevesa, katerim so samo veje štrlele iz snega, vse drugo je bilo zakopano v njem.

Samotneževi niso navzlic velikemu prazniku mogli k službi božji. Ne da bi se bili toliko burje same na sebi bali, ampak iz zametov, ki so jih obdajali, ni bilo nikakega izhoda. Sicer pa je bila tudi župnijska cerkev že toliko oddaljena od njih, da je bila pot do nje pri vsakem slabem vremenu precej utrudljiva. Prigodilo se jim je že večkrat, da so morali biti včasih kako nedeljo, zlasti po zimi, brez maše. A da niso mogli na tak svet dan v cerkev, kakor je bil danes, bilo jim je posebno hudo. Izkušali so domá nadomestiti molitev, ki bi jo bili drugače opravili v cerkvi, in zató so ves čas, ko so mislili, da se daruje sveta maša, prav pobožno molili.

Ko so tako po svoji moči zadostili svoji krščanski dolžnosti, obrnili so svojo pozornost zopet bolj pozemeljskim stvarcem. Mati se je pečala s kuhanjem in je hodila pridno gledat pred peč, da bi se ji kaj ne prismodilo, ali pa vzkipelo; stari oče se je tiščal pri peči in je vlekel iz nove pipe, katero mu je bil prinesel sin iz Amerike, dim ne baš posebno lepo dišečega tobaka, Marijanica pa je v jednomer gledala očeta, kakor bi se ga ne mogla nagledati, a on sam je hodil po sobi gor in dol in je včasih globoko vzdihnil. Kedar je žena prišla izpred peči, pogledal jo je nekako zvedljivo in se čudil po tistem njeni izpremembni. Kako je še cvetela, ko jo je bil zapustil, in kakšna je zdaj! Kaj je pač temu vzrok? Neprijetne misli so se mu podile po glavi! Pa tudi ona je vprla sem ter tja nekako nezaupljivo svoj pogled vanj, kakor bi ji kaj ne bilo jasno. Videti je bilo, kakor bi drug drugega rada kaj vprašala, pa da si ne upata. Posebno čudno pa je bilo, da je bil stari Samotnež danes tako tih, ko je bil sicer vedno zeló zgovoren. Sin je v jednomer pričakoval, da ga začne kaj izpraševati, toda on je trdovratno molčal.

Veseli so bili gotovo vsi, da so po tako dolgem času bili zopet enkrat vsi skupaj, toda to veselje ni bilo popolno. To se je vsem videlo na obrazu. Nekaj jim je še ležalo na srcu, česar so se morali iznebiti, in to bi bili radi vsi storili, tako gospodar, kakor njegova žena in njegov oče, ali nobeden ni vedel, kako začeti, da bi se to zgodilo. Treba je bilo jednemu kakor drugemu staviti vprašanja, ki niso bila nič prav prijetna. In tega se je tudi vsak kolikor toliko bal, da bi se to ne izpremenilo v gotovost, kar je bilo že kot negotovo tako bridko in grenko.

Neka môra je tedaj ležala vsem na prsih, in to je bilo krivo, da jim južina, kakor je bilo videti, ni prav dišala. Sevêda je bila tista zeló priprosta in nikakor božičnemu dnevju primerna, toda to samo na sebi nikakor ni bilo krivo, da so drug za drugim tako hitro položili žlico na mizo. Ko bi bili še naprej tako molčali, bili bi imeli brez dvojbe zeló dolgočasen popoldan. Toda to je bilo gospodarju naposled preveč. Čeravno se je moral nekoliko siliti, nasmeje se vendar in reče:

»Molčimo pa tako, kakor bi nam bili prirastli jeziki, in kakor bi si ne imeli ničesar povedati izza tega dolgega časa semkaj, odkar se nismo videli. Sicer pa si mi ti, ljuba ženka, še od sinoči na neko vprašanje dolžna odgovora. Saj veš še, čemu sem se čudil! In pa to mi tudi precej povej, zakaj izgledaš tako slabo. Si bila li bolna?«

»Predno povem jaz kaj tebi, je pač dolžnost, da nam ti poveš, kako se ti je godilo, odkar si nas bil zapustil,« odgovori žena.

»Tako jel« pritrđi stari Samotnež. »Ti nam kaj povej, ti! Mi ti ne bomo imeli dosti praviti, saj veš, kako je domá! Nam se ni moglo kdo ve kaj pripetiti; drugače je bilo s teboj v daljnem svetu. Ker si se nas tam tako malo spominjal in si nam tako malo sporočil o sebi, imel nam boš precej pripovedovati. Upam, da nimaš povedati neprijetnih stvari. Zaslužek si imel nemara dober. Saj drugi so se vedno hvalili, ki so pisarili domú.«

Mlademu Samotnežu se stemni nekoliko obraz. Ozre se resno v ženo, potém pa reče:

»Jaz sem dosti trpel in mnogo bridkega užil, odkar se nismo videli.«

Ta začetek njegovemu očetu, kteremu je šlo pred vsem za to, je li sin prinesel kaj denarja domú ali ne, ni bil nič po volji; zató poseže nekako hlastno vmes, rekoč:

»Kako to? Jaz sem pa vedno mislil, da se ti dobro in morda še predobro godi.«

»Povem vam ob kratkem, kako se mi je godilo,« odvrne sin mirno. Čutil je, da govori iz očeta neka nestrpnost in pa trpkost; zató se je hotel potruditi, da bi ga ne razdražil.

»Kako pot sem imel do morja, potém čez morje, in kako je bilo od začetka v Ameriki, popisal sem vam v svojem prvem pismu. Ni vse tako ne, kakor ljudje pripovedujejo! Človek bi mislil, da se samo med in mleko cedita po Ameriki, pa ni tako. Prve čase mi je huda predla. Jedinó dobro je bilo to, da nas je bilo več skupaj, in da smo dobili že tam znanca, namreč Žagarjevega Matijo. Toda ta sam ni imel zaslužka, ko smo prišli tja. Pravil je, da je tovarna, v kateri je delal, pogorela, in da je prišlo hkrati več sto delavcev ob kruh. Bilo je treba tedaj čakati, da se zopet kaj odprè. In čakali smo dolgo, predno smo prišli do dela. Bilo je včasí človeku, da bi bil obupal. Ko bi ne bili dajali drug drugemu poguma, ne vem, kaj bi se bilo zgodilo, in kaj bi bili počeli. No, naposled smo pa le dobili posla. Toda, kdor meni, da se v Ameriki z lahka kaj zasluži, moti se. Zaslužek je v primeri z našim tukaj res lep, ali zató se mora pa tudi vse drugače delati, nego pri nas. Da človek zmaguje vse to delo, mora tudi dobro živeti, in živež tam ni po ceni. Prav lepo se torej sliši, da kdo zasluži tri ali štiri dolarje na dan, ali če se jemlje v poštev, koliko človek pri tem trpi, in koliko mora izdati za hrano, je stvar precej drugačna. Komur ni sila, naj ne hodi v Ameriko. To je le za ljudi, ki si tukaj nikakor ne morejo pomagati. Naposled se tam sevèda, ako ima človek srečo, nekaj prisluži. Jaz sem bil, hvala Bogu, zdrav, da sem lahko prenašal ves trud in trpljenje, in tako je bilo mogoče, da sem vam štiri mesece potém, ko sem vam bil prvič pisal, mogel poslati že nekaj za silo domú.«

Žena in oče ga pri teh besedah začudjena pogledata.

»Kaj praviš?« reče zadnji, ko je bil vzel pipo iz ust in jo v desni roki med palcem in kazalcem držeč dvignil kvišku, kakor bi hotel sinu zapretiti. »Vraga si ti domú poslal, pa ne denarja! Le ne imej nas za tako neumne! To bi vsakdo lahko govoril! Ko bi bil kaj poslal, bili bi tudi prejeli! Zakaj se pa drugim nič ne izgubi na pošti? Res, lepo si nas pustil na cedilu! Ali sem jaz zaslužil kaj takega od tebe na stara leta? Ne da bi me podpiral, obesil si mi še ženo in otroka na vrat! Prav lepa je tá, zarés!«

Starčku se je poznalo, da je iz njega bruhnila že dolgo zadrževana jeza.

V tem ko je mladi Samotnež vsled teh besed očetovih strmel in ni vedel prav, kaj bi odgovoril na to, izpregovori njegova žena, rekoč:

»Oh, oče, ne togotite se! Čakajte, naj vse pové!«

»Naj pové, kar hoče; jaz mu ničesar ne verjamem,« obregne se starček in se obrne na pol od mize v stran.

»Verjemite, ali ne verjemite,« izpregovori nekoliko potr zopet sin. »Poslal sem vam tistikrat sto dolarjev in pisal sem vam še nekolikokrat za tem, ne da bi bil dobil kak odgovor na to.«

»Tako, zdaj si pa ti tisti, ki je nam pisaril,« pripomni oče zaničljivo. »In mi, kolikokrat smo ti pa mi pisali, pa tudi nikdar nismo dobili odgovora. To je pa res čudno! Neža, ali ti verjameš vse to! Daj, daj, objemi vendar svojega ljubega moža in zahvali ga, da je bil tako dober, in da nas je tako obsipal z denarjem!«

»Moj Bog!« vzdihne žena, kateri je bilo hudo, da se je na tak svet dan vnel prepir.

Mlademu Samotnežu pa šine neka misel v glavo. Čelo se mu stempi in ostro pogleda svojo ženo. Spomnil se je, kaj mu je Žagarjev Matija pravil in namigaval o njej. Kaj pa, ko bi bila ona ravno tako, kakor je njega, tudi očeta goljufala? Ni li mogoče, da je denar in njegova pisma sama prejela in jih pred očetom zatajila, pisem pa, ki so jih njemu pisali, na pošti niti oddala ni, samo zató, da bi njega ne bilo več nazaj? Nekako pikro reče torej:

»Kar sem trdil, je res, in če še tako ugovarjate. Ravno tako pa je tudi res, da jaz od vas niti jednega pisma nisem prejel. Morda pa se stvar pojasni, če povém, kar mi je pravil v Ameriki Žagarjev Matija.«

»Radoveden sem!« reče oče in jezno pogleda sina.

»Kar začni!«

»Ali niso ta leta, ko mene ni bilo domá, tod gozdov posajali?«

To vprašanje je stavil ženi, toda odgovoril mu je oče:

»Kakor tudi že prej več let.«

»No dà, zasajali so jih tudi prej že, ko sem bil še jaz domá, ali nekaj drugega je pri tej stvari. Pogozdovanje je nadzoroval zadnji čas neki drug, prav mlad logar!«

»Kaj nas to briga?« zatogoti se oče.

»Mogoče, da vas, oče, to ni brigalo, pa brigalo je morda

koga drugega. Čudno je gotovo, da se je tolikokrat zglašal tukaj.«

Žena je hkrati razumela, kam merijo moževe besede. Bil jo je pri zadnjih besedah tako nekako pomenljivo pogledal, da ni mogla več dvojiti o tem, da jo sumniči. Kri ji šine v obraz, pomolči nekoliko, kakor bi zbirala moči, potem pa reče z milobnim glasom:

»Janez, Janez, kako sem zaslužila to?«

In solze se ji vderó po licih.

»Kdo, praviš, da ti je to natvezel, kdo?« vprašuje starček, kteremu se je začelo tudi nekaj svitati. »Ali se ti blodi, ali kali? Pri nas, da se je kdo zglašal? To je laž! Laž je to, ti jaz povem!«

»Kdo mi je to povedal? Žagarjev mi je pravil to — in še mnogo drugega.«

»Aha, ta lopov!« vzklikne starec. »Nima zaman takega očeta. Saj je star pregovor, da jabelko ne pade daleč proč od debla. Pa lesnika tudi ne. Saj ni, da bi primerjal z jabelki to svojat. Lepo si se mu vsedel na limanice! Pa še svaril sem te pred njim, če se ne motim, predno si odšel. Kar molči mi o tem, kar ti je ta pravil! Da te sram ni, s takimi mislimi prestopiti prag svoje hiše! Ali ne vidiš, kakšna je tvoja žena, vsa bolna od bridkostij in skrbij? Pa sevéda, kakoršen je človek sam, tako misli o drugih. Pokaži, pokaži, Neža, tisto pismo! Bomo videli, kaj k temu poreče!«

»Oh, pustimo rajši to, oče!«

»Nič, le sem s tistim pismom! Bo vsaj znal, kaj mi vemo o njem.«

»Kako pismo je to,« vpraša mladi Samotnež začudjen.

»Če ga hočeš videti, pokažem ti ga,« odgovori žena, še vedno ihté. Bila je prepričana zdaj, da je, kakor njo, tako tudi njenega moža nekdo obrekoval.

Gre torej v skrinjo po pismo in ga izroči možu. On čita in med čitanjem kmalu zarudi, kmalu prebledi. Naposled odskoči od svojega sedeža, udari s pestjo ob mizo in vzklikne:

»O ti zlodejski človek, ti! Zares, prav pravite, to je lopov najgrše vrste!«

»Kdo?« vpraša oče.

»Žagarjev! To je njegova pisava. Zdaj je vse jasno! Ženo je grdil pred mano, mene pred njo! Oh jaz norec! Se vé, se vé, zdaj je vse jasno!«

»Meni pa še ni vse jasno,« pripomni starček. »Ne

morem si namreč misliti, kako pride, da nismo dobili mi tvojih pisem in ti zopet naših ne. Tudi to je čudno, kam bi bil tisti denar prišel, ki praviš, da si nam ga bil poslal.«

»Le potrpite, takoj vam bo vse jasno. Stvar je ta. Ono človeče je bilo z mano od vsega početka grozno prijazno. Šel mi je na roko, kjer je le mogel in znal, tako da sem mu moral zaupati. Pošta je bila pol ure oddaljena od tistega kraja, kjer smo mi delali. Žagarjev je pogostoma tja zahajal. Nosil ni samo svojih pisem na pošto, temveč tudi pisma drugih delavcev. Ravno tako je zopet s pošte prinašal, kar je prišlo za tega ali drugega. Zató so mu kaj malega plačevali. Tudi meni se je ponudil, da mi hoče nositi pisma na pošto in s pošte. »Žakaj bi oba čas izgubljala?« rekel je. Od mene ni hotel nobenega plačila. Zaupal sem mu in izročal pisma in denar, ne da bi bil slutil kaj hudega. Storil sem to tem rajši, ker sem, kedar sem imel nekoliko časa, rajši počival, ali pa sem šel v kako cerkev, da sem malo pomolil. Saj za molitev je v Ameriki tako malo časa! Čudno se mi je zdelo, da ne dobim od vas nikakega odgovora. Toda ta malopridnež si je znal pomagati. Ko sem mu nekdanj opomnil, da me skrbi, ker mi z doma nihče nič ne piše, začel je zavijati oči in se delati, kakor bi Bog zna kaj vedel. Jaz sem bil radoveden, in ko sem nekaj časa silil vanj, da naj pové, kar mu je znanega, stisnil mi je roko, kakor najboljši prijatelj, in mi rekel:

„Smiliš se mi! Že davno bi ti bil povedal, ali nisem te hotel žaliti. Dobil sem pismo z doma, v katerem stojé čudne stvari o tvoji ženi. Sežgal sem ga precej, da ne bi prišlo komu v roke, in da ne bi še drugi zvedeli kaj o tem. Saj veš, da ni prijetno, ako se človeku za hrbtom govori vse mogoče. Storil sem za te to, kar bi bil vsak dobri prijatelj. No in tudi tebi bi ne bil povedal o tem — toda naposled je morda vendar le boljše, da veš, pri čem si.“

No in potém je še pravil o nekem mladem logarju, ki se tukaj zglašá, in še mnogo drugih rečij. Kaj sem hotel? Pisal sem še nekekrati, a ko še vedno ni bilo nobenega odgovora, moral sem verjeti, kar se mi je pravilo. Zdaj je vse jasno. Moja pisma na pošti ni oddajal, vaša pa, ki jih je dobival, je uničeval.«

»Pa o denarju ti je moral prinesiti vendar potrdilo ali receptis!« pripomni oče, ki se ni dal tako lahko prepričati.

»Nič ni prinesel! Bila je tisti dan, ko je nesel moj denar na pošto, huda nevihta, kakoršne so v Ameriki po

nekterih krajih zeló pogostoma. Ko pride torej s pošte domú, reče mi:

„Nekaj neprijetnega se mi je dogodilo. Glej, sapa mi je iztrgala recepis iz roke, in nisem ga mogel več dobiti. Zašel je v vrtinec, in Bog ve, kam ga je zaneslo!“

„Naj ga,“ rečem jaz, nič hudega sluteč. Kako sem bil vendar bedast! Denar je ravno tako malo oddal kakor pismo in vtaknil ga je v lastni žep. Človek ni nikoli dovolj previden!«

»Da bi ga strela, peklenškega tatú!« zarohni starec, kteremu je bilo zaradi denarja najhujše. »Kako bi bili mi potrebovali tisti denar! Pa še tolarji, praviš, da so bili! I no, zakaj pa nisi vendar prej prišel domú?«

»Še druga nezgoda me je bila zadela. Zdaj sem prepričan, da jaz nisem bil za v Ameriko. Tam mora biti človek premeten in previden, pa na nikogar se ne sme zanašati. Jaz sem bil vse preveč zaupljiv. Od tistega časa, ko mi je bil oni te stvari zašepetal na uho, delal sem še pridneje nego poprej. Prislужiti sem si hotel, kolikor bi se dalo, in se potém, ako bi me Bog ohranil pri življenju, napotiti domú. S praznimi rokami nisem hotel priti v svojo domačijo. Nekoliko upanja sem še vedno imel, da ni vse res, kar govoré ljudje, čeravno si nisem mogel razložiti, zakaj ne daste nič slišati o sebi. Imel sem tako sčasoma zopet tri sto dolarjev, to je čez 600 naših goldinarjev, na strani. Shranjen sem imel denar v svoji skrinjici, ktera je bila vedno zaklenjena. Namerjaval sem že, da bi se bil s tem denarjem napotil domú, a ko hočem nekega večera denar zopet prešteti, ni ga bilo nikjer. Prevrnil sem po skrinji vse neštetokrat, a zaman. Listnice in denarja ni bilo. Stanoval sem z več delavci skupaj. Tudi Žagarjev je bil z nami. Ko vidi ta, da jaz pogrešam denar, odpre tudi on svojo skrinjo ter išče in išče, hkrati pa začne glasno tarnati in vpiti, da je tudi njemu ukraden denar. To je dalo sevéda povod, da so tudi vsi drugi preiskali svoje skrinje, toda nobeden ni ničesar pogrešal. Bila sva torej samo midva okradena.«

»Kaj govoriš „midva“?« poseže oče vmes. »Oni pasjedlakec te je okradel, potém se je pa tako delal, kakor bi bil še sam okraden. Na glavo si bil padel, da nisi precej tega izprevidel. Jaz bi ga bil takoj zagrabil za vrat in zakričal nadenj: „Sem denar! Ti si tat in noben drug!“ In glavo stavim, da bi se bil prestrašil in tatvino obstal. Oh, pa nisi za nič ti! Čez šest sto goldinarjev praviš? Jej, jej, kak denar je to!«

»Zdaj sem sam uverjen,« nadaljuje mladi Samotnež, »da me je okradel on. Še najlažje me je on, ker je vedel, kje imam denar shranjen. Posebne težave mu ni delalo, preskrbeti si ponarejen ključ, ker je mojega dostikrat videl, in prav lahko je mogoče, da je s svojim lastnim ključem odprl, ker sta si bili moja in njegova skrinjica zelo podobni in sta bili tudi ključavnici skoro jednaki. Sevéda, zdaj je lahko, tako sklepati, ko ga natanko poznam, ali tedaj bi bil glavo stavil, da je vsak drugi prej tat, nego on. Sladkati se mi je znal tako, da sem ga moral imeti za svojega najboljšega prijatelja. Svojo lastno nesrečo sem pozabil nad njegovo. Jenjal sem tožiti nad svojo izgubo in tolažil sem njega. Res, več usmiljenja sem občutil zanj, nego záse. Kako je človek včasih nespameten!«

»O nespameten, nespameten!« potrjuje oče. »Pa ko sem ti še pravil, da se ga varuj! Oh, tistih šest sto goldinarjev meni ne gre iz glave! Kako bi se bili mi opomogli z njimi!«

»Veste, da je tudi meni hudo zaradi denarja, kajti mnogo truda in potú me je stalo, predno sem zaslužil toliko. A to bi mu še odpustil, toda da je lagal čez mojo ženo, to me navdaja z največjim srdom. Zavest, da sem izgubil svojo ljubljeno ženo, navdajala me je še vse z večjo bridkostjo in grenkobo, kakor izguba težko prisluženega denarja. O to so bili grozni dnevi in še groznejše noči, ki sem jih preživel v tej napačni veri!«

»Dragi mož,« oglasi se zdaj žena, obrisavši si solze iz očij, »tudi jaz sem trpela, neznansko trpela. Toda pustimo zdaj to. Odpustimo svojim sovražnikom in prepustimo jih sodbi neskončno pravičnega Boga. Če je zaslužil kaznen, zadene ga gotovo. Jaz mu je ne želim, Bog vé, da ne. Saj zdaj je prestano najhujše. Našli smo se zopet, in ako smo se nekaj časa pogrešali, nadomestimo to s tem, da se bomo imeli zdaj še rajši, nego smo se. Hvalimo Bogá, da je prišlo naposled tako, in da te je rešil grozne smrti. O kako hudo bi bilo, ako bi bil ti obtičal v snegu in bi se ne bilo vse to pojasnilo!«

»Imaš prav, draga žena! Bogu moramo biti hvaležni, da nas je varoval s svojo vsemogočno roko. Lahko bi bilo še vse drugače prišlo. Tudi meni je bila ta misel najbolj grozna, da moram umreti, ne da bi poprej govoril s teboj in te vprašal, kaj je na oni govorici. In kako lahko bi se bilo zgodilo, da bi bil zmrznill Saj so mi bile že vse moči pošle.

Toda Bog vas je uslišal, ko ste prosili, da bi me pripeljal na pravo pot. Sicer zdaj razumem, kaj ste imeli s tem v mislih, a ker nisem bil izgrešil na ta način poti, pomagal mi je pa Bog v drugem oziru na pravo pot. To misel vam je bil sam Bog poslal, da ste mi postavili luč na okno. Brez tega bi bil izgubljen! Pojdi sem, drago dete, da te stisnem v svoje naročje, kajti tebe se je Bog poslužil, da me je rešil!»

Izrekši to, dvigne hčerko s tal in jo presrečno in s solznimi očmi stiska na svoje prsi.

»Vse bi bilo, vse,« mrmra na pol glasno stari oče, »samo tistih tolarjev je škoda! Da bi ga —!»

»Le pomirite se, oče,« tolaži ga sin, »saj nisem prišel prazen. Delal sem z nova pridno, no in dosti manj, nego pet sto goldinarjev, ne bo, kar sem prinesel s seboj.«

Zdaj se tudi starčku zasvetijo od veselja oči.

»A tako!« izpregovori, v sina strmeč. »To je pa že nekaj, to! Kosmata kapa, pa mora biti vendar le dosti denarja in dobrega zaslužka v Ameriki, kajti toliko bi se pri nas ne dalo zaslužiti. Škoda, da sem tako star! Ko bi bil mlajši, precej bi jo potegnili tudi jaz tjakaj!«

»In vendar bi jaz nikomur ne prigovarjal, da naj gre v Ameriko. Kakor sem že prej omenil, so zaslužki tam res lepi, ako ima človek srečo, da dobro naleti. Ali delati se pa tam mora tudi vse drugače, nego tukaj. Za dolgo časa bi človek tolikega napora ne prenašal. Še celó hudo pa je, če človek dela ne dobi, kar se tudi premnogokrat zgodi. Vi ne veste, koliko ljudij jemlje tam vsega hudega konec, in marsikdo se je že bridko kesal, da se je napotil tako daleč čez morje!«

»No, ti bi se ne bil imel pritožiti, da nisi prišel onemu capinu v pest,« pripomni oče, ki nikakor ni mogel pozabiti onega denarja, ki je bil sinu ukraden. »Toda to ti povem, poslušaj me dobro, poštene smrti ta ne bo umrl. Jaz ga že vidim, kako binglja na vislicah.«

Mož in žena nista mogla kaj, da bi se ne bila tem besedam nasmejala. Bile so s tako gotovostjo izgovorjene, da je človek moral misliti, da res ne more priti drugače.

»Vi ste hud sodnik, oče,« ponorčuje se sin.

»Le smejaj se, le, boš že videl! Ne bo nikdar dolgo, da ga doseže božja roka!«

»Naj se zgodi, kar je božja volja,« reče gospodinja. »Pustimo ga zdaj v miru tam, kjer je, in ne dajmo si kratiti veselja po njegovem spominu. Saj našli smo se prav za

prav še le sedaj, ko se je vse med nami pojasnilo. Bodimo veseli, saj imamo dovolj vzroka za to!«

»Res je tako!« pritrđi mož. »Moje srce se je še le sedaj prav razvedrilo, in še le sedaj se prav veselim svoje sinočnje rešitve. Oče, pustite tudi vi že enkrat te temne misli, in nikar vam ne bodi tako žal onega denarja. Ko bi okraden ne bil, bil bi prišel malo prej domú, to je res, a drugega razložka bi ne bilo posebnega. Kaj bi se tako togotili zaradi tega!«

»No se vé! Kaj bi mi ne bilo žal za toliko denarja! Pa vesel sem vendar tudi jaz; nikar ne misli, da nisem! Samo škoda, da smo tako zameteni. Kozarec vina bi se nam prilegel na to veselje.«

»Le potrpite, oče; kakor hitro bo mogoče, pojdem ponj in prinesem najboljšega, kar se ga dobi. Prileglo se nam bo tudi pozneje, saj upam, da našega veselja ne bo tako kmalu konec.«

In res je vladalo po toliki žalosti pri Samotneževih zdaj pravo in neskaljeno veselje. Srečne so se čutili in sčasoma pozabili na bridkosti, ktere so prestali, pa tudi na onega hudobneža, ki jih je bil zakrivil s svojo zlobnostjo. Celó stari Samotnež, ki je še najdalje tarnal po izgubljenem denarju in se srdil na Žagarjevega Matijo, utihnil je sčasoma. Godilo se mu je zdaj preveč dobro na strani svojega sina, da bi bil imel kaj vzroka pritoževati se, in tako se je lahko privadil pogrešati tisti denar, ki je bil ukraden sinu.

* * *

Dobre štiri mesece potém, ko se je bil mladi Samotnež vrnil domú, izvlekel je tá neke nedelje popoldne iz žepa časopis, ktereга je bil prejel na pošti, ko je bil dopoldne pri maši. Vsede se za mizo in se pripravlja, da bi ga čital. Bil je to v Ameriki izhajajoči slovenski časopis, na ktereга je bil Samotnež že tamkaj naročen, in ktereга je dobival tudi še domú. Ni bil ravno predolgo v Ameriki, a vendar se je bil toliko seznanil z ondotnimi razmerami, da je rad še kaj zvedel iz onih daljnih krajev.

Čital je že dokaj časa brez pravega zanimanja, hkrati pa mu zastanejo pri neki novici oči. Ni vedel, je li res, kar čita, ali pa se mu vse to le tako dozdeva. Prečita torej še drugič in tretjič dotično vest, ki ga je tako pretresla, potém še le se obrne proti očetu, ki je sedel ob svoji postelji in, tiho pred se zroč, vlekel iz pipe.

»Oče,« nagovori ga sin, »vaše prorokovanje se je izpolnilo!«

Starec privzdigne počasi glavo in reče celó mirno, kakor bi čisto nič drugega ne moglo biti, nego to, kar on misli:

»Ali so ga, kaj ne!«

»Koga so?« poseže zdaj žena vmes, ki je v strani na klopi sedeč šivala obleko.

»I no, Žagarjevega, ali ne?« pripomni starček. »Kaj ne, da je visel?«

»To je grozno!« reče sin še vedno zavzet. »Tega je res zadela božja roka. Poslušajte kaj se tukaj čita:

„Žalostni konec tatov. — Matija Žagar, domá z Notranjskega na Kranjskem v Avstriji, bavit se je že dalje časa s tatvino. Okradel je bil že mnogo delavcev tiste tovarne, v kateri je delal on, ne da bi mu bili prišli na sled. Pred kratkim pa je izvršil kar po vrsti nekaj prav predrznih in velikih tatvin, kar je vzbudilo veliko pozornost. Morda bi se mu bilo posrečilo, tudi sedaj še uiti zasluženi kazni, ko bi bil nekoliko počakal, da bi se bili pozabili zločini. Ali hotel jo je popihati nanagloma z ukradenim denarjem v Evropo, kar pa je vzbudilo sum. Prijeli so ga, preiskali njega in njegovo skrinjo in se prepričali, da imajo pravega tatú v pesteh. To pa, kar je zdaj sledilo, je strašno. Izročili ga niso oblastvu, da bi ga bilo sodilo, temveč zapadel je ljudski sodbi, ki je sem ter tja v Ameriki v navadi, in ki ne pozna nobene milosti. Padli so črezenj, tolkli ga in vlekli do bližnjega gozda. Tam so mu zadržnili vrv okoli vrata in ga obesili na prvo primerno vejo. Naj bi si vzeli naši rojaki ta žalostni dogodek v svarilen vzgled!“

Ali ni to grozno?« reče gospodar, ko je prečital navedene vrstice iz časopisa.

»Prav so imeli!« pripomni stari Samotnež. »Zgodilo se je, kakor sem rekel. Drugega tudi zaslužil ni!«

»Oh, to je strašna smrt!« vzdihne žena. »Umreti tako v grehah, neizpovedan in nespokorjen. Bodi Bog milostljiv njegovi duši!«

»Rés, hudo je to,« pritrdi mož. »Poštenost je le prva stvar na svetu!« —

Prihodnjo nedeljo so se tudi gospod župnik na prižnici dotaknili tega dogodka. Bili so prejeli uradno vest o žalostnem koncu Žagarjevega Matije. Bilo ni tedaj nobene dvojbe o tem, da je novica, ktero je prinesel ameriški časopis,

povsem resnična. Gospod župnik so vzeli ta žalostni dogodek za povod, da so svoje vernike opominjali, naj se ne podajejo iz samega pohlepa, da bi hitro obogateli, v tuji svet. Rekli so, da si pošten človek lahko povsod prisluži potrebni kruh, nepoštenjak pa stori enkrat žalosten konec, naj gre še tako daleč čez morje. Svarili so jih, naj ne hodijo brez potrebe in lahkomišlno tako daleč z doma, in da naj rajši vse poskusijo domá, predno se odločijo v prekmorske dežele, kjer ne vedó, kaj jih čaka.

Bilo je videti, kakor bi se bile te besede župnikove prijele župljanov. Vsaj tisto leto potém se ni nič slišalo, da bi bil šel kdo v Ameriko. Tudi Samotnež je odgovarjal ljudem, da naj se ne podajejo v novi svet, dokler ni skrajne sile, kažoč na to, kako se življenje v Ameriki vse drugače opisuje, nego je v resnici. Sklenil je tak pogovor navadno z besedami:

»Jaz sem izkusil, kaj je Amerika. Če bi bilo tako dobro, kakor se navadno misli, šel bi nazaj. Toda kaj takega mi ne hodi na misel. Res sem bil nekaj zaslužil, a tudi trpel sem za to. Le veseli bodimo, da smo domá!«

Samotneža pa je čakalo še neko iznenadjenje. Dobremu prijatelju v Ameriki se je imel zahvaliti, da je tudi denar prejel, ktereга mu je bil ukradel oni nesrečnež, in ktereга so bili z njegovo listnico vred dobili v skrinji Žagarjevega Matije.

»Ta denar mi je kakor iz nebes poslan!« vzkliknil je, ko je prejel pošiljatev iz Amerike. »Bodi Bog zahvaljen, ki je tako očetovsko skrbel za me in mi vrnil, kar sem mislil, da je za vselej izgubljeno!«

Sedaj so bile tudi staremu Samotnežu izpolnjene vse želje, kajti včasih se je vendar le še togotil, da je bil sin prišel ob toliko »tolarjev«.

Sicer pa so si Samotneževi s tistim denarjem, kar ga je bil mladi Samotnež prinesel domú, in s tem, kar so ga zdaj dobili, prav lepo opomogli, tako da živé sedaj brez posebnih skrbi prav srečno in zadovoljno.

Blaga srca.

Zložil Anton Medved.

Ž

1.

Živel je na Gori star duhovnik
Milega obraza, sivih lās.
Bil je šestdesetič že godovnik,
A še krepko mu je zvēnel glas.
Živel je na Gori sam, oddaljen
Hrupu svetnemu, nad dvajset let,
Od župljanov svojih ljubljen, hvaljen,
Za župljane svoje oče vnet.
Knjiga bila verna mu družica,
Molil je iz nje, premišljeval,
Zvest služabnik svojega poklica,
V svoji čredi vsem je vse postal.
Ni berač noben zapustil praga,
Da si ne bi spotoma dejal:
»Ta gospod, o ta je duša blaga.
Bog bi naj mu mnogo let še dall!«
Ni se v dúševni zadregi ločil
Nihče brez hvaležnega srcá,
A gospod je vsakemu naročil:
»Mene ne, hvalíte le Bogá!«
Kedar so sijali žarki mladi,
Zelenela trava sta in les,
Trgal je po vrtu in livadi
Za zdravila cvetov in peres.

Vsem bolnikom skrbno je pošiljal
 Iz domače shrambe ozdravil,
 Dúševne bolesti je omiljal
 In telesne rane jim hladil.
 Čas beži in že mu je obetal,
 Da prestopi sedemdeset let.
 Vedno bolj je duh njegov poletal
 V mislih v lepši, ne več tožni svet.
 Kedar na večer je gledal gore
 In od žarkov rdečkasto nebó,
 V večne se zamaknil je prostore,
 Kjer ni smrti, mine vse slovó.
 Kedar je zapel večerni zvonec,
 On domolil angeljski pozdrav,
 Vzdihtil: »Konec pride, pride konec,
 Kar Gospod napravi, vse je prav.«

2.

Krasen vrt cvetlični ob župnišči,
 Skrbna roka se na njem pozná.
 Po vaséh ga na okoli išči,
 Nihče nima lepšega domá.
 Te vrtnice bele, rdeče, rmene,
 Ta vonjava sveža, lepi red,
 Te stezice, lehe ograjene,
 Móči najti ni spodobnih jim besed.
 Sredi vrta pa, glej, živa roža!
 Kdo je? Anka lepa. Ali ne?
 Saj zardela je nje gladka koža,
 Kot vrtnice cvet, katero zre.
 Pómlad, ki preveva cvetje vrta,
 Pómlad z lica tudi njej žari.
 In pomladi duša je odprta,
 Ki jo pije z modrimi očmi.
 Vrt vzgojila ta je nežna roka
 In hladnice splela si obòk;
 Saj polèg nebesnega oboka
 Kaj je lepše, kot zelen obòk;
 Od gospodove sestré jedine
 Anka je ostala sama hči.
 Brez očeta, bratovske družine,
 Vendar se življenja veseli.
 Strica sluša, njemu kuha, streže,

Vajena samote ko gospod.
 Le na njega jo na zemlji veže
 Od srca hvaležnost in sorod.
 Zadovoljna ne hlepi po družbi,
 Iz župnišča v cerkev in nazaj —
 To je njena pot jedina v službi
 In na vrt, kedar procvita maj.
 Ne. — Še jedna pot jo včasih vodi
 Doli v Selo, borno, kmetsko vas.
 Do Marijine kapele hodi,
 Da podobo nje odeva v kras,
 Da molitev tamkaj tiho moli,
 Ki jo zánjo zložil sam je stric:
 »Mati moja ti sedmere boli,
 O devica čista vseh devic,
 Ti me varuj svojega otroka,
 Da ne krenem s pota za teboj;
 Tvoja me privedi enkrat roka
 Tja, kjer vlada sin ljubeči tvoji!«
 Od kapele pa, kot srna vitka,
 Skoči do soseda urno v stran,
 Malokdaj brez skritega zavitka
 Za očeta, starca, ki leži bolan.
 Njemu strežeta postarna žena
 In jedini v hiši brdki sin.
 Ali trudna drugega bremena
 Lajšati ne vesta bolečin.
 O kakó se svoje dobre znanke
 Vselej vzradostijo vsi trije!
 O kako imé je gorske Anke
 Živo vsem začrtano v srcé!

3.

Listopad. Večer. Krog ure osme
 Veter tulil je čez plan in les.
 Sneg je metal prve bele kôsme,
 Dežne kaplje padale so vmes.
 Varno vsak je gospodar zamašil
 Okna z mahom, da bi ljuti piš
 Spavajoče dece ne prestrašil
 Pod prijetno streho toplih hiš.
 Domolila prošnja je večerno
 Anka, zabrnila v sobi ključ,

Zadnjikrat prekrižala se verno,
 Legla, ugasnila svojo luč:
 »Oh ubožec, komur je v tej noči
 Samemu hoditi daljno pot,
 Ako ni mu dóma najti moči,
 Kjer bi ga sprejeli v gorek kot.
 Mi pa smo na dobrem . . . Bógu hvala . . .
 V peči še gori . . . stric grêdo spat . . .
 Gorko je . . . a zopet bodem vstala . . .
 Oče naš, ki si . . . v nebesih, angelj zlat . . .«
 Anka spi, in angelj jo varuje,
 Veter tuli pa čez plan in les.
 Zaropoče zdajci in zahruje:
 »Obhajilo!« glas se čuje vmes.
 »Obhajilo!« Anka se predrami:
 »Bog, je li mogoče in nocoj?
 Bog nas váruj, Bog ostani z nami! —
 Kam pač? Obhajilo? Striček moj!«
 Anka gre odpirat vrata vežna,
 Sobna odpre góspod Valentin.
 Dé cerkovnik: »Pot nazaj bo brežna.
 V Selo kliče stari vas trpin.
 Pravijo, da se mudi . . .« — »Pozvóni,«
 Mirno starec mu odgovori,
 »Anka, ti pa duri brž zaslóni,
 Pojdi ino spet lepó zasp!«
 Kmalu droben zvonček se oglasi,
 A mladenič in gospod, nesoč
 Rešnje télo, stopata počasi
 Iz svetišča v vihrovito noč.
 Anka v sobi mili glas posluša,
 Da ji vedno tiši odzveni.
 Za bolnika moli njena duša,
 In za strica — moli in — zaspí.

4.

Polnoč je odbila. Sredi klanca
 Mož ob črnem možu obstoji.
 Kdo sta? V pozni noči? Naša znanca,
 Jeden z Gore, drugi iz vasi.
 »Truden sem. Oh, starost je bolezen.
 Malo odpočijva kàr stojé! —
 Glej očeta! Bil je mož železen,

Ali zdaj ga leta umoré.
 Mladi mož tedaj obraz povesi,
 Mladi mož, bolnikov krepki sin.
 Solze mu zalijejo očesi,
 Ko bodočnost stopi mu v spomin.
 »Oče, kaj potém začeti meni,
 Kedar z materjo ostanem sam?«
 »Moli zanj, ob letu pak se ženi,
 Drugega ti sveta jaz ne znam.
 Tudi mater tarejo že leta.
 Treba je za delo več moči.
 Le v Bogá zaupaj! Volja sveta,
 Kdor se ji udá, vse prav stori.«
 In mladenič reče pol boječé:
 »Mislil sem o tem že tudi jaz;
 Ali ktera mi prinese sreče?
 Le prevečkrat vara nas obraz.«
 »Kdor izbira, on dobi izbirek,«
 Starec dé in se uprè naprej,
 »Čednostna ljubezen je izvirek
 Prave sreče v zákonu vselej.
 Naša so dekleta kár sloveča,
 Dobrega srcá in pridnih rok.
 Ktera te na poti prva sreča,
 Misli, da ti jo pošilja Bog.« —
 K rebri trudita se dihetaje
 In utihneta, ne pak lomást;
 Sneg črez pot premeta in ograje,
 Da vejevje poka, da se maje hrast.
 »To je noč! Ne pámetim podobne.«
 V plašč zavije ožje se gospod.
 »Moje noge niso več sposobne,
 Da bi dostikrat hodile tod.
 Mráz mi je. — Le zopet odpočijva!«
 Mož ob črnem možu obstoji.
 »Da bi le ne bila vam škodljiva
 Pot nocojšnja!« mlajši govori.
 Zdajci sveča zabrli naproti. —
 »Luč poglej!« — »Jaz vidim jo, gospod.«
 »Nekdo je na isti hudi poti.
 Kam hiti pač neki in odkod?«
 Pred obádva — dobra znanka
 Stopi trepetaje — je li res —

Stopi vsa zavita v haljo Anka,
 Kot na enkrat padla bi z nebes.
 »Anka!« — »Stric!« — »Kaj delaš tukaj sama?
 Ali te ne zebe?« — »Ne, moj stric.«
 »Kaj te vodi sem, razloži nama,
 Zdi se mi, da si nemirnih lic.«
 »Sanjala sem,« dekle odgovarja,
 »Sanjala sem sèn strašan takó,
 Da ste v sapi nočnega viharja
 Sami obležali pod goró.
 Vstala sem in gledat hitro tekla,
 Če ste se vrnilo že na dom.
 Prazna soba — slutnja me je spekla,
 In pretresel me je tesen dvom.
 Polnoč ura — sèn je moj resničen,
 S strahom vzdihnem in črez prag zvihram —
 O saj Bog je dober in pravičen,
 Vi ste zdravi, zopet vas imam.«
 In jokaje starca se oklene. —
 »Ti boječa, neprevidna stvar.
 Mar se burje bala bi snežene,
 Nego sanj, ki polne so prevar.
 Zdaj je dobro. Toplo se ogrni,
 Anka, da te piš ne premrazi!
 Ti, mladenič blagi, pak se vrni
 In ne zabi mojih besedij!«
 »Ktera prva sreča me na poti,
 Ono mi pošilja višja moč.«
 Starec se nasméhne in v dobroti
 Vzdihne: »Božja volja! — Lahko noč!«

5.

Jug je z mokrimi perotmi pihal
 In topil po rebrih mladi sneg,
 Ali zlate nádeje ni dihal,
 Da scvetêta vnovič dol in breg.
 Ob župnišču je razpalo cvetje;
 Anka nanj je tožna zrla, češ,
 Vse na zimo najde si zavetje,
 Ti le cvet usahneš in odmreš.
 Vendar nekaj jo je huje peklo,
 Kakor svet jesenski mrtvih slik;
 Teden dnij je skoro že preteklo,

Kar je v postelj legel stric bolnik.
 Lice je upadlo, in pogledi
 Vedno se obračajo mu gor,
 In pozná se sleherni besedi,
 Da na zemlji mine skoro mu napor.
 »Anka,« nekoč jo bolnik povabi,
 »Sedi k moji postelji na stol,
 Sedi in bolezní moje zabi
 In preženi iz srca si boll
 Duh se rahlo trga od telesa,
 Smrtno slutnjo nosi mi srcé.
 Ti ostaneš tu, jaz grem v nebesa,
 Ali še gojim skrbi za te.
 Ti ostaneš sama brez očeta,
 (Anka, bodi mirna, pusti jok!)
 Sama, sama bodeš sredi sveta,
 Kakor sto sirotnih je otrók.
 Jaz pa vprašam te kot skrben oče,
 Da poveš mi prosto iz srcá,
 Ali morda tvoja roka hoče
 V róko seči dragega možá,
 Da se ob njegovi močni strani
 Manj trudila v tem življenju boš?
 Iz srcá, odkrito mi naznani,
 Ali je in kdo bi bil ta mož?«
 Solze se vlijó po licih njenih. —
 Stric nató: »Mladeniča poznam,
 Ki te ljubi in je vreden ženih,
 Da te vzame v svoj pošteni hram.
 Ali veš? — Ti veš, da mislim . . . koga?
 Iz doline . . .« — »Vem, o stric, in jaz . . .
 Saj ga ljubim, ali stvar uboga
 Vendar le ostanem tú brez vas.«
 »Anka, ne toguj in bodi modral
 Jaz sem svoja leta dokončal,
 In želim mrtvaškega si odra,
 Da bi svojega Boga zaznal.
 Meni bode lepši čas napočil,
 Tebi pa naj čas ne potemni,
 Srčno rad zató bi te izročil
 Možu, ktereга si vredna ti.«
 Nekdo zdaj potrka. — »Pojdi gledat!«
 Anka vstane. Vrata je odprl

Mladi mož in je prišel povedat,
Da mu oče v Selu je umrl.

6.

Bog otvoril je nebeška vrata,
Da je duša splavala v nebó,
Da iz neba pómlad, hčerka zlata,
Zopet je priplula na zemljó.
Jagleci po grivah so rmeneli,
Zvončki so pozvanjali v doléh,
Z Gore pak so milotožno peli
Bronasti zvonovi po grobéh.
»Ni ga več najblažjega gospoda,«
Krožil je v podgorski vasi glas,
»Nepozabnega spomina — večna škoda
Osamelo je zadela vas.«
»Ni ga več najdražjega mi strica,«
Anka je tožila v svet glasno,
In solzá potoki so na lica
Vsipali se z novo ji močjó.
»Tiho, Anka! Prosim te na Bóga.
Stric živi, živi srečnejše zdaj.
Saj če Bog med nami je za koga,
Zánj pripravil je gotovo raj.«
On jo je tolažil blage duše,
Ki je brez tolažbe sam ostal,
Ki je sam na travo hladne ruše
Za očetom svojim žaloval.
On, mladenič brdki iz doline,
S solzno materjo ob njej stoječ,
Sam je čutil do srcá globine,
Da na zemlji dveh, oh dveh ni več.
A zvonovi gorski so zveneli,
Vsem vaščanom tajali srcé.
Mrtvi srci dvě so v zemljo déli,
Da ob letu živi dvě spojé.

7.

»Z večno smrtjo, Bog, me ne umôri
V oni dan trepeta in strahú!«
Pesen je odmevala na Gori
Na večer mrličev in jokú.
Lučic sto je lesketalo v temi,

Dva grobova bila sta najbolj svetla,
 Dva grobova med grobovi vsemi
 S cvetjem bila sta posuta vsa.
 In na jednom se je v črkah zlatih
 Čitalo voščilo: »Večni mir!
 Tú počiva pri sestrah in bratih
 Valentin, naš dúševni pastir.«
 Slule so na drugem črke zlate:
 »Večen bodi gori tvoj spomin!
 Vročé moliva na grobu záte
 Solzna žena, žalujoči sin.«
 Mlád se dvigne mož tedaj od groba
 K mladi ženi skloni se, rekoč:
 »In takó je prěšla leta doba,
 Kar zagrinja ju gomile noč. —
 Ktera prva sreča te na poti,
 Misli, da ti jo pošilja Bog.
 Ta izrek nocoj srcé mi moti,
 Ko vsa srca molijo okrog.
 Te besede stric je tvoj govoril
 Sredi one viherne noči.
 Bog je hotel, Bog takó je storil,
 Da si prva srečala me — ti.
 In zdaj, Anka, upam, da smo srečni,
 Ona v grobih, midva vrh zemljé.«
 »Bog podeli jima pókoj večni!«
 Tiho vzdihneta domú gredé.

Tema in luč.

(Povest iz časov Kristusovih. — Spisal F. S. Šegula.)

I.

Iz Jeruzalema pelje na jug v Betlehem lepa, široka cesta, najprej čez rodovitno polje Refajim, kjer se je nekaj zvezda zopet prikazala modrijanom, potem pa začne iti pot navzgor uro hodá, in pred nami je velikanski ruski samostan Mar-Elija. Še četrť ure, in od daleč nas pozdravlja Betlehem. — Četrť ure pred mestom se deli cesta; ona na levo peljá v mesto, a ta na desno gre mimo mesta daleč na jug v starodavni Hebron, o katerem pravijo, da je najstarejše mesto na zemlji.

Tam, kjer se deli cesta, stoji dandanes znamenit »veli« — po našem bi rekli — precej velika kapela, domačin Arabljan pa jo imenuje grob Rahele. Rahela je bila žena očaka Jakoba. Na tem mestu je porodila sina Benjamina; sinčka so položili očetu v naročje, mater pa v hladni grob. Čez grob pa je dal sezidati Jakob to kapelo, ki se je v teku tisočletij pač izpremenila v marsičem, a zaupanje vseh mater, posebno vseh nesrečnih mater ji je ostalo zvesto do današnjega dne. Turške žene, židovkinje, Arabljanke, gospe in kmetice-beduinke, celó kristjanke nahajaš tu dan za dnevom v goreči molitvi.

Bilo je v oni dobi, ko je vladal grozoviti kralj Herod v Jeruzalemu, deset let pred Kristusovim rojstvom. Lepo pomladansko jutro je bilo, livade okrog in okrog pa v krasnem cvetju in polne prijetnih vonjav, ki jih poznajo le jutrove dežele. Pastirji so se oglašali na okrog, po travnikih pa so dirjale velikanske črede ovac sem ter tja. Ob Rahelinem grobu sedi žena, s hrbtom ob zid kapele naslonjena, poleg nje v mehki travi pa mirno spava šestleten deček, njen sinko.

Oh, kaka je ta žena, Bože mili, da jo pogledam, lepa ni! Srce se mi krči, ljubi čitatelj, popisati ti jo. Bosonoga je, jedna sama obleka, ki sega od vratú do pet, jo pokriva, čez glavo si je vrgla belo ruto. Sedaj je odkrila glavo. Oh, gornja ustnica in nos sta kakor od črva izgledana, bela krasta pokriva rano. Oči so zatekle, zenice nad očmi so bele, krastave. Lasje so osiveli, a ne od starosti, in iste belkaste kraste jih pokrivajo in držijo vkup. Prsti leve roke so odpadli do srednjega členka in gnijejo dalje — dovolj, ubogo ženo je zadela strašna nesreča, ona grozna bolezen na jutrovem, gobava je! Silno stara je videti, in ne verjameš mi rad, ako ti istinito zatrdim, da ima komaj 22 let. In ako bi ti, spoštovana čitateljica, kot romarica iz Evrope hodila mimo, razkrila bi ona beračica vrat in prsi, strahovito razjedene in z ostudnimi belimi luski pokrite, da gane tem bolj tvoje usmiljenje. Enkrat — in nikdar več nisem mogel blizu takih bolnikov stopiti; stud, pa še bolj neka notranja krčevita, nepremagljiva bolezen, izvirajoča iz globokega sožalja s toliko revo, tirala me je vedno naprej.

A vprašaj, kaj dela ona žena tam ob Rahelinem grobu, in kako je postala tako uboga. Nekdaj ni bila taka. Še pred šestimi leti je bila ona ista Djemihle najlepša deklica v mestu Betlehemu. Petnajstletno je snubil sin šejka (vojvode) betlehemskega, obdaroval njene stariše in brate po jutrovi šegi z obilnimi darovi ter jo odpeljal kot gospodinjo na svoj dom. In ni minilo še celo leto, postal je otožen njen zakon, ogibal se je nje njen mož, ne da bi znala zakaj, in hudo je bil potr. Djemihle je občutila, da jo ustnice skelijo. Pogleda se v kovinsko zrcalo, ktero je nosila po šegi tedanjih gospá ob pasu — in o groza, ustnice niso več rudeče, rujave so in začnejo pokati; čez nekaj dnij so se pokazale bele kraste. O Djemihle, že davno si zapadla postavi, že davno bi morala biti izgnana iz človeške družbe; tvoji so te ljubili in skrivali pred svetom. A prišlo je, kakor je moralo priti.

Še več dnij je bila nehoté zaklenjena v svojo sobo, in prav ji je skoro bilo tako, saj se ji je bližal tudi čas, da rodi. Nekega jutra rano stopita dve zamorki — služkinji (po jutrovem imajo premožnejši navadno zamorske služabnike, kupljene iz daljne Afrike) pred njo, preoblečeta jo v priprosto modro obleko iz močnega platna ter jo peljeta pred mestna vrata. Tako terja postava. Gobavec je izobčen iz človeške družbe za vselej in brez razločka med bogatinom in revežem. Za to bolezen ni zdravila. Umni zdravniki trdijo,

da ta bolezen pride iz krvi in se podeduje po krvi. Včasih so otroci in vnuki gobavih ljudij čisto zdravi, in še le v tretjem ali četrtem rodu se zopet prikaže ta strašna bolezen. Po postavi mora gobav človek zdravega od daleč že opozoriti naše s klicom »lepra, lepra!« (gobav, gobav), izraz, ki ti doni tu pa tam še dandanes na uho v opomin, da se umakneš. Ako gobavec na to ne opozori, ima vsakdo pravico ga pobiti s kamenjem.

Djemihle — da na kratko povemo — ki je razumela strašni svoj položaj, hitela je po stranskih potih proti Jeruzalemu. Tam pod južno-vzhodnim oglom mestnega ozidja se stikata dve dolini; južna je dolina Gehena, kjer so nekdanje matere darovale svoje otroke maliku Molohu, ter dolina potoka Cedrona, ki teče na vzhodni strani med mestom in Oljsko goro proti jugu — dolina Jozafat. Tu je starodavno grobovje, vse polno podzemeljskih dupelj; tu je postava odkazala gobavcem mirno zavetje, odkazala je mrtve k mrtvim. »Naselbina gobavih« se ta kraj še dandanes imenuje in je tudi!

Tu je tudi čez mesec dnij porodila Djemihle borno dete, sina bolečin, Judata (Jehuda) ga imenujoč. Oh, kako ga je ljubila, in zopet kako rada bi ga dala od sebe, da ga reši strašne usode; a nikdo ga ni hotel. Čestokrat se je podala bliže mesta, od daleč je vpila »lepra, lepra!« ter visoko vzdignila v naročju revno dete, a ljudje so pobirali kamenje, in morala je pobegniti. (Je že taka navada na jutrovem, da najmirnejšega človeka popade jeza, ako zagleda gobavca pred seboj!)

Tako je preživela pet dolgih let Djemihle kot revna gobava beračica v dolinah Gehena in Jozafat. Ali čudo, dete se je krepko razvijalo, in kar je še bolj čudno, pilo je mleko bolne matere, a vendar ostalo zdravo! Bolezen pa je v tem času mater hudo izpremenila, in nesrečnica je čutila, da se ji bliža ura odrešenja, ker so jo začele skeleti tudi noge v sklepkih. Še enkrat je hotela videti svoj rojstni kraj, svojo domovino; morebiti se njej posreči, dete spraviti v hram očetov, saj je zdravo, čvrsto in tako lepo. Zastonj! Čuvar pri mestnih vratih jo je zapodil s kamenjem. Tako jo najdemo počivajočo pri Rahelinem grobu.

Truma žensk prihaja sem od betlehemskih vrat. Očividno so obložene z rečmi, ki jih nesejo v Jeruzalem na semenj. Bližajočim se kliče naproti nesrečna gobava beračica: »Lepra, lepra!«, a one, ne da bi se ognile iz usmiljenja, odložijo butare in pobirajo kamenje. Beračica nemudoma po-

grabi svoje dete in zbeži po stranski poti. Le to, da so se morale ženske vrniti k svojim košaram, rešilo je beračico in sina kamenanja. Zbežala sta zopet v svoje zavetje, podzemeljsko dupljo v dolini gehenanski.

Obnemogla je mati, nogi sta ji obe odpadli na kolenih, in umrla je. Otrok Jehuda pa je zbežal dol v dolino cedronsko, klatil se nekaj časa ob potoku proti jugu, a slednjič se izgubil med pustim skalovjem judejske puščave.

Bog te obvaruj, Jehuda!

II.

Ulice mesta Jeruzalema so ozke, večinoma tako ozke, da bi se komaj jeden naših vozov skoz preril, in zakrivljene so, da jih pač moraš biti dobro vaje, sicer zabredeš. In prav je tako. Ali so res tako prijetne dolge in široke ravne ulice naših mest, kedar po njih brije zimska burja? V jeruzalemskih ozkih, na vse strani zakrivljenih ulicah se pa kmalu upeha najhujša burja! Take so bile tudi nekdanj. Mesto se je povečalo v teku stoletij, Herod Veliki, ravno isti, kterega smo omenili v začetku svoje povesti, dal je razširiti trdni zid na severo-vzhodnem delu mesta tako, da je hrib Bezeta z ovčjim ribnikom (Bethesda) združil z mestom, in nastala so na severni strani nova vrata, še dandanes Herodeževa imenovana. Ulice so večinoma ostale neizpremenjene do dandanes. Jeruzalem je bil vsekdar z močnim zidom obdana trdnjava.

Zanimivo je posebno vzhodno zidovje mesta, ki tako ponosno gleda navzdol v dolino cedronsko ter na oni strani v Oljsko goro. V jugo-vzhodnem kotu mesta je tempeljski okraj z goro Morijo, in tu sem so se od solnčnega vzhoda odpirala nekdanj velikanska mestna vrata, »porta aurea (zlata vrata)« imenovana. Ta so sedaj zazidana. To je pa prišlo takó-le. Skoz nje je namreč na cvetno nedeljo prišel v izprevodu Jezus Kristus. Kristjanska pravljica je odslej trdila, da bode on še enkrat prišel, in ravno skoz ta vrata bode imel še enkrat svoj slovesni vhod. Ko so Turki to slišali, sklenili so takoj kaj takega za vselej zabraniti ter so zazidali vrata in cesto razdejali. V istem vzhodnem ozidju, kakih 220 metrov na sever so druga starodavna vrata, vrata svetega Štefana ali, kakor reče Arabljan, »bab-sitti-Miriam« (vrata gospe Marije). Tu se konča cesta, ki pelja od Jordana skoz Jeriho, skoz Betanijo in črez Oljsko goro. Ulica od Štefanovih vrat pelja sprva nekoliko navzgor do velike trdnjave, dan-

danes turške vojašnice; nekdanj je bil to slavni grad Antonija, kjer so stolovali Herod in poznejši rimski oblastniki. Odtod naprej pa imenuje ulico kristjan Križev pot.

Bilo je 41 let po smrti uboge Djemihle v »naselbini gobavih«. Skoz Štefanova vrata prihaja v večernem hladu z Oljske gore častitljiv judovski učenik postave. Lepo blede obličje obdaja gosta črna brada, oblečen je mož z dragocenim svetlo-rumenim svilenim kaftanom, to je s srajci podobno obleko, do pet segajočo, in s širokim jermenom prepasan. Črez kaftan je ogrnjena višnjeva halja brez rokavov in ob straneh »brez šiva«, t. j. ne vkup sešita, tedaj kakor prerezana, z dolgimi čopkami spodaj okrog in okrog. Na čelu se vidi tablica s hebrejsko črko »šin« (שׁ), ki je s tankim jermenom, sedemkrat okoli čela ovitim, privezana. (Za one, kojim so znani obredi pobožnih judov, opomnim, da s temi jermeni menim molitvene jermene »thephillim«, a z višnjevo haljo brez šiva »veliki talith« ali »philacteria« (Mat. 23, 5), a »čopke« so »fimbriae« ali »zizith«. To so priprave, brez katerih verni jud še dandanes ne moli, ker njih namen je, vernike vedno opominjati na postavo božjo. Višnjeva barva in čopke ali vozli so že po Mojzesu predpisani (IV. 15, 38. 39). Osebito vozli, ki so narejeni iz mnogih nitij, pomenijo jedno postavo božjo, ki obstoji iz veliko obredov in zapovedij.) Glavo pokriva zelen turban, svitek iz velikega robca, kterege zlatosvetla vrstica vkup drži. Na nogah ima šolne iz ruđečega usnja.

Počasno in zamišljeno stopa, ljudje se pa spoštljivo ogibljejo in prijazno pozdravljajo: »Salem alejkum! — mir s teboj, rabi Jehuda!« — »In mir z vami — alejkum salam!« odgovarja spoštovani učenik ljudstvu.

Rabi Jehuda se spomni, da sta ne daleč na levi tempelj in sveta gora Morija. V stran stopi, razprostre na zemljo dragoceno preprogo, ki jo je nosil skupaj zvito pod pazduho, poklekne na preprogo in s povzdignjenimi in razprostrtimi rokami opravlja svojo molitev. Duhovite oči so k nebu povzdignjene in plamené v svetem žaru. Tiho in spoštljivo ljudje mimo hitijo in le tiho ga pozdravljajo s tem, da hitro polagajo desno roko na čelo in srce.

Mimo prideta tudi dva mladeniča. Vsa oprava ju kaže kot uda starodavnih onih judovskih rodovin, katerih je veliko po došlih Rimljanih sprejelo nove šege in plemenitaško knežjo čast.

»Glej ga, glej, Natanajel, farizeja!« pripomni jeden, ka-
žoč na molečega rabija Jehuda.

Tovariš se je zaničljivo tja ozrl, potem pa rekel:

»Pusti ga, sicer ljudstvo pohujšaš in razdražiš!«

Med tem je segel rabi Jehuda, ki je pogovor dobro
slišal, po pest prahú na zemljo, potresel z njim glavo, vstal,
pobral in zvil preprogo ter mirno odhajal svojo pot.

Vešč opazovalec je takoj razumel položaj. Fantalina, ki
sta tako ostro obsojala učenika ljudstva, bila sta pristaša sadu-
cejev, a rabi Jehuda je bil ud velike bratovščine farizejev, in
sicer med njimi spoštovani učenik in razlagatelj svetega pisma.

Saduceji, učenci Antigona Sohajca v 2. stoletju pred
Kristusom, bili so versko društvo, ki se je držalo samo pe-
terih Mojzesovih bukev, sicer pa zametavalo vsako ustmeno
versko sporočilo; ni verovalo na angelje, niti na neumrjoč-
nost človeške duše. — Farizeji so pa zraven svetega pisma
gojili še brezštevila ustmenih sporočil, kakor so še dandanes
v judovskih bukvah »talmud« zapisana; radi so molili, postili
se in delili obilo miloščine. Delali pa so to vse najrajši
očitno, zato se trdi, da njih pobožnost ni bila vselej prava;
Jezus učenik jih je imenoval celó »pobeljene grobove«, ki
so znotraj polni »smradú« — hudobije! Farizejska družba
je bila čisto tako urejena, kakor naše velike cerkvene bra-
tovščine. V Jeruzalemu je bil glavni sedež, po deželi pa
brezštevila podružnic. Te so imele nalogo, poročati o vseh
važnejših dogodkih po deželi v glavno mesto, tja svoje do-
neske v denarju pošiljati itd. Ljudstvo je farizeje visoko
čislalo. Posrečilo se jim je tudi, na vse visoke državne službe
spraviti svoje ljudi. Višja duhovnika one dobe, Anas in njegov
svak Kajfež, bila sta njih zvesta pristaša.

Mirno je odhajal po cesti rabi Jehuda. Mimo grada
Antonije je korakal do tja, kjer se ulica nagloma obrne proti
jugu. Pred malimi vratmi je obstal. Jeden udarec z lesenim
kladivom, ki je viselo ob strani, in na mah se odprejo ozka
vrata, zamorec vratar je padel na kolena in s čelom udaril
ob zemljo — v pozdrav. Poznalo se je, da je rabi Jehuda
v tem hramu gospodar.

Ljubeznivi čitatelji so gotovo že ugibali, kdo je ta rabi
Jehuda. Ne čudite se! To je sin one nesrečne matere
Djemihle iz Bětlehema, ki je pred mnogimi leti umrla tam
doli v »naselbini gobavih«. Deček je bil res zbežal v pu-
ščavo, a kmalu ga je gnal glad in ponočno tuljenje hijén
in cviljenje šakalov bliže mesta. Toliko je že razločevala

njegova bistra glavica, da se je skrbno varoval povedati kaj o svoji materi. Usmiljeni ljudje so ga vzeli pod streho, in dečko je kazal nenavadno nadarjenost. Poslušal je zvesto svojega stoletnega mojstra rabija Hilela, onega, ki je razložil kralju Herodu pomen svetopisemskih besed, kje je iskati »novorojeni kralj judovski«, Hilela, predsednika velikega zbora. Sedaj je Jehuda sam rabi, glasovit učenik; nekteri ga rajši poslušajo, kakor samega sivolasega Gamalijela, učnika Savlovega. Rabi Jehuda je postal nedavno predsednik jedne najimenitnejših podružnic farizejskih v Jeruzalemu. Ono poslopje, kjer je ravno prej vstopil, je njegova lastnina.

III.

Na jutrovem so po dnevu ljudje navadno v svojih malih sobah ali na domačih vrtih. Komaj pa se začne solnce nagibati k zatonu, oživijo se površja hiš. Strehe v našem pomenu besede ni, ker površje je ravni tlak. Ob robu je nizka ograja iz kamena, na katero se lahko nasloniš ter gledaš dol na ulico. Od sredine pa peljajo malo k robu nagnjeni žlebi za odtekanje deževnice. Sicer pa je »večer na strehi« kaj prijeten po soparnem poletnem dnevu. Na površje svoje hiše se je podal rabi Jehuda. Sluga zamorček prinese jedil za tri osebe, sledili sta mu žena rabijeva in nju hčerka Mirijam. Rabi Jehuda se je vsedel na razgrnjeno dragoceno preprogo, pred njega na nizko, komaj jedno ped visoko mizico pa je razpoložil sluga jedil: mrzle kose pečene perotnine, skledo zdrobljene in v olju kuhane leče, surovo maslo in strd ter kupo okusnega kozjega mleka za pijačo — jedila, ki jih vidiš dandanes ravno taka in ravno tako z roko brez žlice, vilic in noža uživati, kakor tedaj. Tudi za došli ženski je pogrnil sluga na tlaku dragoceno preprogo, da sta se vsedli očetu nasproti.

Ni bil dobre volje danes rabi Jehuda, in tedne in mesece že sta žena in hči s strahom opazovali to njegovo nevoljo. In kaj bi ne! Po shodnicah farizejev je vladala strašna razburjenost; kedar pa je čreda v strahu nemirna, mari naj pastir ostaja miren? In vzroka so imeli farizeji! Vstal jim je namreč nevaren nasprotnik, in v očitnem govoru jih je zaničeval ta novi prorok, ta Jezus, ta sin tesarjev iz Nazareta. Jedno leto še le »deluje« in s kakim uspehom! Ljudstvo je do cela že skoro premotil, odtujil svojim postavnim voditeljem in ga pridobil zase. Zbornice farizejske na deželi propadajo druga za drugo, in skupni zaklad se je strahovito

skrčil. »Če ta zmaga, izgubljeni smo mi!« bila je skoro že jedina misel rabija Jehuda! »Ne, ne, ne bode in ne sme ta puntar na vrh! Jaz, rabi Jehuda, ga ukrotim!« Slednje besede je rabi glasno govoril, oči so se mu svetile v divjem žaru. Preplašeni sta molčali Rahela in Mirijam.

Kakor bi nju še le sedaj opazil, izpregovori k njima oče z mirno ljubeznivo besedo:

»Mir z vama, moja zvesta žena Rahela in punčica mojega očesa, Mirijam! Bodita mi srečni na veke!«

»O Jehuda, srečni sva, da si ne želiva boljšega. In za vse to se imava zahvaliti tvoji milosti! Strašna najina usoda, ko bi tebe ne imeli, ali ko bi ne bilo toli blago do naju tvoje srce!« reče Rahela.

»Rahela, prosim te, ne govori tako! Ne govori o kaki strašni usodi. Ali ti nisem zatrdil, da mi je vsaka taka misel zoperna, in da sta varni v mojem varstvu, v varstvu rabija Jehuda, če Bog dá, kmalu višjega duhovnika!« odgovori rabi.

Rahela in Mirijam sta se spoštljivo ozrli nanj. — Opomniti moramo tu na neki strašen dogodek! Da na kratko povemo: Bolezen matere Djemihle se je zopet pokazala v rodu, a ne na sinu Jehudu, marveč na Raheli in Mirijami. Že pred letom dnij so se opazili sledovi gobave bolezni na lasih, na nohtih, lica so se njima nenavadno posušila in postarala. Preostajalo njima ni drugega, kakor po postavi strašna usoda tam v naselbini gobavih pod mestnim ozidjem. Rabijevo usmiljeno srce je tedaj sklenilo, prikriti svetu to nesrečo, snažnost žen pa je storila, da bolezen skoro čisto nič več ni napredovala. Morebiti bi se dala še celó ozdraviti? To upanje je zadobila tudi Rahela zadnje dni po čudovitih glasih, ki so jo doleteli o novem proroku, ki gobavce ozdravlja le z jedno svojo vsemogočno besedo. Tudi Jehuda je že zdavna kaj takega slutil, danes pa je hotel priti na gotov sled.

»Nov prorok je vstal v Izraelu!« reče rabi Jehuda.

»I midve sva slišali pred nekterimi dnevi čudovito govorico. Bili sva iz hrama. O ne boj se, Jehuda, bili sva čisto zakriti, nikdo naju ni spoznal!« reče Rahela. Jehuda je mirno poslušal, tedaj pa je ona nadaljevala:

»Res čudovite reči se govorijo o novem proroku, in pričakujejo ga zopet ravno sedaj k velikonočnim praznikom v Jeruzalem!«

»In ti Rahela veruješ, da on z jedno besedo bolnike ozdravlja?« vpraša pikro rabi.

»O, zakaj bi ne verovala, saj je ves svet priča čudežev, ki se godijo večjidel po cestah in mestnih ulicah!« odgovori Rahela.

»In ti Rahela veruješ, da i mrtve oživlja ta novi prorok?« vpraša še ostreje rabi.

»O, zakaj bi ne bilo mogoče, da bi se Jehova (Bog), kakor nekdanj, tudi dandanes ne spomnil svojega ljudstva!« odgovori s strahom Rahela.

»In ti veruješ,« vpraša rabi z glasom od jeze se tresočim, »da more tudi gobavce ozdraviti z jedno besedo ta novi prorok?«

Gorke solze oblijejo ubogo ženo. »Jehuda, saj ni mogoče, da bi tvoje blago srce zavidalo meni in tvojemu otroku one sreče, ktere je deležnih postalo že toliko in toliko najnesrečnejših ljudij na svetu — gobavcev!«

Bled kakor stena je postal rabi Jehuda. Kakor je tam sedel, naslonil je lakte ob kolena ter z rokami podprl glavo in začel premišljevati. Mati in hči sta tiho odšli. Bridko se je razjokala Rahela v svoji spalnici — tu morebiti zadnjikrat; poznala je le predobro neizprosno srce svojega moža in gospodarja.

Težke misli so rojile tudi po njegovi glavi. Naposled je naglo vstal, kakor nekdo, ki se je slednjič in z vso odločnostjo odločil za nekaj gotovega. »Če ta zmaga, izgubljeni smo mi! A vsaj v moji hiši ne bode praznoval svoje zmage!«

Pozno v noč je ostal rabi Jehuda na strehi v večernem hladu, ki mu je prav dobro dejal, ker njegovi živci so bili močno razburjeni. Stojé je razprostrl roke in začel moliti večerno molitev. Veličasten je bil pogled nanj v večernem mraku. Po sosednih strehah pa je potihnil šum in krik. Ljudje so spoštljivo dejali: »Rabi Jehuda molí!«

Človek pač v srce ne vidi, zato tudi ne more razsoditi, ali je kako delo bližnjega dobro ali slabo. Rabi Jehuda je molil, a molil je z vročim sovraštvom do Jezusa v srcu.

IV.

Drugo jutro — bil je četrtek pred veliko nočjo po našem računu leta 31. po Kristusovem rojstvu, tedaj koncem prvega leta potém, ko je začel učiti Jezus — zapustil je rabi Jehuda rano svoj hram in se niti ni poslovil od žene in otroka.

Okoli tretje (po našem devete) ure predpoldnem pa se je začelo zbirati in postajati pred hramom Jehudovim nekoliko ljudij. Ni trajalo dolgo, in prišel je mož z dolgo bambusovo

palico, znamenjem mestnega redarja, v roki in je stopil v hram. In zopet ni dolgo trajalo, in prihiteli sta dve v sivkasto obleko in belo rjuho čisto ogrnjeni ženski postavi skoz vrata. Ko nju zagleda ljudstvo, zagnalo je divji krik »lepra, lepra!« in nju podilo tja proti vzhodnim mestnim vratom »bab-sitti-Mirijam«. Hiteli sta in glasno ihteli ubogi gobavi revici — Rahela in štirinajstletna hčerka Mirijam. Še le pri mestnih vratih se je vrnilo razkačeno ljudstvo, deloma po pravici razkačeno, ker je nevarnost nalezljivosti od gobavcev res velika. Iznani ženski sta pa tiho korakali navzdol proti potoku Cedronu. Dospevši do malega mostiča, krenili sta na desno kraj potoka skoz dolino Jozafat; za pol ure sta bili v naselbini gobavih, v onih krajih, v ktere se človeška usmiljenost sama le s strahom podaja, ker le od daleč se gobavcem postavljajo darovi na zemljo, kedar koga vleče njegovo usmiljeno srce, da tem siromakom miloščino deli.

Ni dvomiti, da je rabi Jehuda sam izdal oblasti svojo ženo in otroka. Strašno je pač moralo biti sovraštvo do Jezusa, do tega zaničevanega proroka! Kakor je pa bilo tedaj, tako je ostalo do današnjega dne. Kedar se človeka polasti ona strašna tema, ona strastna jeza do Jezusa in njegovih ustanov, omami ga tako, da mu niso svete niti najožje rodbinske vezi, ki objemajo moža in ženo, očeta in otroka z mogočno vezjo ljubezni.

V.

Ob isti uri, ko se je vršil omenjeni dogodek pred hramom rabija Jehuda, bilo je vse živo v sinagogi gore sijonske, najslavnejši shodnici jeruzalemski. Zunaj ni kazal hram nič posebnega razun visokega tankega stolpa; a tem večja krasota se ti je kazala od znotraj. Tu nisi sicer gledal podob iz zlata in srebra, niti umetnih slik, ker Mojzesova postava prepoveduje kipe in podobe, a svetel mramornat tlak je bil pokrit z mehko preprogo neprecenljive vrednosti, stene pa so bile krasno slikane z umetnimi arabeskami in cveticami. Bil je danes občni zbor poglavarjev farizejskega društva. Prihajale so častitljive osebe iz vseh stranij svete dežele, možje velike rasti, z dolgimi in kakor ogel črnimi, pa tudi sivimi bradami, v dolgih svilenih kaftanih v raznih svetlih barvah, z zelenimi ali rudečimi turbani na glavi. Tiho in počasno so stopali v shodnico. Med zadnjimi je prihajal slavni Gamalijel, v častitljivi beli obleki, na glavi je imel rudeče pokrivalo, kapo, ki mu je pokrivala ušesa in segala do tilnika,

obrobljena s hermelinovo kožuhovino. Ob strani slavnega učenika je stopal njegov ljubljenec rabi Jehuda. Nekako v polkrogu posedejo po dragocenih preprogah slavni učeniki in predstojniki shodnic, predsedoval je sam Gamalijel; njemu nasproti v polkrogu med mlajšimi je sedel rabi Jehuda.

»Brat naš, rabi Jehuda, naznanil je besede življenja, mi njegovi bratje hrepenimo jih sprejeti v naša srca!« oglasil se je Gamalijel. In vstal je Jehuda in govoril je, rekli bi, s satansko zgovornostjo, ogenj divjega sovraštva je švigal iz njegovih temnih očij. Jednako so se svetili bojeviti pogledi poslušalcev, ki so tu in tam z glasnimi vzkliki odobravanja sledili besedam govornikovim. Ker ta govor posebno jasno označuje mišljenje onih dób, hočemo ga v kratkih potezah podati tukaj našim čitateljem.

»Blagor ti, naš Gamalijel, blagor vam, učeniki, cvet izraelskega ljudstva! Sveti strah me izpreletava, ko mi je govoriti v tako častitljivi družbi. Pač ni težavno razlagati postave priprostemu ljudstvu, tukaj pa mi skoro zmanjkuje močil. Toda, bratje, poguma je treba, poguma ravno v naših časih. Tužno je srce posebno onega, ki zna tolmačiti znamenja časa. Ljudstvo omamljeno se obrača od nas, svojih postavnih voditeljev, a ne samo ljudstvo, odpadajo celó slavni učeniki: Nikodem se nam več ne pridružuje, Jožef je očit odpadnik — proklet njegov spomin! — odpadnik je in privrženec onega, čegar spomin se mora izbrisati v sveti deželi. Veste, koga mislim — onega sina tesarjevega iz Nazareta, onega velikega zapeljivca ljudstva in puntarja zoper nas. Ako bi se nam pridružil, postal bi velik učenik in koristil bi svojemu narodu, a nasprotno, očividno pred ljudstvom nas zaničuje, hinavce, pobeljene smrdljive grobove nas imenuje — tako poročajo vsi naši zvesti bratje z dežele! — samega sebe pa dela obljubljenega Mesija izraelskega ljudstva.

Ah, ta tesarjev sin in Mesija! Ah, slepota ljudstva, ki veruje!

Trdno je to moje prepričanje:

1. Sin tesarjev ni odrešenik, ker odrešenik bi se prikazal kakor mogočen kralj, pa ne kot ubog tesar.

2. Bode odrešenik prišel v odrešenje le svojemu izraelskemu ljudstvu, a ne onim, ki so zunaj nas, in na ktere že sedaj zaupa sin tesarjev iz Nazareta.

Lahko pa bo meni delo, to dokazati bratom, ki so z menoj istega prepričanja.

Jezaja nam v proroškem svojem duhu odrešenika

kaže takó-le: »Ljudstvo, katero v temi tava, zagledalo bo veliko luč, prebivalcem dežele smrtnih senc izhaja solnce, ker otrok nam je rojen, sin nam je darovan, na njegovih ramenih je oblast vladanja. Njegovo vladanje ne bode nehalo, in mir bo brez konca. Na prestolu Davidovem in v njegovi deželi bo stoloval in njo bode podpiral s pravico in resnico od zdaj in na vse veke!«

Odpadnika Nikodem in pa Jožef, ki nista sicer pričujoča! Ali verujeta proroku? In če verujeta, zakaj hodita za ubogim sinom tesarjevim, ki se druží s pogani, nas pa zaničuje! Pomislita, le z našo pomočjo bo zasedel Mesija kdaj Davidov prestoll

In Jeremija pravi: »Glej, prihaja čas, govori Gospod, in Davidu bom vzbudil potomca; kot kralj bo vladal, ki bo moder in bo sodil pravično in resnično na zemlji. V onih dneh bode odrešen Juda, in izraelsko ljudstvo bode v miru počivalo!« — Kot kralj tedaj bo vladal, odrešena bo judovska zemlja! Slavni učeniiki ljudstva, ali verujete proroku? Dà! Zavržite tedaj sina tesarjevega!

In Danijel, mladenič s proroškim duhom, oznanjuje: »In videl sem nočno prikazen; glej, prišel je jeden iz oblakov neba, kakor pravi sin človekov, in prišel je pred starodavnega, pripeljali so ga pred njega! In dal mu je oblast in čast in kraljestvo, kateremu naj služijo vsi narodi, rodovi in jeziki. Njegova oblast je oblast večna, ki ne bo odvzeta, in kraljestvo njegovo je nerazrušljivo kraljestvo!«

Slušajte, služili mu bodo vsi narodi, rodovi in jeziki! Vprašam tebe, slavni Gamalijel, ali je še živa med nami vera v proroke? In bi li mogel tedaj učenik ljudstva stopati za sinom tesarja nazarenskega? In zopet, je li mogoče, da bi sinu galilejskega tesarja služili rodovi? Ne! nikdar!

In celó, kaj prorokuje Miheja! »In ti Betlehem Efrata, sicer malo (mesto) med tisočerimi judovskimi, iz tebe bode prišel vladar v Izraelu!« A ta prihaja iz Galileje!

Tako učijo proroki o našem slavnem prihajajočem kralju, in kdor se njim zoperstavlja, zoperstavlja se volji Gospoda vojsknh trum; ob jednem pa je sovražnik izvoljenega ljudstva — je vreden smrti!

Velevažna dolžnost je vam, bratje slavne družbe farizejske, naložena, da čuvate vam izročeno ljudstvo in ga obdržite na poti postave, in če bi bilo treba, da tudi izrečete smrtno obsodbo ter jo tudi zastopate v javnosti v čast božjo in blagor našega naroda.

Smrt tedaj sinu tesarja nazarenskega! Ako ostane živ, pomislite, poprijelo se ga bode sladkobesedneža naše ljudstvo, prevržena bo na videz naša postava (stari zakon), nastala bode beda, hujša, kakor je bila sužnost babilonska, in upanje naše se nam bode umaknilo zopet v daljno negotovo bodočnost. Ako pa premine ta zapeljivec ljudstva — čas je blizu po besedah proroka Danijela! — tedaj se morebiti prav kmalu uresniči goreče naše upanje; morebiti že hodi med nami on, ki bo odrešil svoje ljudstvo Izrael, a strl jarem rimskega gospodstva. Tedaj nam bodo služili vsi rodovi in jeziki na zemlji!

Stiska našega naroda je prikipela do vrha! Naj bode ta smrt začetek našega odrešenja!

Vse modrovanje fanatičnega rabija zavrne dandanes vsak pridnejši učenec ljudskih šol. Niti Bog ni obljubil, niti so proroki prorokovali Mesija kot posvetnega kralja. Najbolje ga je pa zavrnil Kristus sam, rekoč: »Sem kralj, ali moje kraljestvo ni od tega svetla.« Tedaj duhovno to kraljestvo pa se na tem svetu lepo družijo z njegovo priprostostjo, kakor ga je popisal prorok Caharija: »Veseli se, o hči sijonska, vriskaj, hči jeruzalemska, glej, tvoj kralj pride k tebi, pravičen in kot odrešenik; ubog je in jezdi na oslici, na mladiču oslice.«

Dolgo so se še posvetovali farizeji. Ta dan se je ono, kar so pojedini že dolgo nosili v srcih, povzdignilo v sklep — smrt Galilejca! Sklep glavne shodnice se je naznanil ostalim shodnicam po mestu in vsej deželi. Vse so pritrdile. Tako je bila vsa mogočna bratovščina zavezana delovati, in sicer vsak ud po svoji moči in v svojem položaju. Ta doba je bila za farizeje še posebej ugodna. Družba je štela ravno v tem času mladih nadarjenih mož, ki so strastno zastopali svoj red. Posrečilo se jim je z velikim naporom izpodriniti povsod pri volitvah saduceje ter svoje može spraviti v cerkvene in državne javne službe. Celó velikoduhovenske časti, katero so prej dolgo let opravljali saduceji, polastili so se zadnja leta. Vsi ti pa, bodo si v kateri službi koli, delovali so vztrajno po načelih svoje družbe.

A kdo bo, razun Boga, deloval za sina tesarjevega iz Nazareta? Ljudstvo? Kako? Če so duhovniki in posvetni oblastniki farizeji! Farizeje sovražijo in zaničujejo saduceji! Bodo li ti za njega? — V svojem začetku so bili sicer slavni, visoko čislani. Njih slava pa je kmalu izginila; za dobo Kristusovo so bili večinoma že taki, ki ljubijo le dobre pojedine,

tedaj v nasprotju z ostrim življenjem farizejev; postali so večinoma rimski državljani; poleg tega so si še pa v naukih v velikem nasprotju z novim prorokom! Ti tedaj tudi ne bodo z njim.

Gorje ti, ubogi Galilejec! Gorje ti, prihajajoči kralj!

VI.

Prišli so velikonočni prazniki l. 3793. judovskega štetja, leta 33. po Kristusu naše dobe. Po dogodkih, ki smo jih v zadnjem poglavju pripovedovali, minili sta dve leti in ravno jeden dan; veliki petek v jutro je, dan zmage farizejske, Kristus pa medel tava gor proti Golgati.

Staroslavna Golgata! Pomenljive pravljice iz časov starih očakov stopajo s teboj pred moj spomin! Tukaj je prebival, tako trdi starodavna pravljica, Adam, oče človeškega rodú, tu umrl in bil pokopan ob vznožju gore Golgate v neki duplini. Noe je vzel pozemeljske ostanke Adamove v ladijo s seboj. Ko je prenehal potop in je Noe zopet stopil na zemljo, razdelil je ostanke praočeta med svoje sinove, ki so potem šli po širnem svetu. Sem, ki je ostal v Judeji, dobil je glavo Adamovo. Ta Sem pa ni nikdo drug kakor kralj Melhizedeh. Sezidal si je mesto Jeruzalem in ga izvolil za svoj sedež, glavo Adamovo pa je pokopal v oni duplini, kjer je že nekdanj počivala ob vznožju Golgate. Verni judje vseh dob so se dali tu v bližini očeta Adama glave pokopati. Jožef Arimatejec si je dal napraviti še živeč tu svoj grob, kterege je, kakor znano, radovoljno podaril sinu Marije. Rimljani so na tej gori napravili morišče, in krog in krog je ležalo obilo mrtvaških glav. Globoko v osredju gore tedaj glava Adamova, a na vrhu gore gledamo drugega Adama, Jezusa, ki naj zopet popravi, kar je oni zakrivil. Prostor dela in ljudstvo nazaj tišči oddelek rimskih vojakov. Že je zadnelo strahovito kladivo rabljevo, Kristus je za noge in roke na križ pribit.

»Kam naj gleda?« vpraša brezčutno rabelj.

»Proti templju, kterege je oskrunil!« odloči samooblastno nekoliko stopinj više stoječi veliki duhovnik. Brezsrčno so križ posadili rablji v jamo, za ta namen izkopano, zasuli ga z zemljo, potem pa odšli in ljudstvu pripustili prost pristop. Samo četvorica vojakov z vodjo Longinom je ostala za stražo. Ljudstva se je kar trlo, bilo je pač okoli dva milijona duš tedaj v Jeruzalemu, saj so bili velikonočni prazniki.

Poldan je bil, in mrak je začel nastajati. Lahkoverna

množica je večinoma preplašena pobegnila; rabini so stopili okoli velikega duhovnika.

»Solnčno mrknjenje ni, imamo polno luno!« opomnil je neki zvezdoslovec izmed njih.

»Megla zakriva solnce, bode kmalu bolje!« odločil je zopet samooblastno veliki duhovnik. Niso razumeli usodepolnega znamenja. (Daleč tam v grški deželi pa ga je razumel poganski modrijan, ki nikdar nič ni slišal niti o pravem Bogu, niti odrešeniku, in vzkliknil je, ko je opazil nenavadno temo opoldne: »Ali se ruši svet, ali pa trpi stvarnik sveta!«)

Ljudstvo pa ni nehalo zasramovati Jezusa.

»Haha! Če si ti kralj judovski, pa nam zapovej kaj!« vpije jeden.

»Če zdaj sem dol k nam stopi, potem bomo verovali v njega!« vpije drugi.

Zopet nekteri so z glavami zaničljivo majali in z očmi pomežikovali, rekoč: »Aj, aj, kako tempelj božji razdiraš in ga zopet zidaš! Zdaj sam sebi pomagaj!«

Na desni pa je visel razbojnik na križu, trpel grozne muke in že tudi čutil, da se mu bliža konec. »Gospod,« vzdihnil je, »spomni se tudi mene, kedar prideš v svoje kraljestvo!« Z jasno donečim glasom mu odgovori nagovorjeni: »Resnično ti povem, še danes boš z menoj v raju!« Radostno so pretresle te besede skesanega razbojnika Dizmaza, krčvito se je stresel in nagnil svojo glavo. Ganile so pa one besede tudi globoko rabija Jehuda, ki je ne daleč tam od križa stal, glavo ob roko in komolec ob mogočno srebrno palico podprt.

»Kraljestvo . . . v raju! . . . Torej vendar . . . vendar . . . Umirajoč še ne odjenja! . . . Za svoj nauk umira! Ali so ga res tako razumevali proroki? . . .« in zamislil se je rabi Jehuda in slonel kakor poprej.

Rabi Jehuda ni bil več oni, kakor pred dvema letoma. Ni še sicer, kakor rabi Nikodem, prišel do popolnega spoznanja resnice, ali vendar . . . vendar je začela v njem minevati dušna tema farizejskih zmot, začelo se je svitati v njegovi duši.

* * *

Ob istem času sta zapuščali dve v rjuhe oviti osebi naselbino gobavcev. Davno so že zasijali v ta žalostni kraj žarki vere in upanja v novega proroka, ljubezen se jima je pridruževala dan za dnevom. Drug nesrečnež za drugim je izginil, posrečilo se mu je namreč priti do zaželenega no-

vega proroka in najti pri njem leka neizrekljivi svoji nesreči. Raheli, ženi rabija Jehuda, in hčerki Mirijami ni bila sreča tako mila. Poskušali sta to mnogokrat. Oni dan, ko je slovesno prihajal na oslici skoz zlata vrata v Jeruzalem, bili sta že čisto blizu, a pridrvila je njima zopet naproti razposajena druhal in nju zapodila s kameni nazaj. Ta dan v jutro jima pa je pravila usmiljena starka, ki iz navade po mestu pobira miloščino in jo nosi gobavcem, da je novi prorok ujet, obsojen, da ga bodo križali opoldne na Kalvariji. Rahela in Mirijam sta glasno zaplakali. Ali človek vedno upa, utapljajoč se pri jema celó za betvo slame. Tako tudi Rahela in Mirijam. »Da bi ga le od daleč mogli videti! — Da bi se nama le posrečilo, dotakniti se ga natihoma!« vzdihovali sta. Dobrodošla jima je posebno tudi tema, ki je nastala opoldne; že jedno uro je trajala in vedno bolj naraščala. Polni upanja se podasta na pot. Vse mrtvo je bilo pred mestnimi vrati na jugu, varno sta odhiteli mimo njih. Blizu Golgate sta. Begajočega ljudstva se kar tare. Rahela in Mirijam se rijeta naprej, naprej brez strahú, polni zaupanja!

Dasi tema zmirom trša postaja, opazita vendar že iz daljave križ na vrhu.

»Oče, odpusti njim; ne vedó, kaj delajo!« izgovori z boleznim glasom oni na srednjem križu.

»Ta je — še živi!« zašepetne Rahela hčerki, in popadali sta na zemljo pred njim.

One besede so pa tudi rabija Jehuda zopet vzbudile iz njegove zamišljenosti in ga ganile do solz. »Ta ni samo človek, ta je več!« vzdihnil je globoko. »Ko bi bil samo človek, ne bi molil za to zverinsko ljudstvo!«

* * *

»Mati, meni tako lahko postaja, tako toplo po vseh udih, in srce bije tako močno!« šepetala je Mirijam ljubi materi na uho. Revica, ko bi še le čutila, kako srečna je tvoja mati. In ko bi ne bila taka tema, videla bi, kako je polna tvoja obleka ostudnih smetij, kakor suhih ribjih luskin, ki padajo tebi in materi z obraza, z glave in z lãs! Res, zaupanje nju ni goljufalo, ozdravljeni sta obé!

* * *

Prišla je deveta ura onega dne, po našem tretja popoldne.

»Dopolnjeno je!« zakliče zmagovalno srednji na križu; glas je že oznanjeval olajšanje težkega bremena. Po malem, kakor

se nagiba k sladkemu počitku delavca trudna glava, začela se je nagibati glava odrešenikova k zadnjemu smrtnemu boju! Se enkrat vzdigne trudno glavo in vzdihne s slabim glasom:

»Oče, v tvoje roke izročam svojo dušo!«

Krčevito je strepetalo zmučeno telo, in res, dopolnjena je bila velika naloga, končano jedno življenje na zemlji. Otrpnilo je ljubezni prenapolnjeno srce . . . . .

»Mrtev je!« rekel je nekdo polglasno, a še ni dokončal, o čudo in strah, bliskoma zasije zopet solnce, zemlja se trese, da ljudje kar omagujejo, padajo, begajo sem ter tja. Sredi rjoveče druhali je bil videti prej tako ponosni veliki duhovnik; pohojena, oblatjena, onečaščena je bila častna obleka njegova, sveti efod, v obrazu pa je bil podoben zblaznelemu človeku. Zakaj? Ali že prihaja čez njega kri Nazarenčanal?

Tako se je h koncu nagibal velikanski boj med temo in lučjo, boj na jedni strani s pogansko nevero in židovsko zlobnostjo, na drugi strani pa je stala krščanska resnica, boj med sovraštvom in ljubeznijo. Še pred kratkim je vladala tema in samooblastno narekovala luči smrt, sedaj je potrta, in nova luč nastopa svojo pot!

VII.

Za pol ure po potresu je bila gora skoro čisto prazna. Tu pa tam so še stale trume žalostnih ljudij, svetlo solnce pa je s svojimi najsvetlejšimi žarki božalo mrtvo, blede obličje svojega stvarnika.

Rahela in Mirijam sta še bili kakor mrtvi sklonjeni zraven križa. Mirijam je utrujena zadremala, mati pa tudi ni vstala, da hčerke ne vzdrami. Izpod bele rjuhe, s katero je bila ovita, zapazila je Rahela svojega ne daleč proč stoječega moža. Rabi Jehuda je stopil h križu in se spoštljivo ozrl gor k onemu, kterege je prej sovražil z vsemi močmi svoje duše. Rahela se je odkrila proti navadi žen na jutrovem. »Rahela, ti?« zašepeta Jehuda. In ko je zagledal boječi pogled svoje žene, reče polglasno: »Ne boj se me! Tudi jaz verujem!«

Mala rodbina rabija Jehude se je pridružila kmalu zboru prvih kristjanov. Vendar pa mati in hči, kateri sta sprva toliko bridkosti, poslej pa toliko radosti doživeli, nista dolgo uživali svoje sreče na zemlji; čez leto dnij sta bili obe poklicani k svojemu nebeškemu zdravniku. Pokopali so ju na gori sijonski.

Rabija Jehuda pa nahajamo mnogo let pozneje, ko se je sveti Peter kot prvi papež že stalno nastanil v Rimu, tudi v tem mestu med tovariši svetega Petra. Imenuje se duhovnik Linus. Tukaj je neizmerno veliko dobrega storil za pogane, ravno za one, katerim je nekdanj kot rabi Jehuda tako zavidal milost odrešenja.

Na Vrhovju.

(Povest. Spisal A. Koder.)

I.

Kako prijetno je življenje na kmetih. Lepo odsevajo bele kmetske hišice izmed sadnega drevja na prijaznem holmcu, v tistem gorskem zakotju, ali v mirni dolini poleg senčnega gozda. Šumeč potok žubori med priprostim poslopji, in bela cesta se vije v širni svet. Na desno in levo se razprostirajo njive, kjer se klanja v poletju in jeseni setev: kmetsko bogastvo. In ondi ob temnem gozdu ležé travniki, odkoder odmeva pastirjeva pesen in veselo vriskanje.

Vse, kar raste in se giblje, kar zeleni in zori, stvarjeno je v korist in radost srečnemu kmetskemu ljudstvu. Tam sredi vasi se dviga bela cerkvena s svojim rudeče barvanim zvonikom v nebá oblake, gor, kjer išče in najde srce seljanovo v dnevih gorja, v življenja viharjih mir in tolažbo.

In vendar tudi tu ni domá vedno sreča, mir in zadovoljnost. Strast, brezsrčnost in zlobnost človeka zaseje tudi v tiho kmetsko selo gorje ter izpreminja zemeljski raj — v dolino solzá.

Vas Vrhovje je bila nekdanj lepo in bogato slovensko selo. Zdaj pa ni več. Na pol razpadle kočé z raztrganimi strehami stojé ondi, kjer so slovele nekdanj bele kmetske hiše. Razkosano, prodano je nekdanje vrhovsko polje; robidovje in trnje poganja zdaj ondi, kjer so se dvigali nekdanj mogočni stoletni hrastje. In ponosen, krepek vrhovski rod, kam je izginil tudi on?

Še živi, a upognjen je in bledih lic; postal je iz srečnega kmeta — delavec, težak. Prodal je s svojo zemljo tudi svoje

roke tujemu gospodu, ki se šopiri zdaj na njegovem posestvu in pod njegovo streho.

Bilo je pred štiridesetimi leti. Prijetno je bilo tedaj na Vrhovju. Vsako poslopje je kazalo, da biva ondi blagostan in sreča. Pregovor pravi, da pogubi več ljudij sreča, kakor nesreča; kajti sreča, izgubljena in zapravljena, ne vrne se navadno nikdar več, nesreča pa le izkuša in utrjuje človeka. Tudi Vrhovci niso hoteli poznati svoje sreče. Ni jim ugajalo mirno kmetско življenje v gorskem zakotju. Sanjali so o daljni Ameriki, o brezskrbnem meščanstvu, o življenju, ki deli brez žuljavih rok svetne darove. Poznali pa niso zaklada v svojem lepem posestvu. Gorski potok, ki je bil stvarjen kakor nalašč za obrt, za žage, mline, tovarne, prinašal jim ni drugega, kakor pitno vodo. In vrhovsko ravno polje, ležeče ob veliki cesti, ki je vezala daljne trge in mesta, bilo je Vrhovcem skoro v napotje, saj so se trudili in potili na njem od zore do mraka — le za življenje.

»V bodoče mora biti drugače,« govorili so pogostoma. »Pol posestva, vse posestvo, ki nam povrača komaj naš trud, prodamo, ob obrestih in o rokodelstvu pa bomo živeli potém brez skrbi.« Bilo je Vrhovcem kakor nalašč, da je ogledoval že več potov tujec njihovo posestvo.

Posebno povšeči mu je bil gorski potok. Hodil je po cele ure ob njem, premerjal ga in premišljal, kakor da bi bila gorska voda pravi čudež. In naposled je popraševal celó v vaški krčmi, ali bi ne bila večina posestev na prodaj.

Poslednji glas je bil Vrhovcem kakor velik dobitek v loteriji. Ponudili so vsi večji kmetje tujcu svoja posestva za ceno, ki se jim je dozdevala neizmerno velika. A svet na Vrhovju ni bil baje predrag; kajti ugovarjal ni kupec pri ceni. Vendar nepričakovana zapreka je ovirala izvrstno kupčijo na Vrhovju. Mestni kupec je zahteval, da se mu prepusti v last vaški potok. Toda temu je ugovarjal jedini posestnik Skala, ki je imel mlin in žago ob potoku. Poskušali so Vrhovci, da bi pregovorili za svojo kupčijo tudi soseda Skalo, a zastonj.

To noč se hočejo potruditi zadnji pot v razgovoru v vaški krčmi, da se omogoči njihova zagotovljena bodoča sreča. Ko je odmeval v vaški krčmi krik in razgovor o trmoglavosti soseda Skale, ki ne privošči domači vasi ponujane sreče, sedel je Skala na jezu ob svojem mlinu. Bila je krasna noč. Mesec je pogledoval izmed oblakov na samotno vas, prijetno je šumela voda ob jezu, in prijazno sta potrkvavala mlinska kamena v mlinu.

»Koliko časa še, in proč je sedanja sreča in mir v naši tihi dolini,« pravi polglasno Skala samemu sebi.

Naslonivši glavo v dlan, nadaljuje:

»Razumeti ne morem svojih sosedov, da ne vidijo pasti, katero jim nastavlja tujec. Denar, nesrečni denar, koliko blagostana in tihe sreče si že razdrl, in uničiti hočeš tudi nas. A jaz se ti stavim v bran. Ni ga na svetu, da bi mi mogel odkupiti zemljo, kjer sem se rodil, kjer so živeli srečno stariši moji, in kjer želim zatisniti tudi jaz nekdanje oči. Mnogo so že poskušali, da mi vzemó za nekaj leskečega denarja domovje. Smešni ljudje in pomilovanja vredni! Kdor ima srce, ne prodaja doma, ne zametuje stanú, v katerem se je rodil.«

Izgovoril ni Skala svojih mislij, ki só mu vznemirjale glavo, ko ga vzdrami stopinja prišleca. Bil je vaški župan Sila.

»Ali se ne omečiš in ne prideš k sosedom v krčmo, kjer te pričakujemo?« ogovori župan mlinarja Skalo in prisede k njemu na jez.

»Mene ne žeja po strupu, ki se toči ondi v zaduhli sobi, katero imenujete kraj veselja, tolažnico žalostnih, pribežališče brezupnih — krčmo,« odgovori Skala ter ponudi prišlecu pipo duhana.

»Saj nam vendar nočeš uničiti s svojo trmoglavostjo ponujane sreče?« povzame zopet župan in pristavi:

»Dogovorimo se le o vodi. Le voda nad tvojim jezom je nam še navzkriž pri kupčiji.«

»Priatelj, poznaš me izza mladih let. Vedno sem bil odkritosrčen s sosedi. Najboljše vam želim tudi danes v vaši kupčiji. Vendar srce me boli. Prepričal sem se, da sem vam govoril zastonj. Braniti vam ne morem, da ne vsilite svojih lepih posestev tujcu za slepo ceno, a ne odpovem se pravici do vode. Povej svojim sosedom, da prodajo s svojim imetjem tudi svojo srečo in zadovoljnost, in da pride čas, ko se bodo prepozno spominjali besed svojega trmoglavega soseda!«

Molčé je poslušal Sila svojega tovariša. Umeti ni mogel, kako more imenovati Skala dobro kupčijo s posestvi nesrečo.

»Ne razumem te, prijatelj,« pravi potém. »Dokazoval sem ti toliko potov, in tudi sam vidiš in čutiš, da je kmetija revščina in trpljenje, da velja dandanes le gotovi denar in gotovi zaslužek. Delaj in trudi se od zore do mraka za črni kruh, za nekaj slabe obleke, vse drugo daj cesarskemu davkarju. In ko pride slaba letina, ko ti zamori slana najlepše cvetje, ko ti pobije toča žetev, kje je tedaj celó črni kruh, in kje je denar za davke in druge potrebščine?«

»Resnica je, sosed, kar govoriš o kmetstvu,« odvrne Skala. »Kmet ni rojen, da plega po senci, in da seda brez truda k bogati mizi; vendar srečen je lahko in zadovoljen, ako ima nekaj potrpljenja, in ako gleda z jasnim očesom okoli sebe. Koliko bolj ubožnih stanov živi od kmetskega. Ali ni kmet gospod, velik gospod v primeri z rokodelcem, ki se tudi trudi od zore do mraka le za živež, za siromašno podstrešje, in ki je vesel, srečen, da ima delo, trud, katero imenujemo kmetje svoje gorjé. In kako se počuti delavec v dnevih nesreče, ko potrka nesreča, bolezen, starost, pomanjkanje dela na njegove duri? In naposled, ali ni že sreča samo misel: to posestvo je moje, ta streha je moje zavetje do smrti, tu sem gospodar jaz!«

Tako je govoril Skala. Pazno ga je poslušal vaški župan. Ugovarjati ni mogel njegovemu govoru; kajti govoril je resnično in prepričevalno.

Zapazil je Skala vtisek svojega govora pri sosedu. »In kaj postaneš ti in tvoji tovariši, ko prodaste svoja posestva tujcu?« vpraša potém. »Vozili se bode v kočiji in prisedali h gosposki mizi nekaj časa, dokler bode kaj denarja v žepu. In ko izgine poslednji, ko se oglasi vprašanje: »Kje je moja hiša, kje je moje posestvo?« podil vas bode brezup v daljni svet in pred duri istega, ki vam ponuja zdaj svetna nebesa v vaši kupčiji, da se vas usmili, vas sprejme za delavce na nekdanjem vašem posestvu.«

Z naglasom je govoril sosed Skala poslednji stavek. Molčala sta nekaj časa tovariša nató. Naposled vstane župan Sila in poslavlja joč se, pravi: »Sosed, ti si v resnici skala. Kar ti pride v glavo, tega ti ne prežene niti prošnja, niti jaz, tvoj župan. Lepo znaš govoriti, kakor da bi čital knjigo, a pomagalo ti ne bode. Smešno bi bilo, ako bi nasprotoval jeden vsej soseski. Ugovarjaj ali ne ugovarjaj, še nocoj sklenemo s tujcem v krčmi brez tebe kupno pogodbo. Videli bomo, ali boš trdil tudi tujim gospodom, ki sezidajo velike tovarne poleg tvoje beračije, da imaš le ti vodno pravico, a ne vsa soseska.«

Dolgo je še slonel isti večer mlinar Skala ob jezu. Žalosten je bil. Smilili so se mu sosedje, ki uničujejo svojo srečo za nekaj zapeljivega denarja. Ko je premišljeval Skala bodočo usodo svoje rojstne vasi, odmevalo je iz vaške krčme burno veselje. Prodajali so se pri vinu kmetski domovi, ki izginejo kmalu brez sledú.

Bilo je nekaj tednov pozneje. Vesel dan je bil na Vrhovju. Iz mesta so prišli tuji gospodje. Plačevali so z gotovim denarjem kupljene kmetske domove in merili velike tovarne, ki se bodo zidale na njihovem mestu. Hodili so tudi ob vaškem potoku in risali, kako predruugačijo njegovo strugo, in kako porabijo vodo za bodoče svoje tovarne.

Molčé je zrl mlinar Skala mestne gospode, ki so hodili po njegovem posestvu, kakor po svoji lastini, in govorili o vodi, ki je vrtila, kar svet pomni, njegova mlinska kolesa. In ko so omenjali, kako izkopljejo nad mlinom novo stransko strugo potoku, zarudi Skala in stopi k merjavcem, rekoč: »Pravica do vaškega potoka je v moji hiši, kar svet pomni. Tako ostane tudi v bodoče.« Čudéč se, pogledajo se mestni gospodje pri mlinarjevem ugovoru, a iz zadrege jih reši župan Sila.

»Dokaži pravice do vaškega potoka, Skala, in sicer s črnim na belem, sicer ti ne verjame nihče!« reče župan in pristavi: »Smešno! Voda je vedno in povsod v soseskini oblasti. Soseska je prodala kupcem naših domov tudi vaški potok. S temi gospodi se pogajaj o vodnih pravicah!«

Zbledel je Skala. Molčal je nekaj časa; kajti preveč ga je osupnila vnebokričeča krivica.

»Sila, ali je mogoče!« vzklikne naposled mlinar! »Ali je mogoče, da uničujejo sosedje in soseska pravice svojega sosedja, ker jim želi srečo, samo zaradi tega, ker ugovarja in odsvetuje, da naj ne prodajajo in razkosujejo kmetskih domov, ki se maščujejo kmalu nad svojimi sovražniki!«

Smeh sledi tem besedam. »Pridigovati znaš, a s pridigo ne opraviš ničesar,« odgovori župan Sila in pristavi: »Ako poznaš ti bolje pravice, kakor gospoda in soseska, toži jo na veliki pečat, a vedi, da pričamo vsi tvoji sosedje, da je bil vaški potok vedno v soseskini oblasti, in da je postavljen tvoj mlin brez soseskega dovoljenja.«

Dovolj je bilo Skali. Govoril ni dalje. Preveč ga je zbolela zaslepljenost sosedov in njihova nehvaležnost za odkritosrčne svete.

»Ne boj se, sosed Sila! Nadlegoval ne bodem srenje s tožbo, akoravno sem prepričan, da bi bila pravična; kajti pravdanje ne prinaša blagoslova,« pravi končno Skala. »A zapomnite si, sosedje, da krivica ne rodi sadú. Bojim se, da pride čas, ko se spominjate besed svojega sosedja, ki vam je govoril: „Ne zametujte svojih domov in svojega stanú, v katerem so srečno, akoravno skromno, živeli vaši dedje; kajti

lastni dom je mnogo potov jedino, kar tolaži v nesreči, in kmetijski stan je jedini, v katerem domuje sreča in zadovoljnost.«

Čul se je zopet posmeh. Kdo bi verjel črnogledemu sosеду, kdo bi se trudil žive dni z nehvaležnim kmetijstvom, ako se zamenja lahko za gotovi denar, za življenje brez truda, kakor se je dozdevalo Vrhovcem!

II.

Že mesec dnij pozneje se je poslavljajl Skala od domovja. Niti mislil ni poprej, da pride čas, ki mu zagreni bivanje v hiši, kjer se je rodil, in kjer so živeli in umrli dedje njegovi. Njemu pa ni bilo mogoče drugače.

Kako je prigovarjal, kako svaril sosede, naj ostanejo zvesti svojemu stanu in domovju. Zastonj! Tuji ljudje gospodarijo zdaj na prijaznem Vrhovju, in tuje roke izpreminjajo domačo vas v odljudne tovarne. In povrh so mu vzeli po krivici vodo, ki je vrtila trem rodovom mlinska kolesa, ter jo porabili za tovarne.

Ob um bi bil, ako bi premišljal vnebokričečo krivico, katero so zakrivali njegovi zaslepljeni sosedge. Da bi ne gledal dalje lastnega in soseskeinega gorja, sklenil je zapustiti svojo rojstno hišo, svoj rojstni kraj. V nepopisni žalosti je prodal tudi on za slepo ceno svoje posestvo. Že drugi dan, ko bo vzhajalo solnce, zapustil bo domovje svoje.

V daljno tujino, čez široko morje gre iskat novega doma in nove sreče. Še jeden pot, morda zadnjič v svojem življenju hoče videti in pozdraviti one priljubljene kraje, ki ga spominjajo minule sreče.

Tako je premišljal Skala, ko je hodil zadnji popoldan pred svojim odhodom po Vrhovju. V gozd hiti, kjer šumé stoletni hrastje in zelené smreke, znanci njegovi iz zlatih mladostnih let.

Solza mu kane iz očesa, ko postoji v njihovi senci in se ozre v njihove vrhove. »Koliko srečnih ur sem preživel v vaši družini, gozdni prijatelji moji,« pravi Skala, »in zdaj se poslavljajm od vas. Varovali ste, mogočni domovja čuvaji, jekleni hrastje, nekđaj naš dom, in zdaj — zgrmite kmalu tudi vi na zemljo, pod tujo sekiro, ki vam zvoni k pogrebu.«

Milo se stori Skali pri teh besedah. Dalje hiti. Na planem si hoče razvedriti užaljeno srce. A ko stopa ob njivah, kjer je nekđaj sejal in žel, po zemlji, ki se mu je dozdevala najlepša, najbolj srečna nekđaj, dozdeva se mu, kakor

da bi šumela trava in rumena strn: Ostani pri nas; le domá, na materini zemlji se raduje srce!

Dalje hiti Skala, da bi ne čul stotero enakih glasov in spominov, ki se mu vzbujajo pri vsaki stopinji. Ondi na višini, kjer šumi ob skalovju vaški potok, se ustavi.

»Koliko sreče in blagoslova si podajal očetovi hiši, vir naših gorá?« pravi Skala samemu sebi, ko zre v šumeče valove. »In zdaj si se mi izneveril tudi ti! Ne, potok, ti si zvest, kakor si bil mojim dedom, nezvesti so le ljudje; le oni podirajo tujo srečo, da zidajo na njej svojo lastno.«

Tako se je poslavljajl Skala od svoje domovine in njenih priljubljenih mu krajev. Dozdevalo se mu je, ko je počival zadnjič v svoji sobi, da bi ne zamenjal svoje nekdanje hišice za leskeče gradove; saj tako prijetno ne more biti nikjer, kakor pod ono streho, kjer se je rodil.

Toda zdaj je bilo vse premišljevanje prepozno. Drugo jutro so se poslavljajli Skala in njegova družina s solzami v očeh od domače hiše. Pri vsaki stopinji je postajal Skala in se oziral čez ramo nazaj — na streho domačo, ktere ne nadomesti nobena druga na svetu.

III.

Mnogo let je minilo potém. In leta izpreminjajo svet. Čas pozablja in celi rane, a dobrote, srečo minulo ohrani v spominu. Koliko se je izpremenilo v kratkem času na Vrhovju!

Postajal je popotnik, ki je poznal nekdanjo prijazno vas, gredé skoz sedanje Vrhovje. Kje so nekdanje bele hiše, ki so stale v gorskem zakotju, kje cvetoči vrti, rumeno polje, in kje so srečni, veseli prebivalci Vrhovci!

Tujstvo, tuja obrt, dimnate tovarne so uničile lepoto nekdanje najlepše vasi, in revščina in trpljenje, trdo delo in majhen zaslužek je upognil vrhovske prebivalce in jim obledil lica.

Rano, prerano se je izpolnilo prorokovanje nekdanjega Skale, ki je svaril svoje sosede, da naj ne prodajajo svojih domov, da naj ostanejo zvesti kmetstvu, v katerem biva sreča in zadovoljnost.

Koliko potov so se spominjali Vrhovci Skalinih besed. In ta spomin jim je budil kes, jednak živemu oglju v prsih, saj je bilo prepozno. Vrnitve ni, pomoči ni. Kje so isti zlati gradovi, ktere so si zidali v mislih na gotovi denar, ki se jim izplača za prodana posestva? »Denar je okrogel,« pravi

pregovor. Iz roke se vrti v roko. Mirú ne najde, in ko izgine, ne vrne se nikdar več.

Poslednje so čutili tudi Vrhovci. Veselo so živeli nekaj let s svojo gotovino, in prijetno se jim je dozdevalo delo v tovarnah, ki so se dvigovale na njihovem posestvu. A ko je izginil denar, čutili so od dne do dne bolj svoje tlačanstvo za jedini živež, za skromno življenje. Jela je pešati naposled celó tovarniška obrt. Zniževala se je plača, in podaljševalo se je delo. Molčé so trpeli Vrhovci in delali od zore do mraka dalje. Zadovoljni so bili, da imajo vsaj nekaj skromnega zaslužka. Prišlo je še huje. Črez nekaj let opeša skoro popolnoma obrt. Delo se ustavlja v tovarnah. Polovica delavcev je odveč. Starejšim in slabotnim delavcem se odpové delo. Lakota potrka na duri nekdanjih premožnih in srečnih Vrhovcev. In v taki sili prodajajo svoje zadnje imetje. Hišo za hišo posili boben tujstvu v roke, in njene prebivalce žene beda v daljni svet za tujim delom, tujim kruhom.

Neki dan je bila napovedana nova, zadnja hišna dražba na Vrhovju.

Prodajala se je hiša nekdanjega vrhovskega župana Sile. Pozno je že bilo, a oglasil se ni niti jeden kupec, češ, kdo bi kupoval na pol razpadlo kmetsko poslopje. Že je hotela ustaviti komisija dražbo, ko pridrči po cesti kočija. Poleg hiše postoji gosposki voz. Sivolas gospod se pridruži prodajalcem. Brez premisleka obljubi potém zahtevano ceno za samotno podrtijo. S solznimi očmi se zahvaljuje tovarniški delavec tujcu za kupčijo, trdeč, da ga je rešila vsaj za nekaj časa skrajne sile. In prijazen je bil tuji gospod. Ponudil je staremu možu, nekdanjemu županu Sili, kupljeno hišo brezplačno v stanovanje. Razumeti niso mogli gledalci dobrote tujega gospoda.

Isti večer je bilo v vaški krčmi zopet veselo življenje. Nastanil se je namreč v njej tujec in starejše Vrhovce je povabil tja, meneč, da se hoče seznaniti s prihodnjimi svojimi sosedi. Ko razgreje dolgo pogrešano vino delavcem glave, pripovedovati jamejo tujemu gospodu o svoji nekdanji sreči, ko so gospodarili na lastnem posestvu, ko so bili še srečni kmetje. Spominjajo se tudi nekdanjega svojega sosedu Skale, ki je baje že davno umrl v daljni Ameriki, češ, on jim je bil pravi prijatelj. Svaril jih je, da naj ne prodajajo posestev, da naj ostanejo zvesti domovju in svojemu stanu. Ubogali niso. Nehvaležni so bili svojemu sosedu, plačevali

so njegovo odkritosrčnost s krivico. Pričali so zoper stare pravice njegove, prodali so tujcu vodo raz njegov jez in tirali blagega soseda na tuje.

»Zaradi tega se maščuje krivica,« pristavi črez nekoliko sivolas pivce, nekdanji župan Sila, in obriše skrivaj solzo v očesu.

Molčé je poslušal tuji gospod tožbo ubogih delavcev. Smilili so se mu, kajti pogostoma se je obračal v stran, kakor da bi ne mogel gledati nesreče nekdanjih zadovoljnih in premožnih gospodarjev.

Pogledovali so se pivci ob taki priliki, kakor da bi ne mogli razumeti, kako da se more zanimati tuj gospod za njihovo bedo in nesrečo. In vendar se jim ni dozdeval tuj prijazni gospod. Njegov govor je bil jednak prijetnemu glasu, ki nas spominja, akoravno ne vemo zakaj, srečnih nekdanjih časov. Tudi pogled tujega gospoda jih je spominjal nekoga, ki jim je dobro v spominu, nekoga, kteremu so storili zlo za njegovo dobroto, nekoga, ki jim ne more nikdar odpustiti storjene krivice.

Užito vino je dajalo pivcem pogum. Vedno bolj zaupljivo se je vrtela njihova govorica. Le nekdanji župan Sila je postajal molčeč. Naposled je zakril v dlani obraz in vzklíknil: »Odpustil si mi storjeno ti krivico, Skala, a jaz si je odpustiti ne morem.«

V istem trenutku poda tujec Sili desnico, rekoč:

»Sosedje sedanji in nekdanji, pozabimo, kar je bilo; ostanimo si zvesti v bodoče, ker smo si zagrenili v neslogi minulost.«

Popisovati nočemo natančneje veselega prizora, ko so spoznali Vrhovci v tujem gospodu nekdanjega svojega soseda Skalo, o kterem so sodili, da je umrl že davno na tujem. Sramovali so se svoje krivice in nekdanje trmoglavosti, in prosili so srečnega soseda s solznimi očmi odpuščenja.

»Čudna so pota usode,« odgovoril je Skala sosedom. »Meni je pridobila vaša trmoglavost v daljni tujini premoženje, a vas je izučila, da je sreča tudi v kmetijstvu doma.«

V pozno noč je pripovedoval potém Skala o svoji usodi v daljnem svetu. »Sreča me je spremljala na vseh mojih potih,« trdil je. »Pričel sem v tujini kupčijo, ki mi je pridobila obilo premoženja. A vendar vas zagotavljam, prijatelji, spominjal sem se vsak dan svojega domovja in sreče, ki je le v domovini doma.«

Zaradi tega sem ubogal naposled svoje hrepenenje po daljni domovini svoji. Vrnil sem se v kraj svoje sreče, da preživim zadnje svoje dni v vasi, kjer sem se rodil, in kjer živé nekdanji moji prijatelji.

Tudi misel na rojstno vas in na vašo usodo mi je prigovarjala vedno, da naj obiščem še jeden pot krasne domače kraje, in da naj ozdravim v svoji sreči svojim rojakom marsiktero skrivno bolečino.

Ostati hočem zvest svoji srčni želji. Vam in domovini posvetim v bodoče vse svoje moči in vse svoje imetje. Bog daj mojim sklepom obilnega blagoslova!«

Kupe so zazvenele na veselo svidenje, ko konča Skala svoj govor; saj tako prijateljskega veselja še ni čulo nikdar Vrhovje, veselja, ki mu prorokuje po dolgi nesreči zopet jasne dneve.

Že nekaj tednov pozneje je bilo na Vrhovju novo življenje. Oživele so zopet prej tihe tovarne; kajti novi gospod, nekdanji kmetijski posestnik Skala, gospodoval je zdaj ondi. In vračati so se jeli zopet v tujini živeči Vrhovci v svojo zagorsko domovino, kamor jih je vabil nekdanji zaničevani sosed Skala.

Ponavljal se je vsak dan ginljiv prizor, ko so pozdravljali vračajoči se Vrhovci svojega nekdanjega soseda, ki jim tako blagodušno povrača storjene mu krivice.

Kako prijetno je bilo gledati sivolasega Skalo med svojimi delavci. Tu se ni čula žal beseda, razločka ni bilo med gospodarjem in slugo. Odkritosrčnost in prijaznost sta družili vse, kakor ude jedne velike družine. In ko je sedel Skala v nedeljo popoldne sredi svojih sosedov na vrtu z izgledom na polje, dejal je pogostoma:

»Prijatelji, jaz sodim po izkušnji, ako trdim, da je človek lahko srečen v vsakem stanu, vendar pa je prava, tiha sreča le v kmetijstvu, v domovini domá.«

Molčé so pritrjevali Vrhovci svojemu nekdanjemu sosedu, saj so čutili sami, kakšen razloček je med sedanjim in nekdanjim Vrhovjem.

Stekleni most.

(Narodna pripovedka. Zapisal J. Krenčnik pri Sv. Duhu pri Lučah.)

Živel je nekdam oče, ki je imel tri sinove, dva pametna, tretji pa je bil podpečnik. Ta je namreč vedno sedel pod podpečkom, zato so ga sploh tako imenovali. Oče zboli na smrt; zató pokliče svoje tri sinove ter jim reče: »Po dedščino si pa morate priti tretji večer na moj grob. Prvi večer starejši, drugi večer srednji, tretji večer pa naj pride najmlajši.«

Ko starec umrje, ne upata si starejša na pokopališče, češ, najmlajši naj gre, da ga oče raztrga. In res odide najmlajši na očetov grob ter ondi moli. Nató pride oče in reče: »Ali si ti tukaj?« ter mu dá oreh, kterega naj dobro hrani. Drugi večer mora iti namesto srednjega, in oče mu dá zopet oreh, kterega shrani k prejšnjemu. Tretji večer pa pride vrsta na njega, zató zopet odide na pokopališče, in oče mu reče: »Ali si ti tukaj?« — »Dà, jaz sem.« Oče mu dá zopet oreh, kterega shrani k prejšnjima v pokopališčnem zidu. Ko pride domú, vprašata ga brata, kaj je videl prejšnja večera na pokopališču.

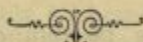
Nekoliko časa mine po tem dogodku, ko dá bližnji kralj svojo hčer za stavo. Narediti dá velik steklen most; kdor bi prejezdil ta most, dobil bi kraljestvo in kraljičino. Starejša brata si kupita imenitna konja, hoteč poskusiti vsak svojo srečo. Ko starejša brata odjezdita, gre podpečnik na pokopališče ter vzame oreh, ki ga je dobil prvi večer namesto starejšega brata. Tega stre in najde v njem obleko za korporala in lepega konja. Nató se brž preobleče v korporala, zasede konja ter zdirja proti mostu. Veliko imenitne gospode je bilo že zbrane pred mostom, in veliko hrabrih junakov je že poskušalo svojo srečo, pa nobeden ni zmagal; vsak se je s konjem povaljal po mostu. Konj našega korporala pa je skočil kvišku, in kakor bi trenil, bil je na oni strani, pa kakor blisk je zopet izginil, in nihče ni vedel kam.

Kralj ni vedel, kdo je dobil stavo; zato dá zopet razglasiti, kdor preskoči most, da dobi, kar je že obljubil. In zopet gre mlajši na pokopališče ter stre oreh srednjega brata

ter najde v njem obleko za častnika in srebrnega konja ter hitro odjezdi k mostu; tudi takrat je on stavo dobil, med tem ko nobeden drug ni mogel črez. In zopet je izginil, da kralj ni vedel, kdo je dobil stavo. Zato še dá enkrat razglasiti, če more kdo preskočiti most. Mlajši pa gre zdaj po svoj oreh, in ko ga stre, najde v njem obleko za kraljiča in zatega konja, ktereга brž zasede ter odjezdi proti mostu. Tu ga že vsi pričakujejo ter želijo, naj bi on prvi poskusil srečo. On pa odvrne: »Jaz sem najzadnji prišel, in najzadnji bom tudi poskusil svojo srečo.«

Vsi so poskušali, pa nobeden ni mogel črez; ko je pa ta poskusil, bil je kakor blisk na oni strani mosta. Nato je hotel brž pobegniti, pa kraljičina pristopi ter mu svoj kraljevski pečat pritisne na čelo, da bi ga v prihodnje spoznala. Ko zopet leto mine in se ni oglasil, pošlje kraljičina vojake, kateri bi morali poiskati tistega, ki ima na čelu njen pečat. Ti res vsakega mladeniča na čelo pogledajo, pa nobeden ni imel pečata. Ko pa pridejo v hišo onih treh bratov, prideta starejša brata praznično oblečena. Ko ju vojaki pregledajo ter ne najdejo pečata, tedaj vprašajo: »Ali nimata koga drugega pri hiši?« — »Nikogar kakor podpečnika, ki tu pod podpečkom sedi.« In ko mu pogledajo na čelo, najdejo na njem kraljičin pečat. Takoj mora z njimi v kraljev grad, in črez nekaj dnij ga venčajo za kralja.

K a z a l o.

	Stran
Dr. Jožef Muršec. (Životopis. Spisal J. G. Vrbanov.)	3
O Bog, o Bog, kak' srečen sem! (Pesen. Zložil dr. Jožef Muršec v svojem 89. letu.)	64
Strašen božični večer. (Povest. Spisal Žaljski.)	65
Blaga srca. (Pesen. Zložil Anton Medved.)	91
Tema in luč. (Povest iz časov Kristusovih. Spisal F. S. Šegula.)	100
Na Vrhovju. (Povest. Spisal A. Kodler.)	117
Stekleni most. (Nar. pripovedka. Zapisal J. Krenčnik pri Sv. Duhu pri Lučah.)	127

